

Onderzoek KRW Rekenkamercommissie Brabantse Delta

Oog op waterkwaliteit

Colofon

Dit rapport is opgesteld in opdracht van de rekenkamercommissie van Waterschap Brabantse Delta.

Auteur(s)	Otto Cox	Wijzer Adviesbureau
	Melle Nikkels	Aequator Groen & Ruimte
	Thijs de Bruijn	Aequator Groen & Ruimte
Plaats, datum	Leiden, 1 februari 2022	

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1. Inleiding.....	9
1.1 Aanleiding en onderzoeksvragen	9
1.2 Werkwijze	9
1.3 Leeswijzer	10
2. Opgave voor waterkwaliteit in beeld.....	11
2.1 Focus in de opgave voor waterkwaliteit	11
2.2 Het palet aan opgaven	13
2.2.1 Kaderrichtlijn Water.....	13
2.2.2 Delta-Aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater	15
2.2.3 Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW).....	16
2.2.4 Zoetwatervoorziening en relatie met waterkwaliteit	17
2.2.5 Grondwater.....	18
2.2.6 Overig water en Stedelijk water	19
2.2.7 Biodiversiteit	20
2.8 Rol van klimaatverandering	21
2.3 Betekenis van landelijke analyse en resultaatverplichting voor de opgave	21
2.3.1 Landelijke Ex Ante Analyse en Kamerdebat 22 november 2021	21
2.3.2 Wat betekent de resultaatverplichting van de KRW voor waterschap Brabantse Delta.....	23
3. Realisatie maatregelen en doelen	25
3.1 Voortgang uitvoering maatregelen	25
3.1.1 Redenen vertraging voortgang uitvoering maatregelen	26
3.1.2 Aanpassingen in de uitvoering.....	26
3.2 Monitoring van voortgang doelen.....	26
3.2.1 Toestand waterkwaliteit in 2015 en 2020	27
Toestand stoffen	28
3.2.2 Vooruitgang ecologische parameters.....	30
3.2.3 Inschatting van doelbereik in 2027	32
3.2.4 Acties genomen door het waterschap.....	33
3.2.5 Toestand en voortgang overige focuselementen	34
3.2.6 Afgevalen maatregelen	34
3.3 Informatie aan en sturing door het Algemeen Bestuur.....	35
3.3.1. Voortgangsrapportage.....	35
3.3.2. Rol AB bij opstellen KRW-maatregelenpakket en WBP	36
4. Afhankelijkheden en samenwerking.....	38

4.1 Beschouwing afhankelijkheid en samenwerken	38
4.2 Belangrijkste afhankelijkheden.....	40
4.2.1 Grondverwerving	40
4.2.2 Agrarische sector	40
4.2.3 Vlaanderen.....	43
4.2.4 Rijk.....	46
4.2.5 Provincie.....	47
4.2.6 Gemeenten	48
4.2.7 Terreinbeheerders (TBO's).....	48
5. Conclusies.....	50
5.1 De opgave voor waterkwaliteit.....	50
5.2 Voortgang en toestand.....	51
5.3 Proces.....	52
5.4 Afhankelijkheden en samenwerking.....	52
5.5 Conclusies met betrekking tot de onderzoeksvragen.....	53
6. Aanbevelingen	55
6.1 Aanbevelingen over bestuurlijke punten.....	55
Algemeen bestuur:.....	55
Dagelijks bestuur:.....	56
6.2 Samenwerking met andere overheden en stakeholders.....	57
6.3 Uitvoering en organisatie.....	58
Bijlage 1. Overzicht stroomgebieden waterschap Brabantse Delta	60
Bijlage 2. Overzicht van de maatregelen per waterlichaam	61
Bijlage 3. Gewasbeschermingsmiddelen aangetroffen in het oppervlaktewater	62
Bijlage 4. Overzicht status van biologische en fysisch-chemische waterkwaliteit	63
Bijlage 5: Grensoverschrijdende wateren.....	64
Bijlage 6: Proeve van een dashboard.....	65
Bijlage 7: Bestuurlijke reactie.....	66
Bijlage 8: Nawoord	70
Referenties	72
Achtergrondliteratuur waterschap Brabantse Delta	72
Overige achtergrondliteratuur	73
Geraadpleegde personen	75

Samenvatting

De Kaderrichtlijn Water (KRW) heeft een grote invloed op het werk van waterschap Brabantse Delta. De KRW is van groot belang voor de waterkwaliteit, een goed functionerend ecosysteem en een aantrekkelijke leefomgeving. De kosten van de KRW-waterkwaliteitsmaatregelen zijn aanzienlijk. Een onderzoek naar de KRW-opgave, de realisatie van deze opgave en de afhankelijkheden met derden kan het Algemeen Bestuur (AB) meer inzicht bieden in de mate waarin waterschap Brabantse Delta op weg is om de KRW-opgave te realiseren. Dit inzicht en de lessen uit de voorgaande twee uitvoeringsperioden van de KRW kunnen worden benut voor een optimale realisatie van de KRW- en waterkwaliteitsopgaven in de periode 2022-2027. Dit is te meer van belang omdat 2027 de einddatum is voor de KRW.

De Rekenkamercommissie van waterschap Brabantse Delta heeft een onderzoek laten uitvoeren naar de opgave die Brabantse Delta heeft voor de Kaderrichtlijn Water. Hierbij wil de Rekenkamer het Algemeen Bestuur inzicht geven in de feitelijke stand van zaken voor wat betreft de realisatie van de KRW-opgave, de mate waarin Brabantse Delta daarbij afhankelijk is van derden en de wijze waarop deze afhankelijkheden worden beheerst. Het onderzoek is uitgevoerd door Wijzer Adviesbureau in samenwerking met Aequator Groen&Ruimte in de periode augustus-december 2021. De resultaten van het onderzoek zijn gebaseerd op een documentenstudie en verschillende interviews met medewerkers van Brabantse Delta, de portefeuillehouder en externe partijen.

Aan de hand van de zes onderzoeksvragen (zie paragraaf 1.1.) worden de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek beschreven.

1. *Wat is de opgave voor het waterschap en welke doelen ten aanzien van de waterkwaliteit (KRW) zijn daarbij geformuleerd?* De basis hiervoor zijn de doelen zoals geformuleerd in het Waterbeheerplan (WBP) bij de onderdelen ‘gezond en schoon water’. Daarbij is in het WBP onderscheid gemaakt in de periode voor en na 2027. De kern van de opgave bestaat uit de KRW-doelen. Er zijn aanvullende opgaven vanuit de Delta-Aanpak, zoetwater, grondwater, klimaat en ook de ex ante analyse van de stroomgebied beheersplannen.
2. *In welke mate wordt de opgave volgens planning gerealiseerd? En mocht dit niet het geval zijn, wat zijn de redenen voor deze onderrealisatie?*
Het behalen van de KRW-doelen voor een waterlichaam vraagt om de uitvoering van een combinatie van maatregelen, er is niet één type maatregel dat doorslaggevend is. In de periode 2016-2021 is een achterstand in de uitvoering ontstaan, vooral bij inrichtingsmaatregelen. De verwachting binnen waterschap Brabantse Delta is dat deze in de komende periode wordt ingelopen, omdat maatregelen zijn genomen en een aantal grote projecten nu ‘op stoom’ is gekomen. De opgave voor de periode 2022-2027 blijft fors. Het is gewenst om hier de vinger aan de pols te houden. De verwachting binnen en buiten waterschap Brabantse Delta is dat de KRW-doelen niet allemaal in 2027 zullen zijn gerealiseerd. Hiervoor is, naast de inzet van het waterschap, de inzet van andere overheden en stakeholders nodig. Ook voor zoetwater en grondwater is de opgave flink. Uit de interviews, zowel intern als extern, komen signalen dat gebrek aan menskracht de realisatie van opgaven kan vertragen.
3. *Heeft het waterschap voldoende inzicht in de mate waarin ze afhankelijk zijn van andere partijen en/of kaders (stakeholders-analyse)?* De belangrijkste partners om de opgave te realiseren zijn het Rijk, Vlaanderen, de agrarische sector, de terrein beherende organisaties en de provincie. Bij het

Rijk is sprake van afhankelijkheid, de andere partijen zijn eerder samenwerkingspartners. Realisatie van een aantal belangrijke maatregelen is ook afhankelijk van grondverwerving. Dit betreft voornamelijk, maar niet uitsluitend, agrarische gronden. Binnen waterschap Brabantse Delta is een goed beeld van deze afhankelijkheden.

4. *In welke mate speelt de factor 'afhankelijkheid' een rol in de prioritering van de KRW-doelstellingen?* Deze heeft beperkt een rol gespeeld. De belangrijkste punten bij het kiezen van maatregelen zijn de wens om natschade bij agrarische bedrijven zoveel mogelijk te beperken en de problematische grondverwerving.
5. *Hoe probeert het waterschap de afhankelijkheden met derden te beheersen?* De belangrijkste middelen zijn relatiebeheer, agenderen, kennis inbrengen, sluiten van bestuurs- en beheerovereenkomst en samenwerken in projecten. De instrumenten regelgeving en handhaving zijn niet genoemd in de onderzochte beleidsdocumenten of in de interviews. Externe partijen zijn tevreden over de samenwerking met waterschap Brabantse Delta.
6. *Wat kan het waterschap doen om deze beheersing te optimaliseren?* In grote lijnen is het advies: doorgaan met de huidige werkwijze. Aandachtspunten zijn voldoende menskracht, vooral voor ondersteuning van gebiedsprocessen, en nadrukkelijker agenderen, onder andere richting Rijk.

Aan de hand van de resultaten van het onderzoek zijn verschillende conclusies getrokken en aanbevelingen opgesteld. Sommige aanbevelingen zijn gericht op bestuurlijke punten, anderen meer op uitvoering en organisatie en op hoe waterschap Brabantse Delta andere partijen kan stimuleren hun aandeel in de opgaven uit te voeren. Deze aanbevelingen hebben als doel om tot een zo groot mogelijke realisatie van de KRW-doelstellingen te komen in 2027. De aanbevelingen voor het AB en DB worden onderstaand beschreven. Voor de overige aanbevelingen wordt verwezen naar paragraaf 6 van dit onderzoeksrapport.

Algemeen bestuur:

1. Houd rekening met de verwachting dat er in 2027 wel een verbetering van de waterkwaliteit zal zijn gerealiseerd, maar dat in 2027 niet alle KRW-doelen zullen zijn bereikt (Conclusie 5.2e). Blijf inzetten op een aanzienlijke verbetering van de waterkwaliteit in 2027 en volledig KRW-doelbereik op een latere datum.
2. Agendeer deze verwachting in het Algemeen Bestuur en bespreek daarbij de mogelijke strategie die waterschap Brabantse Delta daarbij gaat volgen. Mogelijke richtingen voor zo'n strategie zijn:
 - a. extra maatregelen nemen vóór 2027;
 - b. partners aanspreken op hun aandeel in de maatregelen en/of;
 - c. inzetten op doelbereik na 2027;
 - d. inzetten op doelverlaging in 2027.

De laatste twee richtingen vragen een gedegen onderbouwing. Agendeer een eerste bespreking hierover in 2022 met het oog op de voorbereiding op de tussenevaluatie van 2023/24. Naar

verwachting zal zowel de noodzaak van extra maatregelen als de beschikbaarheid van extra (financiële) middelen hier aan de orde komen.

3. Het Waterbeheerprogramma geeft als doelstelling voor 2027 “een aanzienlijke verbetering van de waterkwaliteit”. Dit vraagt concretisering. Wij bevelen het Algemeen Bestuur aan op de volgende manier invulling te geven aan deze “aanzienlijke verbetering van de waterkwaliteit”:
 - a. De maatregelen zoals beschreven in het WBP zijn uitgevoerd, inclusief de maatregelen voor voldoende water (pag. 51 en 58 WBP).
 - b. In ieder waterlichaam zijn de biologische KRW-doelen vis, waterplanten en waterdieren ofwel bereikt, ofwel tenminste één klasse vooruitgegaan.
 - c. Tenminste twee klimaatbestendige waterlandschappen zijn gerealiseerd.
 - d. Het aantal normoverschrijdingen voor gewasbeschermingsmiddelen is gehalveerd.
 - e. Er is in beeld wat nodig is om wateronttrekking en –aanvulling in balans te brengen en is de dalende trend in grondwaterstanden omgebogen in een stijgende trend (zoals aangegeven in het WBP (pag. 60).

Het Algemeen Bestuur kan hiermee toetsen of de doelstelling “een aanzienlijke verbetering van de waterkwaliteit” wordt gerealiseerd.

Dagelijks bestuur:

4. Start zo spoedig mogelijk met de voorbereiding van de tussenevaluatie. Bekijk daarbij wat er vanuit het waterschap nodig is voor die tussenevaluatie. Houd rekening met aanvullende opgaven/maatregelen, in het bijzonder voor de RWZI's. Er komen extra middelen beschikbaar vanuit het Rijk¹.
5. Zorg voor goede dossiervorming om een eventueel later of lager doelbereik in 2027 te kunnen onderbouwen. Start hiermee –voor zover dat nog niet is gebeurd- op korte termijn.
6. Bespreek in het bestuur hoe om te gaan met gebieden, waar de gebiedsprocessen stagneren en naar verwachting niet voor 2027 tot resultaat zullen leiden, onder meer vanwege de grondpositie. De bestuurlijke vraag is dan of het realistisch is hier extra energie in te steken of te accepteren dan de KRW-doelen in deze gebieden pas na 2027 gehaald zullen worden. Deel de conclusies met het Algemeen Bestuur.
7. Bespreek in het bestuur hoe om te gaan met de constatering dat Vlaanderen in een aantal grensoverschrijdende waterlichamen de KRW-doelen en -maatregelen pas na 2027 gaat realiseren. Het is gewenst om in bestuurlijk overleg met Vlaamse partners te benoemen dat hierdoor ook de KRW-doelen in een aantal Nederlandse waterlichamen niet kunnen worden gehaald. Ook kan het waterschap samen met het Rijk en de partners in het RBOM aandringen op hogere prioriteit in Vlaanderen en zorgen voor dossiervorming om het niet halen van doelen in 2027 te onderbouwen. Het waterschap is volgens de KRW-regels overigens wel gehouden om de maatregelen op eigen gebied te nemen, ook al leidt dat niet tot volledig doelbereik.

¹ In het Regeerakkoord is een intensivering voorzien voor de KRW van €811 mln.: € 670 mln. voor de periode 2022-2030 en € 141 mln. voor de periode 2030-2035.

8. Leg bij het in beeld brengen en volgen van de voortgang bij de waterkwaliteitsopgaven de focus op:
 - a. De biologische KRW-doelen voor vis, waterplanten en waterdieren (macrofauna).
 - b. De doelen voor ondersteunende parameters stikstof, fosfaat en temperatuur.
 - c. De doelen voor de stoffen ammonium, zink en gewasbeschermingsmiddelen.
 - d. Uitvoering van de KRW-maatregelen (per categorie maatregelen (KPI's zoals opgenomen in WBP en rapportage voor welke waterlichamen het complete pakket maatregelen in uitgevoerd)).
 - e. Aanvullende maatregelen voor RWZI's.
 - f. Vergunningverlening en handhaving (VTH).
 - g. Verbeteren sponswerking bodem.
 - h. Evenwicht tussen onttrekking en aanvulling grondwater.

Door hierop de focus te leggen ontstaat een goed beeld van de opgave en de voortgang bij het realiseren van de opgave (voor achtergrond zie 2.1). Gebruik deze focus om de opgave en de voortgang bij de realisatie hiervan te rapporteren aan het AB en waar relevant ook aan samenwerkingspartners. Een dashboard dat de toestand en voortgang aangeeft op bovenstaande punten kan hierbij helpen. Een proeve van zo'n dashboard is opgenomen in bijlage 6. Dit kan onderdeel worden van de voortgangsrapportage. Als dit algemene beeld voor het bestuur aanleiding geeft voor vragen of zorgen over het realiseren van de opgave kan dit reden zijn voor een diepgaander analyse of voor één of meer aanvullende maatregelen.

9. Zorg voor een concrete en heldere rapportage over de voortgang aan het AB. Besteed naast rapportage over de voortgang van de maatregelen ook aandacht aan de ontwikkeling van de waterkwaliteit (zie 3.3). Gebruik hiervoor de focus-elementen uit aanbeveling 3 en 8. Geef in de managementletter gedetailleerder informatie over de voortgang van maatregelen.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en onderzoeksvragen

De KRW heeft grote betekenis voor en invloed op het werk van waterschappen in zijn algemeenheid en daarmee op het werk van Waterschap Brabantse Delta in het bijzonder. De KRW is van groot belang voor de waterkwaliteit en daarmee voor gezondheid, een goed functionerend ecosysteem en een aantrekkelijke leefomgeving. De inspanningen voor en de kosten van de KRW-waterkwaliteitsmaatregelen zijn aanzienlijk. Onderzoek naar achtergronden en effecten hiervan draagt bij aan meer inzicht voor het Algemeen Bestuur (AB) voor wat betreft de realisatie van de KRW-doelstellingen en de afhankelijkheden met derden. Dit inzicht en de lessen uit de voorgaande twee uitvoeringsperioden van de KRW kunnen worden benut voor een optimale realisatie van de KRW- en waterkwaliteitsopgaven in de periode 2022-2027. Dit is te meer van belang omdat 2027 de einddatum is voor de KRW.

Deze overwegingen zijn voor de Rekenkamercommissie van waterschap Brabantse Delta aanleiding geweest om een uitvraag te doen voor een onderzoek. Zij heeft voor dit onderzoek de volgende drie doelstellingen geformuleerd:

- Inzicht geven in de feitelijke stand van zaken voor wat betreft de realisatie van de KRW-opgaven.
- Inzicht geven in de wijze waarop waterschap Brabantse Delta de afhankelijkheden met derden bij de implementatie van de KRW-doelstellingen beheerst.
- Aanbevelingen doen hoe waterschap Brabantse Delta tot een betere beheersing kan komen van de afhankelijkheden met derden om zo tot een realisatie van de KRW-doelstellingen te komen in 2027.

De rekenkamercommissie heeft deze doelstellingen uitgewerkt in 6 deelvragen:

1. Wat is de opgave voor het waterschap en welke doelen ten aanzien van de waterkwaliteit (KRW) zijn daarbij geformuleerd?
2. In welke mate wordt de opgave volgens planning gerealiseerd? En mocht dit niet het geval zijn, wat zijn de redenen voor deze onderrealisatie?
3. Heeft het waterschap voldoende inzicht in de mate waarin ze afhankelijk zijn van andere partijen en/of kaders (stakeholders-analyse)?
4. In welke mate speelt de factor 'afhankelijkheid' een rol in de prioritering van de KRW-doelstellingen?
5. Hoe probeert het waterschap de afhankelijkheden met derden te beheersen?
6. Wat kan het waterschap doen om deze beheersing te optimaliseren?

1.2 Werkwijze

Het onderzoek is uitgevoerd door Wijzer Adviesbureau in samenwerking met Aequator Groen&Ruimte in de periode augustus-december 2021.

Het onderzoek bestond uit:

1. Deskresearch, gericht op doelen en maatregelen; ontwikkelingen bij de thema's biodiversiteit, klimaatadaptatie, droogte en zoetwatervoorziening, nieuwe stoffen en de opgave voor zuivering en medicijnresten; totstandkoming maatregelpakket (inclusief rol van het AB) en voortgang uitvoering maatregelen.
2. Opstellen cirkel van invloed: een overzicht van maatregelen met duiding van bijdrage/verantwoordelijkheden van derden en – waar daar sprake van is- van afhankelijkheden.

3. Gesprekken met medewerkers van waterschap Brabantse Delta, de portefeuillehouder en externe partijen (voor een overzicht zie bijlage Geraadpleegde personen).
4. Nadere analyse.
5. Opstellen concept-rapport.

Het beleid en de aanpak van waterkwaliteit en verwante opgaven zijn op het moment van schrijven van dit rapport volop in discussie en zullen zich de komende tijd verder ontwikkelen. Het Nationaal Programma Landelijk Gebied, dat is aangekondigd in het regeerakkoord, kan extra kansen bieden voor verbetering van waterkwaliteit, maar zal ook veel vragen van waterbeheerders en anderen. Actuele ontwikkelingen zoals het uitkomen van de landelijke Ex Ante Analyse, de Kamerbrief en het vaststellen van het definitieve Waterbeheerprogramma 2022-2027 zijn in de rapportage meegenomen. Daarmee geeft het rapport zo goed mogelijk de stand van zaken van december 2021 weer. Maar beleid en aanpak zullen zich blijven ontwikkelen.

De bereidheid om materiaal beschikbaar te stellen, mee te werken aan interviews en op andere manier vragen te beantwoorden was groot. De Rekenkamercommissie en de onderzoekers willen de medewerkers van het waterschap Brabantse Delta en de andere geïnterviewden hiervoor hartelijk danken.

1.3 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 brengt de opgave van waterschap Brabantse Delta voor waterkwaliteit in beeld. De eerste paragraaf geeft de kern en focus van die opgave aan. De volgende paragrafen geven een overzicht van verschillende opgaven en de betekenis daarvan voor de focus voor waterschap Brabantse Delta. Paragraaf 2.3 gaat in op de betekenis van de landelijke Ex Ante Analyse en de KRW-resultaatverplichting voor waterschap Brabantse Delta.

Hoofdstuk 3 beschrijft de voortgang van het werken aan waterkwaliteit bij waterschap Brabantse Delta. Aan de orde komen de voortgang bij het uitvoeren van maatregelen, oorzaken van vertraging in de afgelopen periode en de verwachting voor de komende periode. Daarnaast de toestand en ontwikkeling van de waterkwaliteit in de KRW-waterlichamen en een korte beschouwing over de toestand bij de andere opgaven. Paragraaf 3.3 geeft inzicht in de manier van voortgangsrapportage.

Hoofdstuk 4 geeft een overzicht van de overheden en andere partijen die naast waterschap Brabantse Delta een rol hebben bij de maatregelen voor goede waterkwaliteit. Deels is sprake van afhankelijkheid, bijvoorbeeld van het mestbeleid van het Rijk. Maar voor een belangrijk deel gaat het om partners waarmee het waterschap samenwerkt aan het realiseren van de goede waterkwaliteit. Het hoofdstuk geeft een overzicht van de belangrijkste partners, de relatie van waterschap Brabantse Delta met die partners en mogelijkheden om de samenwerking effectiever te laten zijn. Aan de orde komen grondverwerving, agrariërs, Vlaanderen, het Rijk, de provincie Noord-Brabant, gemeenten en terreinbeherende organisaties

Hoofdstuk 5 bevat de conclusies over de opgave voor waterkwaliteit, de focus daarbij, de vraag in hoeverre de doelen in 2027 worden gehaald, voortgangsrapportage en afhankelijkheden en samenwerking.

De bijlagen geven aanvullende informatie en referenties. De referenties geven een overzicht van de gebruikte bronnen en bieden geïnteresseerden toegang tot meer diepgaande informatie. Bijlage 6 bevat een voorbeeld van een mogelijk dashboard.

2. Opgave voor waterkwaliteit in beeld

De KRW-opgave is onlosmakelijk verbonden met andere opgaven voor waterkwaliteit. Het Waterbeheerprogramma van waterschap Brabantse Delta 2022-2027 (WBP, vastgesteld op 1 december 2021) verwoordt de hoofddoelstellingen voor gezond en schoon water als volgt:

- Gezond water: In 2027 is de ecologische kwaliteit en daarmee biodiversiteit van het oppervlaktewater sterk toegenomen door de KRW-maatregelen van het waterschap en partners in Vlaanderen en Nederland. De eerste voorbeelden van klimaatbestendige waterlandschappen zijn gerealiseerd.
- Schoon water: In 2027 is de fysische- en chemische kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater sterk verbeterd door investeringen van het waterschap en partners in Vlaanderen en Nederland. Er is meer kennis en inzicht in de vervuilingsbronnen en mogelijk handelingsperspectief voor het voorkomen en verminderen van vervuiling van het water met medicijnresten, microplastics en ‘nieuwe stoffen’.

Het WBP geeft daarbij aan dat in 2027 een “sterk toegenomen waterkwaliteit” moet zijn bereikt. De hoofddoelstellingen staan niet op zichzelf. De opgave voor waterkwaliteit bestaat uit een breed en complex palet aan regionale opgaven, doelen en maatregelen:

1. De KRW is een centraal onderdeel van dit palet aan regionale opgaven met 4 doelen voor biologische kwaliteit, 7 ondersteunende parameters en normen voor in totaal een honderdtal stoffen. Waterschap Brabantse Delta heeft 25 KRW-waterlichamen die aan deze doelen moeten gaan voldoen.
2. De afspraken in de Delta-Aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater (paragraaf 2.2.2) overlappen deels met de KRW-opgave, maar leveren op een aantal punten ook extra opgaven op.
3. De opgaven voor overig water (niet KRW-waterlichamen), met speciale aandacht voor stedelijk water (zie 2.2.6).
4. Er is een samenhang met verwante onderwerpen, zoals biodiversiteit, ruimtelijke adaptatie, zoetwatervoorziening, stikstof-, landbouw- en natuurbeleid.
5. Voor de langere termijn is het doel om te komen tot een robuust watersysteem, dat de gevolgen van klimaatverandering kan opvangen.

De opgave om tot een sterk toegenomen waterkwaliteit te komen bestaat daardoor uit enkele tientallen doelstellingen en normen. Het is erg lastig om adequaat de voortgang van opgaven te bewaken en waar nodig sturing te geven, zeker op bestuurlijk niveau. Dat leidde tot de vraag aan de onderzoekers om focus aan te geven. In de volgende paragraaf is een voorstel voor focus is opgenomen. Dit is opgesteld aan de hand van analyse van plannen en documenten (waaronder Waterbeheerprogramma (WBP), watersysteemanalyse en Nationale Analyse Waterkwaliteit) en is in de interviewronde getoetst bij de gesprekspartners.

2.1 Focus in de opgave voor waterkwaliteit

Om een goede focus te bepalen is gekeken naar onderdelen die cruciaal zijn voor het halen van de doelen, en/of hiervoor een goede, betekenisvolle indicator zijn.

Het overzicht hieronder wordt in de volgende paragrafen beknopt uitgewerkt. Het kan ook de basis vormen voor een dashboard dat de doelen en voortgang in beeld brengt. Een voorbeeld van zo'n dashboard is opgenomen in bijlage 6. Dit kan onderdeel worden van de voortgangsrapportage om

ontwikkelingen en voortgang te signaleren. Als een signaal daarvoor aanleiding geeft kan het bestuur daar vervolgens dieper op ingaan.

Kern van de opgave

De kern van de opgave bestaat uit de KRW-doelen voor vis, waterflora (waterplanten²), macrofauna (waterdiertjes), fytoplankton, de ondersteunende parameters stikstof (N), fosfor (P) en temperatuur en de stoffen ammonium, zink en enkele gewasbeschermingsmiddelen. De opgave voor fytoplankton geldt voor 11 van de 25 waterlichamen. Daarnaast is de uitvoering van de KRW-maatregelen een indicator voor het realiseren van de opgave en van belang voor de resultaatverplichting (zie 2.3).

Aanvullende opgaven

Voor het realiseren van bovengenoemde KRW-doelen zijn ook opgaven uit verschillende andere programma's relevant (zie paragraaf 2.2). De belangrijkste aanvullende opgaven zijn:

- Nieuwe stoffen en medicijnresten (bestuurlijke afspraken Delta-Aanpak, zie 2.2.2), in het bijzonder:
 - Investeren in de verbetering van rioolwaterzuiveringen (RWZI's; brede evaluatie in 2023) (Delta-Aanpak);
 - Impuls geven aan vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) (Delta-Aanpak);
- Grondwater: zorgen dat onttrekking en aanvulling van het grondwater in evenwicht zijn en zorg dat van grondwater afhankelijke natuurgebieden, beken en kreken over voldoende (grond) water beschikken (WBP, Deltaprogramma, zie 2.2.5);
- Water vasthouden, met name het verbeteren van de sponswerking van het bodem- en watersysteem (WBP, Deltaprogramma, zie 2.2.4);
- Herstel van biodiversiteit (zie 2.2.7);
- Realiseren van enkele voorbeelden van klimaatbestendige waterlandschappen (WBP, zie 2.2.4).

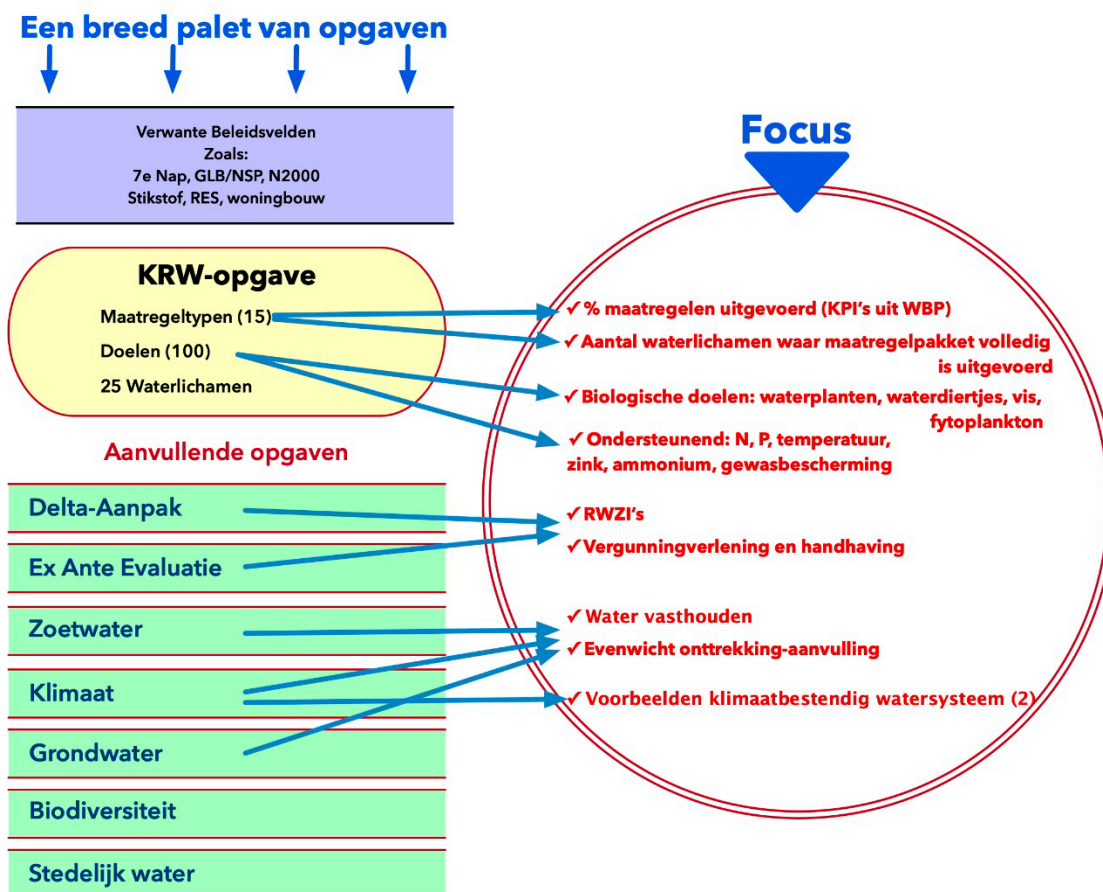
Paragraaf 2.2 geeft een beknopte beschrijving van de opgaven, inclusief verwijzing naar meer uitgebreide informatie.

Focus in beeld

Het brede palet aan (KRW)doelen, maatregelen en opgaven maakt een focus gewenst om inzicht te houden in de voortgang en mogelijkheden voor eventuele bijsturing. De focus bestaat uit een aantal parameters van de KRW-opgave plus 5 opgaven die niet direct onderdeel zijn van de KRW-opgave, maar wel noodzakelijk zijn voor het bereiken van een goede waterkwaliteit in 2027 (de onderste 5 opgaven in Figuur 1). De doelen uit het WBP zijn hierbij leidend. Figuur 1 brengt de focus in beeld.

Voor Biodiversiteit en Stedelijk water heeft het waterschap wel maatregelen voorzien, maar deze leveren geen extra opgave ten opzichte van de focus-elementen.

² Bij waterflora behoren ook bodem gebonden algen. Omwille van de beknoptheid wordt in dit rapport deze parameter aangegeven met 'waterplanten'.

Figuur 1. Het brede pakket aan opgaven voor waterschap Brabantse Delta en de focus daarin³. Voor toelichting op de KRW-doelen en focus zie 2.2.1. De ex ante evaluatie van het SGBP-3 stelt ook een aantal opgaven aan waterbeheerders (zie 2.3.1).

Hanteerbaar overzicht

De focus-elementen geven een beeld van de opgave en de voortgang van uitvoering en ontwikkeling van de waterkwaliteit. Ze bieden een hanteerbaar overzicht van het brede palet van doelen en opgaven. Daarmee is het een instrument voor het bestuur om inzicht te houden in de voortgang en mogelijkheden voor eventuele bijsturing, zodat de ambitie voor 2027 “een sterk toegenomen waterkwaliteit” kan worden gerealiseerd. Een voorstel voor invulling van dit begrip is opgenomen in aanbeveling 3. Uiteraard is het totale beeld gecompliceerder. Maar een signaal over de voortgang van een element kan vervolgens aanleiding zijn voor een verdere analyse.

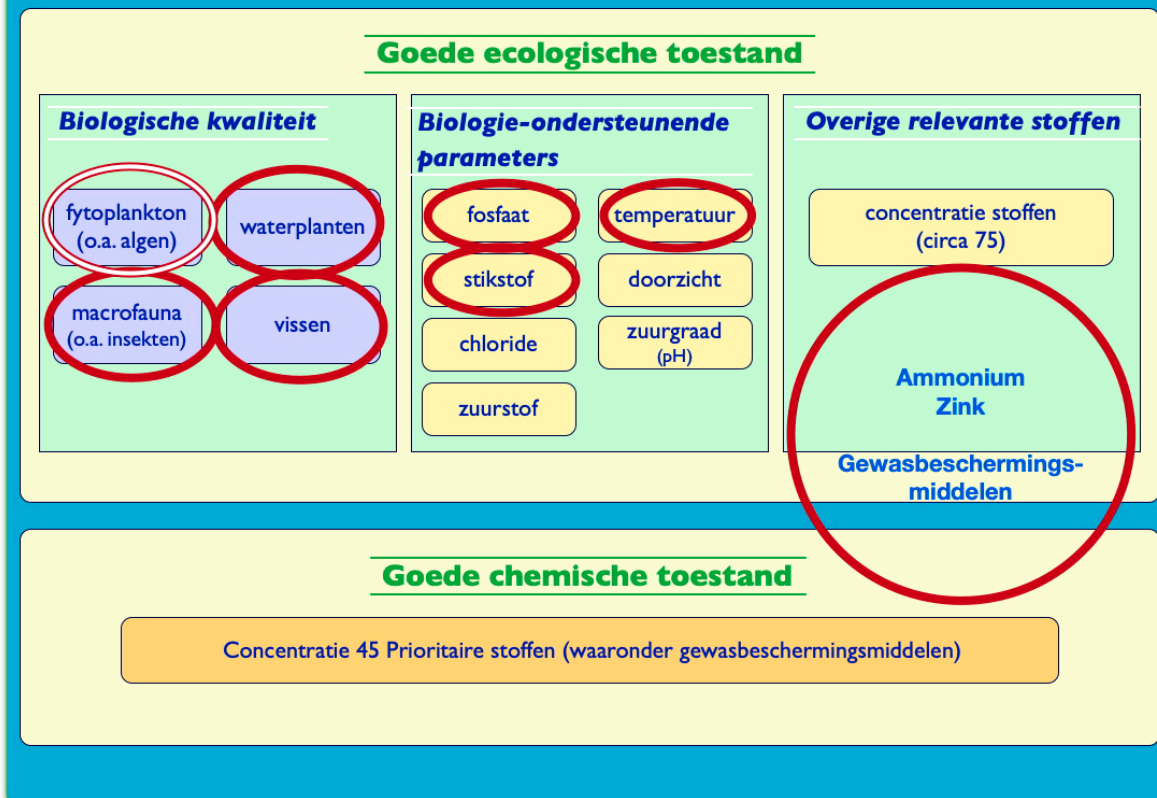
2.2 Het palet aan opgaven

2.2.1 Kaderrichtlijn Water

De Kaderrichtlijn Water (KRW) gaat zowel over ecologische als chemische kwaliteit van het water, voor grondwater ook over de kwantiteit. Het oppervlaktewater moet voldoen aan 4 biologische doelen, 7 doelen voor biologie-ondersteunende parameters, ongeveer 75 stoffen die invloed hebben op de ecologische kwaliteit en ca 45 prioritare stoffen voor de chemische kwaliteit. In totaal ruim 100 doelen en normen waar een waterlichaam aan moet voldoen. Zie Figuur 2 hieronder.

³ 7^e NAP = 7^e Nitraat Actie Programma van het Ministerie van Landbouw; GLB/NSP = Nationaal Strategisch Plan als onderdeel van het (EU) landbouwbeleid; RES = Regionale Energie Strategie

KRW-doelen oppervlaktewater

Figuur 2: KRW-doelen, in de rode cirkels de doelen waarop focus ligt

In principe moet elk waterlichaam aan alle doelen en normen voldoen voordat het als “goed” wordt beoordeeld en daarvoor moeten de benodigde maatregelen worden genomen (voor zover deze effectief en realistisch zijn). Voor de praktijk van waterschap Brabantse Delta is het gewenst de focus te leggen op de doelen en parameters die de grootste invloed hebben op de waterkwaliteit in het beheergebied en waar nog een opgave ligt voor het waterschap. De focus komt dan te liggen op:

1. De vier doelen voor de biologische toestand: waterplanten, macrofauna (waterdiertjes) en vis. Fytoplankton (algen) is volgens de KRW-regels voor 11 van de 25 wateren in het gebied van waterschap Brabantse Delta relevant.
2. Drie biologie-ondersteunende parameters: stikstof (N), fosfaat (P), temperatuur; en de stoffen ammonium, zink en gewasbeschermingsmiddelen (in het bijzonder een aantal met sterk toxische werking). De andere (ondersteunende) parameters en stoffen zijn hier niet opgenomen, omdat ze slechts voor een beperkt aantal waterlichamen een opgave betekenen of omdat de opgave hiervoor volledig bij andere partijen ligt (o.a. kobalt en zuurstofhuishouding⁴).
3. De KRW-maatregelen (in totaal 15 typen maatregelen voor schoon en gezond water, weergegeven in tabel 7 en 8 van het Waterbeheerprogramma, inclusief Key Performance Indicators (KPI's) die in het WBP zijn aangegeven. Voor doelbereik is niet allen de uitvoering van afzonderlijke

⁴ Kobalt betreft een achtergrondbelasting vanuit het grondwater die vermoedelijk wordt versneld door nitraatbelasting en verlaging van het grondwater. Het waterschap is indirect betrokken via vergunningverlening voor ondiepe onttrekkingen van grondwater. Zuurstof speelt op enkele grenspunten met Vlaanderen.

maatregelen van belang. Net zo belangrijk is dat het volledige pakket maatregelen voor een waterlichaam is uitgevoerd, dat is immers volgens de factsheets nodig om een goede toestand te bereiken. Daarom is het aantal waterlichamen waar het volledige aantal maatregelen is uitgevoerd ook benoemd als focuselement.

Voor ammoniak en zink is op dit moment niet duidelijk welke acties het waterschap kan ondernemen om deze belasting terug te dringen (zie 3.2). Ze zijn toch opgenomen in de focus omdat ze in vrijwel alle waterlichamen de norm overschrijden en het waarschijnlijk is dat ook het waterschap hierbij een rol heeft. De opgave is hier in eerste instantie om, samen met het Rijk, zichtbaar te maken wat het handelingsperspectief is.

Deze focus ontslaat het waterschap niet van haar KRW-verplichtingen, het is een hulpmiddel om overzicht te houden op de kernpunten en om waar nodig bij te kunnen sturen.

De KRW kent een resultaatverplichting: in 2027 moeten alle 25 waterlichamen van waterschap Brabantse Delta een goede ecologische en chemisch toestand hebben. In de praktijk gaan het Rijk en de waterbeheerders ervan uit dat aan de resultaatverplichting wordt voldaan als eind 2027 alle noodzakelijke maatregelen zijn genomen (zie voor toelichting 2.3).

2.2.2 Delta-Aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater

De rijksoverheid, waterschappen, drinkwaterbedrijven, provincies, gemeenten, kennisinstututen, natuur-, zorg- en landbouworganisaties en de industrie hebben in 2016 de intentieverklaring voor de Delta Aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater ondertekend. Hiermee willen zij een extra impuls geven aan verbetering van de waterkwaliteit in brede zin. De hoofddoelen van het Waterbeheerprogramma (WBP) overlappen met de doelen van de nationale Delta-Aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater:

- De gezamenlijke ambitie is het halen van de biologische KRW-doelen in 2027.
- Ook moet de belasting door microverontreinigingen en stoffen als stikstof en fosfaat voldoende zijn afgenomen.

In december 2020 zijn bestuurlijke afspraken gemaakt in de landelijke Stuurgroep Water (zie 4.2.4). Deze gaan over:

1. Grensoverschrijdende belasting in regionale wateren;
2. KRW-doelvaststelling;
3. Opkomende stoffen in water;
4. Aanpak medicijnresten uit water.

De grensoverschrijdende wateren komen aan de orde in 4.3. (samenwerking met Vlaanderen).

Bij opkomende stoffen⁵ en medicijnresten zijn voor waterschap Brabantse Delta van belang:

- Waterbeheerders geven een extra impuls aan de VTH-taken (Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving) gericht op waterkwaliteit in relatie tot (mogelijk) schadelijke stoffen. De regering heeft extra gelden beschikbaar gesteld voor investeringen in verdergaande zuivering van microverontreinigingen.
- Op basis van een evaluatie in 2023 formuleren waterschappen een lange termijn ambitie/visie over de rol van zuivering, wat mogelijk tot extra maatregelen op RWZI's kan leiden.

⁵ Nieuwe of relatief onbekende stoffen in het water waarvan niet bekend is welke effecten ze hebben op ecologie, mensen of dieren. Voorbeelden zijn PFAS, diergeneesmiddelen, brandvertragers en huishoudchemicaliën.

- Voor de aanpak van medicijnresten is een ketenaanpak vastgesteld (zie Informatiepunt Leefomgeving (2021)). Voor waterschappen vragen vooral mogelijke extra maatregelen bij rioolwaterzuiveringen aandacht. Waterschap Brabantse Delta werkt hier onder andere aan via het programma Schone Maaswaterketen. (<https://www.schonemaaswaterketen.nl>) en regionale samenwerking binnen de waterketen (<https://www.samenwerkenaanwater.nl/regios/>).

Meer informatie in de referentielijst onder Helpdesk Water (2021a, 2021b).

2.2.3 Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW)

Sinds 2013 werken LTO Nederland, de Unie van Waterschappen en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W) aan het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW). In het DAW wordt gewerkt langs drie sporen aan het verbeteren van de waterkwaliteit, het voorkomen van te veel of een tekort aan water en het versterken van het bedrijfsresultaat van de ondernemers:

1. Via de **thema's**: (1) vermindering van af- en uitspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen; (2) het behalen van de nitraatnormen in het grondwater in 34 grondwaterbeschermingsgebieden; (3) vermindering van schade door verdroging en/of vernatting nu en in de toekomst als gevolgen van klimaatveranderingen; (4) verbetering bodemkwaliteit van landbouwbodems, en (5) het versterken van kennisoverdracht en samen leren. Leidend zijn de doelen en afspraken⁶ die voortkomen uit de verschillende opgaven voor water en bodem en het agrarische deel van de wateropgave (handelingsperspectief).
2. Via de **sectoren**: veehouderij⁷, akkerbouw⁸, glastuinbouw, fruitteelt, bloembollen, overig/overkoepelend.
3. Via een **gebiedsgerichte aanpak**: zoals in de grondwaterbeschermingsgebieden, de focusgebieden zoals straks gedefinieerd in de DAW Uitvoeringsprogramma's (DAW UP's) en gebiedspilots in het kader van uitrol nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB).

Boeren, tuinders, waterschappen en andere overheden werken hierbij nauw samen. In die samenwerking komen meerdere water/bodem-programma's bij elkaar, met hun eigen sturings- en verantwoordingslijnen, maar met veel samenhang en overlap voor wat betreft doelstellingen, maatregelen en financiering. Die complexe samenhang vraagt om een gedegen informatieanalyse.

Het DAW draagt bij aan integrale wateropgaven en daarmee is er een sterke link met de KRW. De kern van het DAW is vrijwilligheid: boeren nemen vrijwillig bovenwettelijke maatregelen en zijn daarmee partners om samen aan gebiedsopgaven te werken. DAW wil echter niet vrijblijvend zijn. Voor het verbeteren van de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit heeft het DAW een helder doel; in 2027 is 100% van de resterende waterkwaliteitsproblemen (agrarische restopgave) op een motiverende en stimulerende wijze opgelost. Naast nutriënten geeft het DAW ook een opgave voor gewasbeschermingsmiddelen en een aantal stoffen. Daarmee ligt er een flinke opgave waar vanuit de agrarische sector aan wordt gewerkt.

Om de DAW-doelen te halen is samenwerking essentieel, bijvoorbeeld in gebiedsprocessen en om financieringsstromen te bundelen. Om hier gezamenlijk en gericht aan te kunnen werken hebben waterschap Brabantse Delta en agrarische organisaties het Gebiedsdocument Agrarisch Waterbeheer (GAW's) opgesteld. Het GAW beschrijft de gebiedsspecifieke opgaven en de meest effectieve

⁶ Nitraatrichtlijn (7^e NAP), Kaderrichtlijn Water (vertaald in de 3^e generatie stroomgebiedbeheerplannen en regionaal verankerd in waterbeheerplannen), Toekomstvisie gewasbescherming 2030 (vertaald in uitvoeringsprogramma), Deltaprogramma Zoetwater (zo goed mogelijk gekwantificeerde ambities vertaald in de regionale zoetwater strategieën) en de Bodemstrategie Nationaal Programma Landbouwbodems.

⁷ Melkvee, vleesvee, kalver-, schapen- en geitenhouderijen.

⁸ Vollegroentes, bomen, vaste planten en zomerbloementeelt.

maatregelen in het beheergebied van het waterschap. Naar aanleiding van het GAW wordt momenteel gewerkt aan een DAW-Uitvoeringsprogramma (DAW-UP) in afstemming met alle partners in het Maas stroomgebied. De maatregelen in het DAW-UP hebben invloed op de opgave van het waterschap: boeren en waterbeheerders zijn van elkaar afhankelijk om hun eigen en de gemeenschappelijke doelen te behalen. De planning is dat het DAW-UP voor waterschap Brabantse Delta begin 2022 bestuurlijk wordt vastgesteld. In het DAW-UP komen ook afspraken over rolverdeling, verantwoordelijkheden, uitvoering van maatregelen, financiering en monitoring van het programma (output en outcome).

De rol van het waterschap bij het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer bestaat uit het leveren van monitoringsgegevens om de bijdrage aan de wateropgave voor de landbouw inzichtelijk te maken, het samen met agrarische ondernemers stimuleren van de goede landbouwpraktijk, en het cofinancieren van DAW-projecten. Waterschap Brabantse Delta stimuleert bovenwettelijke prestaties van agrariërs en brengt deze in beeld aan de hand van de Biodiversiteitsmonitor (die voor de melkveehouderij en de akkerbouw ontwikkeld wordt) en het BedrijfsBodemWaterplan (BBWP)⁹ uit het Brabantse DAW-project Bodem Up (bron: Waterschap Brabantse Delta (2021a, b)).

Het waterschap werkt overigens al veel langer samen met de agrarische sector om bovenwettelijke maatregelen en goede landbouwpraktijken te stimuleren. De inzet voor agrarisch natuurbeheer richt zich ook op akkerrandenbeheer, brede bufferstroken langs beken en beheerpakket bodemverbetering. De aanpakken voor agrarisch natuurbeheer en DAW gaan in elkaar op.

Zie voor meer info: Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (2021) in de referentielijst. Het GAW is niet bestuurlijk vastgelegd, dit zal via het Uitvoeringsprogramma (UP) gebeuren.

2.2.4 Zoetwatervoorziening en relatie met waterkwaliteit

De opgave voor zoetwatervoorziening en waterkwaliteit zijn heel nauw met elkaar verbonden. Het Waterbeheerprogramma (WBP) stelt doelen voor droogtebestrijding en voor een klimaatrobustere inrichting van het watersysteem. Het WBP geeft gewenste resultaten inclusief prestatie-indicatoren voor herstel van verdroogde natuurgebieden, in het bijzonder voor de N2000 gebieden en natte natuurparels. Dit heeft directe impact op het realiseren van een goede ecologische waterkwaliteit in deze gebieden.

Het langetermijndoel is het realiseren van een klimaatrobustere inrichting en zoetwatervoorziening in 2050. De nauwe verwevenheid tussen waterkwaliteit en zoetwatervoorziening komt ook tot uiting in de Integrale Voorkeursstrategie Zuidwestelijke Delta (Deltaprogramma Zuidwestelijke Delta, 2020), de Kreekvisie (Waterschap Brabantse Delta, 2021c) en het Deltaplan Hoge Zandgronden (Provincie Noord-Brabant, 2021a). Deze rapporten noemen als maatregelen die mede bijdragen aan een goede waterkwaliteit onder andere gericht inzetten op aanvulling van het grondwater, verbeteren van sponswerking van de bodem en op beek- en kreekherstel. Een aantal van deze maatregelen is ook onderdeel van het pakket KRW-maatregelen. De verwevenheid van waterkwaliteit en

⁹ BedrijfsBodemWaterPlan (BBWP): bedrijfsgericht plan om per bedrijf maatwerk te leveren om bij te dragen aan schoon grond- en oppervlaktewater, voldoende water-vasthoudend en bufferend vermogen en een hoge benutting van nutriënten. Met de BBWP is het mogelijk om de huidige bijdrage van agrariërs aan allerlei maatschappelijke opgaves zichtbaar te maken als ook om gericht te sturen op verbetering van de bodemkwaliteit. Zie <https://bedrijfsbodewaterplan.nl>

zoetwatervoorziening betekent niet alleen iets voor de opgave, maar biedt ook kansen voor een integrale aanpak en synergie in de uitvoering.

In aanvulling op de punten vanuit de KRW-doelen en –maatregelen (zie 2.1) is focus nodig op water vasthouden, met name op verbeteren van de sponswerking van de bodem. Waterschap Brabantse Delta neemt in het WBP de doelstelling van het Deltaplan Hoge Zandgronden over: In 2027 is klimaatbestendig en waterrobuuster inrichten ‘het nieuwe normaal’ en voldoet 20% van de Hoge Zandgronden in het beheergebied aan de ambitie voor 2050. Er zijn dan minimaal 2 voorbeelden gerealiseerd van klimaatbestendige waterlandschappen (genoemd zijn Zundert en de ABG-gemeenten Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen). Dit is ook onderdeel van de opgave voor waterkwaliteit in het WBP.

Klimaatbestendig waterlandschap

Het Waterbeheerprogramma geeft een kwalitatieve beschrijving van een klimaatbestendig waterlandschap (pag. 34):

"Hier hebben de beken voldoende ruimte om onder natte omstandigheden over te lopen. De sponswerking van de brongebieden en omliggende gebieden is hersteld. Ook onder droge omstandigheden is er nog sprake van stromend water in midden- en benedenlopen. Een klimaatrobuuste kreek heeft ruimte nodig om extreme neerslaghoeveelheden op te vangen en water vast te houden voor droge perioden. Die ruimte in geleidelijke land-waterovergangen biedt leefgebieden voor diverse planten en dieren en draagt bij aan het zelfreinigend vermogen van het water. Een klimaatrobuuste kreek zorgt voor meer zekerheid in de zoetwatervoorziening voor agrarisch gebruik, recreatie en natuur. Door verdere verduurzaming van het land- en watergebruik zal het perspectief op gezonde ecosystemen met de kenmerkende planten en dieren toenemen. Het stimuleren van agrarisch ondernemers is hierbij een belangrijke strategische sleutel."

2.2.5 Grondwater

Voor het ondiepe grondwater is het waterschap het bevoegd gezag. Voor het diepe grondwater is de provincie bevoegd. In de praktijk is de grens niet zo scherp te trekken. Grondwater en oppervlaktewater staan nauw met elkaar in contact en kunnen niet los van elkaar gezien worden. Dit betreft zowel de hydrologie, de waterkwaliteit als ook de watergebonden ecologie. Het evenwicht tussen onttrekking van grondwater en de aanvulling ervan is een belangrijk onderdeel van de opgave. De KRW stelt eisen aan voldoende beschikbaarheid van grondwater (kwantiteit) en de chemische kwaliteit van het grondwater. De minister van I&W heeft in 2021 een Studiegroep Grondwater ingesteld, die naar verwachting in 2022 zal rapporteren wat de beleidsopgaven voor grondwater zijn en of een extra impuls nodig is. De Unie van Waterschappen werkt aan een gezamenlijke visie op grondwaterbeheer.

De opgave van het waterschap is gericht op:

- Lange termijn wensbeeld: Van grondwater afhankelijke natuurgebieden, beken en kreken beschikken over genoeg water van voldoende kwaliteit, ook in droge perioden. Hiervoor is in veel gebied herstel van de grondwaterstand nodig.
- Beperken gevolgen van verontreinigen van grondwater en tegengaan “vergrijzing” van het grondwater (de sluimerende beïnvloeding van de chemische kwaliteit van grondwater door toenemende gehalten van deze stoffen).

- Zorgen dat onttrekking en aanvulling van het grondwater in evenwicht zijn. Het diepe grondwater onder Brabant laat een licht dalende trend zien. Er wordt meer onttrokken dan aangevuld (Provincie Noord-Brabant, 2020). Ook bij de ondiepere grondwaterlagen neemt het gebruik en de afhankelijkheid van grondwater voor bijvoorbeeld beregening toe, terwijl aanvulling van grondwater door infiltratie onder druk staat. De droge zomers van 2018, 2019 en 2020 laten dat duidelijk zien. Door de klimaatverandering zal de mismatch tussen vraag en aanvulling van grondwater alleen maar groter worden. Niet alleen menselijke gebruikers hebben daaronder te lijden, maar uiteraard ook de natuur.
- Doel voor 2027: waterschap Brabantse Delta heeft in 2027 het operationele grondwaterbeheer zo ingericht dat de aanvulling en het gebruik van grondwater weer in evenwicht met elkaar zijn.

De verdrogingsbestrijding bij natte natuurgebieden is een KRW-maatregel, daarom geldt hiervoor een resultaatsverplichting. De maatregelen die nodig zijn voor hydrologisch herstel moeten uiterlijk in 2027 genomen zijn. Hiervoor geldt dat het waterschap tot 50% van de kosten vergoed kan krijgen van de provincie.

Het bovenste grondwater herbergt een eigen en kenmerkend ecosysteem. Over de toestand van dit grondwater ecosysteem in West-Brabant is weinig tot geen informatie beschikbaar (wel over kwantiteit en chemische kwaliteit). Het is daarom niet mogelijk om bedreigingen aan te geven en om aanbevelingen te doen voor bescherming en beheer van het grondwaterecosysteem als onderdeel van het grondwaterlichaam. Ecologische kwaliteit van het grondwater is geen onderdeel van de KRW, wel van belang voor de ecologische kwaliteit van het watersysteem.

2.2.6 Overig water en Stedelijk water

De provincie Noord-Brabant heeft in het Regionaal Water- en Bodemprogramma doelen vastgesteld voor het overig water (al het water met uitzondering van de KRW-waterlichamen). Belangrijke uitgangspunten zijn: één biologisch hoofddoel afhankelijk van functie en soort water, voor chemie volgen van de normen die voortkomen uit de omgevingswet en geen achteruitgang van de basis waterkwaliteit. Waterschap Brabantse Delta heeft deze doelen overgenomen. Voor de waterkwaliteitsdoelen voor de overige wateren geldt een inspanningsverplichting, geen resultaatsverplichting, zie Provincie Noord-Brabant (2021). Ook de overige wateren moeten volgens de KRW in 2027 een goede kwaliteit hebben, maar er geldt geen rapportageverplichting aan Brussel. Voor het realiseren van de KRW-doelen voor de waterlichamen zal het overigens nodig zijn ook maatregelen te nemen in overige wateren, zoals boerensloten. Het WBP geeft aan dat in 2050 in alle wateren de kwaliteit op orde is. Het KRW-pakket 2022-2027 bevat de maatregelen die in 2027 tot waterkwaliteitsverbetering leiden.

Het stedelijk water vormt een aparte categorie binnen de overige wateren. Veelal is het beheer hiervan de verantwoordelijkheid van de gemeente. Toch speelt het waterschap ook hier een belangrijke rol. Stadswateren zijn de wateren in de directe leefomgeving van de meeste inwoners en zijn daarmee ook de wateren waarmee ze direct en het vaakst in 'contact' komen, bijvoorbeeld door er langs te wandelen. In het verleden is een aantal KRW-maatregelen in stedelijk water uitgevoerd. Voor de periode 2022-2027 ligt er geen extra opgave voor stedelijke waterkwaliteit. Wel zijn er plaatselijk een aantal maatregelen door of samen met gemeenten voorzien (Bergen op Zoom, Zundert, Moerdijk, Breda). Het waterschap stimuleert natuurlijke inrichting van stedelijk gebied, vooral door voorlichting en kennisoverdracht.

Waterkwaliteit is vanuit de meeste gemeenten gezien geen actueel onderwerp. De aandacht van gemeenten ligt op dit moment vooral op klimaatadaptatie (Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie), waarbinnen water vooral aandachtspunt is vanwege wateroverlast en water vasthouden. Daarnaast zijn er raakvlakken met natuurbeleid, bijvoorbeeld realiseren ecologische verbindingszones (EVZ).

Zie voor afhankelijkheid en relatie met gemeenten hoofdstuk 3.

2.2.7 Biodiversiteit

Herstel van biodiversiteit is onderdeel van de centrale doelstelling van waterschap Brabantse Delta voor gezond water (zie Waterbeheerprogramma). KRW-maatregelen zullen bijdragen aan dit biodiversiteitsherstel. Biodiversiteit is ook onderdeel van de aanpak voor klimaatbestendige waterlandschappen.

Nederland heeft de zes doelstellingen uit de EU-Biodiversiteitsstrategie opgenomen als nationale doelen (Sanders et al., 2019) Deze 'nationale' doelen gaan over:

- Het verbeteren van de staat van instandhouding van soorten en habitattypen;
- Het verbeteren en herstellen van ecosystemen en van ecosysteemdiensten¹⁰;
- Het behoud van soorten en habitattypen die worden beïnvloed door de landbouw en bosbouw;
- Het duurzaam gebruik van visbestanden; de visserij heeft geen significante nadelige gevolgen voor soorten en ecosystemen;
- Het bestrijden van invasieve exoten;
- Het leveren van een bijdrage aan het voorkomen van wereldwijd biodiversiteitsverlies.

De zes belangrijkste maatregelen die Nederland neemt om deze doelen te bereiken, zijn:

- Het creëren van nieuwe natuur in een samenhangend netwerk van natuurgebieden, waaronder het Natuurnetwerk en het Blauwgroen Netwerk (UvW, 2021);
- Wettelijke bescherming van bedreigde soorten en natuurgebieden;
- Subsidies voor beheermaatregelen;
- Maatregelen vanuit de wet stikstofreductie en natuurverbetering
- Het stimuleren van duurzaam gebruik van natuurlijk kapitaal;
- Het benutten van de zelforganiserende capaciteiten van de samenleving.

Voor waterschap Brabantse Delta levert de biodiversiteitsopgave geen aanvullende opgave op boven op de KRW-opgaven. Biodiversiteit is ook onderdeel van de aanpak voor klimaatbestendige waterlandschappen. In de toekomst kunnen invasieve exoten een aandachtspunt worden. Speciaal aandacht vraagt de Amerikaanse rivierkreeft. In verschillende andere waterschappen, met name in West-Nederland, is deze rivierkreeft inmiddels een serieuze bedreiging voor het halen van de KRW-doelen. Deze kreeft vermenigvuldigt zich zeer snel, ondergraaft waterbodems en oevers en richt grote schade aan bij waterplanten. Er is een landelijke aanpak in voorbereiding. Het kreeftendashboard voor het gebied van waterschap Brabantse Delta laat de aanwezigheid zien van vooral (rode) Amerikaanse en Californische rivierkreeft, met name rond Breda en in het noordwestelijk deel van het

¹⁰ Ecosysteemdiensten zijn diensten die door een ecosysteem aan mensen worden geleverd. Het kan gaan om het verstrekken van een product (bijvoorbeeld drinkwater), een regulerende dienst (bijvoorbeeld bestuiving van gewassen), een culturele dienst (bijvoorbeeld gelegenheid geven tot recreatie) of een dienst die de voorgaande diensten ondersteunt (bijvoorbeeld de kringloop van nutriënten in een ecosysteem)

beheergebied. Er is in dit gebied nog weinig onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke gevolgen voor de waterkwaliteitsdoelen en biodiversiteit. Een aanwijzing geeft de watersysteemanalyse van het Gat van Den Ham, waar het gebrek aan vegetatie mogelijk samenhangt met de aanwezigheid van exotische rivierkreeften (Watersysteemanalyse Gat van Den Ham, Arcadis in opdracht van waterschap Brabantse Delta, 2019).

2.8 Rol van klimaatverandering

Klimaatverandering heeft op verschillende manieren invloed op de waterkwaliteit:

- Verdroging van natuur- en andere gebieden;
- Geringe watervoerendheid van beken leidt tot schade aan waterleven;
- Hogere concentraties meststoffen en andere vervuilende stoffen in het water;
- Vervuiling als gevolg van wateroverlast (o.a. door meer overstorten);
- Hogere watertemperatuur.

Op verschillende plaatsen versterkt klimaatverandering reeds bestaande problemen, zoals bij de watervoerendheid van beken. De provincie Noord-Brabant richt zich in de Visie Klimaatadaptatie op: niet meer gebruiken dan is aangevuld, in hogere gebieden water infiltreren, lagere gebieden zijn natter, het systeem kan omgaan met extremen, de waterkwaliteit is op orde. De provincie wil hieraan werken via een gebiedsgerichte en samenhangende aanpak en ziet voor zichzelf hierbij een regierol.

Maatregelen zijn in het WBP aangegeven in het KRW-maatregelenpakket (voor 2027) en het spoor Klimaatrobuster Watersystemen (langere termijn). Deze zijn gericht op:

- Verder verminderen van de nutriëntenbelasting uit de landbouw in een aantal waterlichamen;
- Verminderen van grond- en oppervlaktewater onttrekkingen;
- Het herstellen van kreken en inrichten van natuurvriendelijke oevers;
- In 9 waterlichamen terugdringen van belasting vanuit de RWZI's in Nederland en Vlaanderen;
- Meer beschaduwing van beken, het herstellen van stroming in beken;
- Plaatselijk baggeren van de bodem.

Dit sluit aan bij de focus zoals aangegeven in 1.1. Mogelijk is nog extra aandacht nodig voor de RWZI's, omdat in het WBP 4 RWZI's worden genoemd waar maatregelen worden overwogen en er landelijk wordt gekeken naar een versnelde aanpak van verbetering van RWZI's.

2.3 Betekenis van landelijke analyse en resultaatverplichting voor de opgave

2.3.1 Landelijke Ex Ante Analyse en Kamerdebat 22 november 2021

Half november is de landelijke *Ex Ante Analyse Waterkwaliteit* gepubliceerd. Op 16 november 2021 heeft de minister hierover een Kamerbrief verzonden en op 22 november 2021 is er een Kamerdebat geweest waarin veel aandacht was voor waterkwaliteit (artikel over het debat: zie Hooijdonk (2021)). De belangrijkste constatering is dat er nog een extra inspanning nodig is om de KRW-doelen te bereiken, ook voor waterschap Brabantse Delta.

De Ex Ante Analyse Waterkwaliteit geeft een beschrijving van de huidige toestand van de waterkwaliteit en het verwachte doelbereik in 2027 voor de doelen van de KRW. De analyse gebruikt hiervoor is het maatregelenpakket in het SGBP-3, waarin de KRW-maatregelen van Nederlandse overheden en anderen zijn opgenomen. Ook het KRW-maatregelenpakket van waterschap Brabantse

Delta is hier onderdeel van. Voor het beschrijven van de huidige toestand is gebruik gemaakt van de meest recente meetgegevens die beschikbaar zijn.

De minister constateert in de Kamerbrief dat het zichtbaar beter gaat met de waterkwaliteit en noemt daarvan een aantal voorbeelden. Mede op basis van de Ex Ante Analyse verwacht de minister dat de waterkwaliteit in de komende periode verder zal verbeteren. Maar uit de analyse blijkt ook dat de KRW-doelen niet overal tijdig gehaald zullen worden.

De Ex Ante Analyse noemt onder andere dat de hoeveelheid stikstof en fosfaat in een groot aantal oppervlaktewaterlichamen niet voldoende zal zijn verminderd in 2027. De belangrijkste bronnen zijn de huidige landbouw, RWZI's en het buitenland. Daarnaast is er achtergrondbelasting, waaronder natuurlijke uitspoeling van bodems (voornamelijk bij zeeklei). Deze is in de doelen verwerkt. Ook de doelen voor de chemische waterkwaliteit zullen met de huidige en voorgenomen maatregelen niet in alle waterlichamen worden gehaald, zie rapport Ex Ante Analyse Waterkwaliteit en STOWA-rapport (Postma et al., 2021).

Nederland moet aanvullende maatregelen nemen om de doelstellingen van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW-doelen) te halen, zei de minister in het Kamerdebat op 22 november. Zij noemt 3 sporen:

- Mogelijke maatregelen op de RWZI's;
- Landbouwmaatregelen;
- Terugdringen van de belasting uit het buitenland via internationale samenwerking.

In 2023 zal een landelijke tussenevaluatie van het SGBP plaatsvinden, waarvan de mogelijkheid van extra maatregelen onderdeel zal zijn. Dit is een evaluatie door het Rijk. Deze staat los van de Mid-Term Review die de Europese Commissie voorschrijft. Het is denkbaar dat deze tussenevaluatie ook voor waterschap Brabantse Delta een extra opgave oplevert. De samenhang tussen het waterkwaliteitsdossier en het stikstofdossier is belangrijk. Het coalitieakkoord van december 2021 gaat uit van een gebiedsgerichte aanpak van de opgaven ten aanzien van natuurherstel, klimaat en water. Wat dit gaat betekenen voor de waterkwaliteitsopgave (bijvoorbeeld in de vorm van extra opgave en/of extra kansen) is op het moment van schrijven van dit rapport nog onduidelijk.

Een aantal aandachtspunten uit de Ex Ante Analyse wordt al door waterschap Brabantse Delta opgepakt, zoals de aandacht voor de vergrijzing van grondwater en de belasting uit het buitenland. De onderzoekers zijn nagegaan op welke punten de uitkomsten van de Ex Ante Analyse extra aandacht van het waterschap Brabantse Delta vragen:

- In de voorbereiding van de tussenevaluatie in 2023 nog eens nagaan in hoeverre het totale maatregelenpakket leidt tot het gewenste doelbereik en of nog extra maatregelen denkbaar zijn.
- Nagaan waar het nodig is de uitstoot van de RWZI's verder te verminderen door een betere afstelling of door een extra zuiveringstrap. Daarbij gaat het zowel om nutriënten als om nieuwe stoffen en medicijnresten. Er loopt een versnellingsprogramma "Medicijnresten uit RWZI-afvalwater", dat in 2023 onderdeel moet worden van een nieuwe strategie voor RWZI's die onder leiding van de UvW wordt ontwikkeld.
- Extra aandacht voor aanpak ammonium, mede aan de hand van studies die landelijk worden uitgevoerd.

- Extra aandacht voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (samen met andere overheden en omgevingsdiensten).
- Kansen benutten voor grootschalig beekherstel in samenhang met de landelijke stikstofaanpak.

Meer informatie:

- Knobben et al. (2021) Ex Ante Analyse Waterkwaliteit en
- Visser, B. (2021). *kamerbrief over voortgang Kaderrichtlijn Water*

2.3.2 Wat betekent de resultaatverplichting van de KRW voor waterschap Brabantse Delta

De KRW heeft een resultaatverplichting. Het doel van de KRW is dat alle oppervlaktewaterlichamen uiterlijk in 2027 aan de doelen en normen voldoen. Het is dan niet meer mogelijk verder uitstel te vragen. Later doelbereik is alleen mogelijk door natuurlijke omstandigheden, bijvoorbeeld als ecologisch herstel na het nemen van een maatregel langer vraagt dan 2027. Eind 2027 moeten in ieder geval alle maatregelen zijn genomen.

Het is in theorie ook mogelijk om na 2027 de doelen voor sommige waterlichamen minder streng te maken. Deze doelverlaging is echter niet eenvoudig: de Europese Commissie stelt zware eisen aan de motivatie hiervan. Per waterlichaam moet het waterschap aantonen dat het behalen van de doelen door menselijke aantasting of de natuurlijke gesteldheid van het systeem aantoonbaar feitelijk onmogelijk is, dan wel onevenredig kostbaar zou zijn ('disproportionaliteit van kosten'). Je simpel beroepen op stijgende waterschapslasten zal voor de Commissie niet voldoende zijn. De minister adviseert in de Kamerbrief van 18 november 2021 om hiervoor tijdig voorbereidingen te treffen.

Als een lidstaat één of meer KRW-doelen niet haalt kan de Europese Commissie die lidstaat in gebreke stellen. De minister verwacht dat de Europese Commissie streng zal toezien op het uitvoeren van de maatregelen voor eind 2027. Later bereiken van de doelen is alleen mogelijk als de oorzaak ligt bij natuurlijke omstandigheden: natuurlijke processen, de karakteristieken van watersystemen of de 'najijsende' effecten van vroegere menselijke activiteiten. Ook een te hoge belasting vanuit het buitenland is een motiveringsgrond voor uitstel van doelbereik.

Als de Europese Commissie een lidstaat in gebreke stelt, volgt een rechtszaak bij het Hof van Justitie. Het Hof kan zowel boetes als dwangsommen opleggen. Deze bedragen variëren van ca. € 5.000 tot ruim € 300.000 per dag (dwangsom) of van € 1 miljoen tot € 40 miljoen (boete). Een dwangsom betekent ook dat maatregelen voor herstel alsnog moeten worden uitgevoerd. In de Kamerbrief geeft de minister ook aan dat het niet halen van de doelen na 2027 gevolgen kan hebben voor het kunnen verlenen van lozingsvergunningen.

De Europese Commissie en het Hof van Justitie spreken de lidstaat aan, niet afzonderlijke overheidsinstanties binnen een lidstaat, zoals een waterschap. De Nederlandse Regering heeft via de wet Nerpe de mogelijkheid een eventuele boete te verhalen op een lagere overheid, als deze in gebreke mocht zijn gebleven. Dat vraagt dan een apart besluit en procedure, nadat een eventuele Europese boete of dwangsom onherroepelijk is geworden. Een eventuele ingebrekestelling kan dus financiële gevolgen hebben voor het waterschap. Referentie: Ex Ante Evaluatie, hoofdstuk 15, mede op basis rapport Freriks, A., & Rijswick, M. v. (2021).

Voor waterschap Brabantse Delta betekent dit ten minste:

- Volledig uitvoeren van het KRW-maatregelenpakket uiterlijk in 2027;
- Aandachtspunten uit de Ex Ante Analyse Waterkwaliteit uitwerken tot een aanvullend maatregelenpakket uit te voeren uiterlijk in 2027;
- Zorgen voor goede informatie ten behoeve van motivering op doelbereik in alle waterlichamen.

Dit is te meer van belang omdat de verwachting, zowel binnen waterschap Brabantse Delta als van externe partijen is dat er wel voortgang zal worden geboekt, maar veel KRW-doelen pas na 2027 zullen worden gehaald. Ook de minister geeft in de Kamerbrief aan dat er veel is bereikt, dat er nog verdere voortgang zal worden geboekt, maar dat de doelen op een aantal punten niet zullen worden gehaald. Het is daarom cruciaal om zeer gedegen de voortgang te monitoren en genomen stappen vast te leggen. Het Ministerie I&M werkt aan een procedure voor dossieropbouw-argumentatielijnen voor doelbereik 2027, onder andere in afstemming met het RAO-voorzittersoverleg. Hoe die procedure eruit komt te zien wordt in 2022 duidelijk. Waterschap Brabantse Delta zal deze procedure volgen (afpraak RBO Maas). Voor de waterlichamen in het grensgebied met Vlaanderen moet het waterschap (samen met de provincie) zelf zorgen voor dossiervorming. Dat gebeurt o.a. met factsheets en agendering per waterlichaam in de overleggen met Vlaanderen. Er zijn nog vervolgstappen nodig voor de dossiervorming, zoals een logboek voor de genomen stappen en argumentatielijnen op basis van landelijke en regionale afspraken (bron: mondelinge informatie lid Regieteam Gezond Water).

3. Realisatie maatregelen en doelen

In dit hoofdstuk wordt de voortgang van de geplande maatregelen en de status bij het halen van de KRW-doelen besproken. KRW schrijft voor dat er tussentijds geen achteruitgang plaatsvindt in de waterkwaliteit (dit geldt voor alle parameters), vandaar dat ook hier specifiek op is gelet.

3.1 Voortgang uitvoering maatregelen

De uitvoering van het KRW-maatregelpakket is opgedeeld in drie planperiodes: van 2010 tot 2015, van 2016 tot 2021 en van 2022 tot 2027. De projecten worden gefaseerd uitgevoerd over deze drie planperiodes. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de stroomgebieden van de Maas en de Schelde. In het Maasstroomgebied liggen negentien KRW-waterlichamen, in het Scheldestroomgebied zes. Zie voor een globale verdeling van de stroomgebieden de kaart in bijlage 1. De maatregelen zelf zijn onderverdeeld in vijf maatregeltypen: De Natte Natuur Parels (NNP), het Bouwen met Natuur (BMN), Beek en Kreek herstel (BKH), de Ecologische Verbindingszones (EVZ), en de vispassages (WBP waterschap Brabantse Delta, 2021)¹¹. Een overzicht van de realisatie van de maatregelen staat in de Tabel 1. De maatregelen die gepland stonden voor de tweede planperiode (2016-2021) maar nog niet zijn uitgevoerd, zijn doorgeschoven naar de periode 2022-2027. In bijlage 2 is te zien over welke waterlichamen de opgave verdeeld is.

Tabel 1: de gefaseerde opgave voor de vijf maatregeltypen in nog te realiseren hectares of kilometers. De 1e kolom geeft de opgave voor de periode 2016-2021, de 2e en 3e kolom de realisatie in die periode (in aantallen en percentage). Wat in 2021 nog niet gerealiseerd is moet in de periode 2022-2027 gereedkomen ("doorgeschoven", 4e kolom). Daarboven komt nog een opgave voor de periode 2022-2027. De totale opgave voor 2022-2027 (5e kolom) is dus het deel dat "doorgeschoven" is vanuit de periode 2016-2021 plus de "eigen" opgave voor 2022-2027 (bron: WBP Waterschap Brabantse Delta, 2021b). De verdeling van de opgave over de waterlichamen is te zien in bijlage 2.

Maatregeltypen	Totale opgave in periode 2016-2021	Gerealiseerd in periode 2016-2021	Gerealiseerd in 2016-2021 in %	Doorgeschoven vanuit 2016-2021	Totale opgave in periode 2022-2027
Natte Natuur Parels (ha)	1985	193,3	9,7	1791,7	2240
Bouwen met Natuur (km)	-	-	-	-	84,6
Beek- en Kreekherstel (km)	54,9	11,8	21,5	43,1	66,6
Ecologische Verbindingszones (km)	63,4	60,17	94,9	3,23	66,9
Vispassages	18	15	83,3	3	13

Tabel 1 laat zien dat de realisatie van de maatregelen sterk is achtergebleven bij de opgave, in bijlage twee kan worden gevonden dat dit voornamelijk in het stroomgebied van de Maas het geval is. Veel projecten zijn eind 2021 nog in uitvoering en worden de komende jaren gerealiseerd. Zo is het project Westelijke Langstraat, met daarin het waterlichaam Dongekanal naar verwachting tussen 2022 en 2023 klaar (624 ha extra NNP). De realisatie in de periode 2016-2021 is ook aanzienlijk lager dan in de 1e periode 2009-2015 (voor NNP bijvoorbeeld is in 2009-2015 2048 ha gerealiseerd).

Met name voor Natte Natuur Parels (NNP) en Beek- en Kreekherstel (BKH) is een heel klein deel van de geplande hectares in 2016-2021 gerealiseerd. Voor NNP maar 10% van de opgave voor die periode. De opgave NNP die is doorgeschoven van 2016-2021 naar 2022-2027 vormt ook een aanzienlijk deel (80%) van de opgave voor de periode 2022-2027. Een deel hiervan is al in uitvoering. Ook bij BKH is een flinke achterstand. Naar verwachting wordt er in 2022 nog circa 5 km BKH in de Donge opgeleverd. Ook de voortgang in de Ecologische Verbinding Zones (EVZ) is wat vertekend door de projecten die nu in uitvoering zijn. In Maas wordt eind 2022 nog 8,1 km EVZ gerealiseerd. Bouwen Met Natuur (BMN)

¹¹ De officiële KRW-rapportage kent een andere indeling van maatregelen, in dit rapport hanteren we de indeling zoals gebruikt in het WBP, mede omdat hier de indicatoren van het WBP aan zijn verbonden.

was nog niet gedefinieerd als maatregeltype in de periode 2016-2021, vandaar dat er geen opgave staat voor deze periode.

3.1.1 Redenen vertraging voortgang uitvoering maatregelen

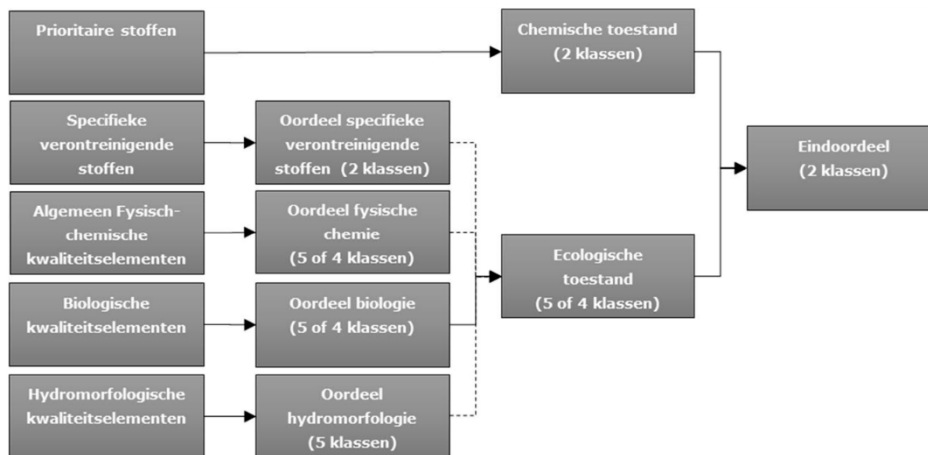
Belangrijke redenen voor het later realiseren van een groot deel van de maatregelen voor de periode 2026-2021 zijn de lastige grondverwerving en de complexiteit van projecten met als gevolg een lange voorbereidingstijd vanwege de noodzaak voor overleg en verkrijgen van draagvlak. Dit blijkt uit de interviews en ook uit de Kadernota (Hond & Slaats, 2021). Het uitgangspunt van het waterschap is om eerst te verkennen of eigenaren openstaan voor zelfrealisatie. Als een grondeigenaar daar geen mogelijkheden in ziet, gaat het waterschap in overleg met de eigenaar om deze gronden op vrijwillige basis te verwerven. Dit vraagt veel tijd en dat heeft ertoe geleid dat projecten langer duurden dan gepland. Ook is het waterschap mede afhankelijk van de gemeenten en provincie omdat zij een belangrijke rol hebben in de ruimtelijke inrichting en veel grond in bezit hebben. Ook was er reden voor aanpassing in de organisatie van de uitvoering.

3.1.2 Aanpassingen in de uitvoering

Naar aanleiding van de vertraging is in de tweede planperiode een intern onderzoek gestart. Acties die hieruit volgde waren het aanpassen van de interne organisatie. Een genoemd voorbeeld is het organiseren van regieteams op thema's "gezond water" en "voldoende water". In verschillende interviews werden deze aanpassingen benoemd als redenen waarom de vertraging nog kan worden ingehaald. In de Kadernota 2021-30 is een aantal projecten opnieuw ingepland met een latere opleveringsdatum, wel vóór 2027. Uit de interviews blijkt dat het waterschap zwaarder heeft ingezet op grondverwerving. Het budget voor anticiperende grondaankopen is verhoogd (Kadernota). Verder gaat het waterschap samen met de provincie adaptief programmeren, waardoor beter op mogelijkheden gestuurd kan worden, zie sectie 4.2.5. Dit betekent niet per se vasthouden aan een bepaalde locatie, maar doelrealisatie centraal stellen en in samenwerking met de provincie en gebiedspartners stappen zetten. Het waterschap zoekt ook meer mogelijkheden om gronden niet aan te kopen. Inzetten op ander beheer van de gronden die in eigendom zijn van derden kan ook een maatregel zijn die bij kan dragen aan het halen van de KRW-doelen. Afstemming met gemeenten en provincie om gebiedsgericht te werken, waarbij deze overheden bijdragen aan de grondpositie wordt gezien als succesfactor in de voortgang van uitvoering in de komende planperiode. In de interviews zijn ook een aantal al genomen acties genoemd op organisatorisch vlak: het instellen van een regieteam, goede indicatoren voor sturing, inzetten op samenwerking met gemeenten en medewerkers naar voren schuiven die affiniteit hebben met het buitengebied. Dit laatste is belangrijk omdat deze medewerkers vaak contacten en ervaring hebben met de implementatie van projecten in het buitengebied.

3.2 Monitoring van voortgang doelen

Het monitoren van de waterkwaliteit geeft inzicht in de toestand van de waterlichamen en in het effect van het uitvoeren van maatregelen. De KRW schrijft een verplichte monitoring voor en stelt hieraan ook eisen, zie Figuur 3. Daarnaast heeft het waterschap een eigen monitoringsprogramma dat aanvullende gegevens levert.

Figuur 3: Monitoring kwaliteitselementen volgens KRW-verplichting

Belangrijk is het onderscheid tussen chemische toestand en de ecologische toestand. De chemische toestand van een waterlichaam kent als klassen “voldoet en “voldoet niet”. Er is onderscheid tussen ubiquitaire en niet-ubiquitaire stoffen. Ubiquitaire stoffen zijn stoffen die niet meer geloosd worden op het water maar door nalevering uit bijvoorbeeld de bodem nog in het water terecht komen. Dit is een belangrijk onderscheid, omdat hiervoor geen maatregelen van het waterschap meer mogelijk zijn. De belangrijkste elementen binnen de ecologische kwaliteit zijn de 4 biologische elementen. Deze worden beschreven in 5 klassen: zeer goed, goed, matig, ontoereikend en slecht.

3.2.1 Toestand waterkwaliteit in 2015 en 2020

Een overzicht in hoeverre het oordeel van de waterkwaliteit, en daarmee dus het doelbereik van de KRW-doelen, is veranderd over de jaren is weergegeven in tabel 3. Bij de beoordeling van de waterkwaliteit gaat de KRW uit van “one out all out”, wat inhoudt dat wanneer één van de parameters onvoldoende scoort, het eindoordeel van de waterkwaliteit van het waterlichaam automatisch onvoldoende scoort. Zo scoort de Roode Vaart op eindoordeel een onvoldoende omdat de overige waterflora een onvoldoende scoort terwijl de andere parameters in de Roode Vaart “goed” scoren. Om een volledig beeld te krijgen van een beoordeling van een waterlichaam is het belangrijk om alle facetten van de waterkwaliteit te kijken en niet alleen naar het eindoordeel. Tabel 2 geeft een overzicht van de waterkwaliteit in 2015 en 2020. Deze is afgeleid van de tabel in bijlage 4. De chemische waterkwaliteit is tussen 2015 en 2020 in het algemeen verslechterd. In 8 gevallen is deze achteruit gegaan en in slechts 2 gevallen vooruit. Dit komt deels door andere meetmethoden. Het eindoordeel van de ecologische waterkwaliteit is tussen 2015 en 2020 in geen enkel waterlichaam verslechterd. De KRW schrijft voor dat uiterlijk in 2027 een goede toestand moet zijn bereikt en ook dat de ecologische en chemische waterkwaliteit niet mogen verslechteren (“geen achteruitgang”).

Tabel 2: Oordeel van de chemische en ecologische waterkwaliteit in 2015 en 2020. Het eindoordeel voor de chemische waterkwaliteit bestaat uit de beoordeling aan de hand van normen voor stoffen in 2 klassen “voldoet” (groen (en in de tabel ook 5 voor de leesbaarheid) en “voldoet niet” (rood (en dus 1 voor de leesbaarheid)). Het ecologische eindoordeel bestaat uit een beoordeling van de biologische en fysisch-chemische waterkwaliteit. De schaal waarop de ecologische toestand wordt beoordeeld is 1 tot 5 met 1 als 'slecht' (rood), 2 als 'ontoereikend' (oranje), 3 als 'matig' (geel), 4 als 'goed' (lichtgroen) en 5 staat voor 'zeer goed' (groen) (waterschap Brabantse Delta, 2021a).

	2015	2020	2015	2020
Maas	Chemie	Chemie	Ecologie	Ecologie
Aa of Weerij	5	5	2	2
Bavelse Leij	5	1	2	3
Bijloop - Turfvaart	1	5	2	3
Boven Mark	5	5	1	2
Chaamse beken	5	1	2	3
Cruislandse krek	5	5	2	2
Donge	5	1	2	2
Dongekanal	5	5	2	2
Galdersche beek	1	1	2	3
Gat van den Ham	5	5	1	3
Ligne	5	5	3	3
Mark en Vliet	5	1	3	3
Merkske	1	5	2	2
Molenbeek	5	5	2	3
Molenkreek complex	1	1	1	2
Oude Maasje	5	5	2	2
Roode Vaart	5	1	1	1
Strijbeekse beek	5	1	2	2
Tonnekreek complex	5	5	2	3
Schelde				
Agger	1	1	2	3
Binnenschelde	5	5	2	2
Markiezaatsmeer	5	5	2	3
Rietkreek-Langewate	5	1	2	3
Vennen Groote Meer	5	5	3	3
Zoom/Beekloop	5	1	2	3

Toestand stoffen

De focus voor wat betreft stoffen binnen dit onderzoek ligt, naast meststoffen, op zink, ammonium en gewasbeschermingsmiddelen. De reden hiervoor is dat zink en ammonium specifiek verontreinigende stoffen zijn die in de meeste waterlichamen worden gemeten, zie Tabel 3 en dat een aantal gewasbeschermingsmiddelen grote nadelige effecten laten zien voor de waterkwaliteit (Knoben et al., 2021 pag. 68). Naast de chemische component bestaat de waterkwaliteit ook uit een ecologische component. Zoals in paragraaf 2.1 aangegeven ligt de focus binnen de biologische elementen op macrofauna, waterflora, fytoplankton en vissen.

Tabel 3, overzicht van de status van de concentraties ammonium en zink in het oppervlaktewater van de KRW-lichamen. Een score met de kleur groen betekent dat de concentraties voldoende zijn. Een score met de kleur rood is een indicatie dat de concentraties de norm overschrijden (waterschap Brabantse Delta, 2021a).

	Ammonium		Zink	
	2015	2020	2015	2020
Maas				
Aa of Weerij				
Bavelse Leij	■	■	■	■
Bijloop - Turfvaart			■	■
Boven Mark	■	■		■
Chaamse beken	■	■	■	■
Cruislandse kreken	■	■	■	■
Donge	■	■	■	■
Dongekanal	■	■		
Galdersche beek			■	■
Gat van den Ham	■	■	■	■
Ligne			■	■
Mark en Vliet	■	■		■
Merkske			■	■
Molenbeek	■	■	■	■
Molenkreek complex	■	■		
Oude Maasje	■	■	■	■
Roode Vaart	■	■		
Strijbeekse beek			■	■
Tonnekreek complex			■	■
Schelde				
Agger				■
Binnenschelde	■	■		
Markiezaatsmeer	■	■	■	■
Rietkreek-Langewater	■	■		
Vennen Groote Meer	■	■	■	■
Zoom/Beekloop	■	■	■	■

Ammonium voldoet in geen van de waterlichamen waar meetgegevens van zijn aan de norm. Er is een verband met de stikstofproblematiek. Landbouw en atmosferische depositie vanuit het buitenland zijn de voornaamste bronnen van stikstofdepositie in het gebied (Provincie Noord Brabant, 2020). Een kleinere rol spelen overstorten en RWZI's. De omvang en dynamiek van de ammoniumbronnen zijn nog onvoldoende in beeld, zodat het technisch nog niet mogelijk is geweest om voldoende, effectieve maatregelen te nemen. Deltares doet onderzoek naar het verband tussen de concentratie ammonium en ecologische schade, wat tot normen per waterlichaam kan leiden. De uitkomsten van dit landelijke traject moeten de waterbeheerders meer handelingsperspectief bieden voor eigen normstelling en maatregelen. Maar de verwachting is dat in 2027 nog niet alle waterlichamen aan de norm voldoen (waterschap Brabantse Delta, 2021a). Daarnaast spelen de droge zomers van 2018-2020 wellicht een rol de achteruitgang van een aantal waterlichamen. Echter, verder uitdiepen van mogelijke oorzaken liggen buiten de scope van dit onderzoek.

Zink kent veel verschillende emissiebronnen, met name in bouwmaterialen, de landbouw en in huishoudelijk gebruik. Een belangrijke factor in het Maasstroomgebied is historische belasting door non-ferro industrie. Zowel de emissies als de zinkconcentraties in het oppervlaktewater vertonen een dalende trend en deze trend zal naar verwachting doorzetten. Daarmee is de verwachting dat in 2027 het aantal waterlichamen, dat aan de norm voldoet, zal zijn toegenomen. Het handelingsperspectief van het waterschap voor zink is echter beperkt. Het waterschap kan zich inzetten via vergunningverlening, regulering voor de landbouw en de RWZI's. Verder kan het waterschap dit onderwerp blijven agenderen bij het Rijk, de provincie en het RBO Maas. Zij hebben een rol in het

verder reduceren van zink in bouwmaterialen, de landbouw en in huishoudelijk gebruik (waterschap Brabantse Delta, 2021a).

Naast de concentraties van de stoffen ammonium en zink zijn ook **gewasbeschermingsmiddelen** van invloed op de waterkwaliteit. De concentratie gewasbeschermingsmiddelen wordt gemonitord in de bestrijdingsmiddelenatlas. In deze atlas wordt op verschillende schaalniveaus, waaronder op waterschap niveau, in kaart gebracht welke bestrijdingsmiddelen er worden aangetroffen in het oppervlaktewater (Bestrijdingsmiddelenatlas, 2019). In Bijlage 3 geeft een overzicht van gewasbeschermingsmiddelen die worden aangetroffen in de KRW-lichamen van waterschap Brabantse Delta. Bij WSBD zorgen imidacloprid, isoxaben, esfenvaleraat en deltamethrin voor de belangrijkste overschrijdingen. Het gaat vooral om middelen in de intensieve teelten (boomkwekerij, pot-/containerteelt, aardbeientrayvelden). Dichloorvos wordt aangetroffen op de grens met Vlaanderen. De landelijke Ex Ante Analyse van SGBP-3 heeft gekeken naar de emissies van gewasbeschermingsmiddelen in Nederland als geheel, en ook naar het risico voor waterorganismen. Dan blijkt dat weliswaar de emissies naar het oppervlaktewater zijn afgenomen, maar dat het berekende risico voor waterorganismen met 32% is toegenomen (Knoben et al. (2021 pag. 68). Dat het berekende risico is toegenomen wordt veroorzaakt door een drietal insecticiden, namelijk deltamethrin (o.a. gebruikt in de maisteelt), lambda-cyhalothrin (virusbestrijder in de akkerbouw) en esfenvaleraat (een wijdverspreide insecticide). Deze stoffen maken landelijk 0,1% uit van het totale bestrijdingsmiddelenverbruik, maar dragen voor 90% bij aan het berekende risico voor het waterleven omdat ze een hoge toxiciteit kunnen veroorzaken (Knoben et al. (2021 pag. 68); Postma et al., 2021). Er is een grote marge van onzekerheid over de impact per waterlichaam.

3.2.2 Vooruitgang ecologische parameters

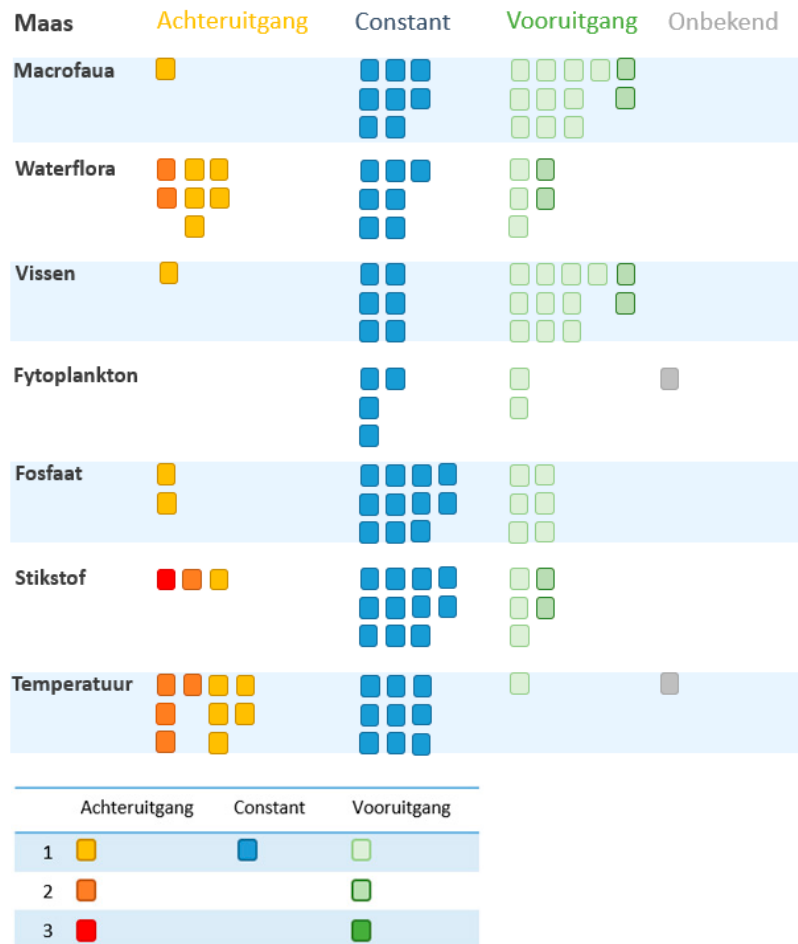
Het is belangrijk om niet alleen weer te geven of doelen al dan niet bereikt zijn, maar ook om de vooruitgang (of achteruitgang) van de waterkwaliteit weer te geven. Dit is belangrijk als sturingsinformatie, in de communicatie over resultaat van alle inspanningen én omdat de KRW 'geen achteruitgang' als eis stelt¹². Dit houdt in dat er geen activiteiten mogen plaatsvinden die huidige waterkwaliteit zullen verslechteren. In beeld brengen van vooruitgang is gecompliceerd, omdat sinds 2009 enkele meetmethoden en normen zijn gewijzigd. Bovendien is in de voorbereiding op SGBP_3 begrenzing, type en doel in waterlichamen gewijzigd (zie voorstellen technische actualisaties Kaderrichtlijn Water, waterschap Brabantse Delta 2022-2027, februari 2020). Op basis van de toestandsbepalingen in 2015 en 2020 is dit met een beperkte nauwkeurigheid wel mogelijk. In tabellen 4 en 5 is de ontwikkeling van de biologische- en fysisch-chemische waterkwaliteit van de waterlichamen in Maas en Schelde op verschillende parameters met elkaar vergeleken. Hieruit kan opgemaakt worden of de waterkwaliteit vooruit of achteruit is gegaan. Dit geeft geen exact streepje op de maatlat maar wel de richting van de ontwikkeling aan.

Over het algemeen is er vaker vooruitgang geboekt dan achteruitgang. Maar tussen 2015 en 2020 hebben de parameters waterflora en temperatuur bij 7 resp. 9 waterlichamen een achteruitgang laten zien in het stroomgebied van de Maas. Hierin zit hoogstwaarschijnlijk een link met de droge zomers van 2018, 2019 en 2020 aangezien de concentratie stoffen hoog is bij weinig water, de temperatuur in die periode ook hoog was en sommige beken zijn drooggevallen. Een duidelijke trend is niet waar te nemen voor de waterlichamen in de Schelde, met uitzondering van een lichte vooruitgang bij macrofauna en vis. Vooruitgang in de waterkwaliteit hoeft echter niet te betekenen dat de

¹² Let op: wanneer waterlichamen worden aangepast beïnvloedt dit de vergelijking.

waterkwaliteit voldoet. Een verschuiving van score 1 naar score 2 is een vooruitgang maar het eindoordeel verschuift van slecht naar ontoereikend, en voldoet dan nog niet.

Tabel 4, de verandering tussen 2015 en 2020 in waterkwaliteit voor de vier biologische parameters en voor 3 fysisch-chemische parameters waarop focus is gelegd (zie 2.1). Ieder blokje geeft één waterlichaam in de Maas aan. De kleur geeft de mate van voor- of achteruitgang, waarbij er onderscheid is gemaakt tussen 1, 2 of 3 klassen (zie onderaan tabel). Voorbeeld: Een vooruitgang van 2 klassen (lichtgroen blokje met donkergroen randje) staat voor een vooruitgang van bijvoorbeeld ontoereikend (score 2) naar goed (score 4). Een verschuiving andersom, achteruitgang dus, wordt weergegeven met een donkeroranje blokje. De voor- of achteruitgang is onbekend wanneer er maar in één van de twee jaartallen meetgegevens beschikbaar zijn. Fytoplankton is in een aantal waterlichamen niet gemeten, omdat dit volgens de KRW-regels alleen voor bepaalde watertypen verplicht is. (Tabel is gebaseerd op gegevens uit KRW factsheets, waterschap Brabantse Delta, 2021a)

Tabel 5, de verandering in waterkwaliteit voor de vier biologische parameters en voor 3 fysisch-chemische parameters in de Schelde. Toelichting zie tabel 4. (Tabel is gebaseerd op gegevens uit KRW factsheets, waterschap Brabantse Delta, 2021a)

Schelde	Achteruitgang	Constant	Vooruitgang	Onbekend
Macrofauna		■ ■	■ ■ ■	
Waterflora	■	■	■ ■ ■	
Vissen		■ ■ ■	■ ■	
Fytoplankton	■ ■	■	■	
Fosfaat	■	■ ■ ■	■ ■	
Stikstof	■	■ ■ ■	■ ■	
Temperatuur	■ ■	■ ■ ■		

	Achteruitgang	Constant	Vooruitgang
1	■	■	■
2	■		■
3	■		■

3.2.3 Inschatting van doelbereik in 2027

In Tabel 6 is weergegeven met welke mate van zekerheid het waterschap Brabantse Delta inschat dat de KRW-doelen in 2027 gehaald worden (waterschap Brabantse Delta, 2021a). Te zien is dat voor de meeste waterlichamen het doelbereik onzeker is. Er is geen enkel waterlichaam dat op alle (focus)parameters vrijwel zeker goed scoort. Het doelbereik is weergegeven voor de vier biologische parameters en de drie fysisch-chemische parameters waarop de focus is gelegd (zie sectie 2.1 voor onderbouwing van de focus).

Tabel 6: het doelbereik geschat door het waterschap voor de in totaal 25 KRW-waterlichamen in het stroomgebied van de Maas en Schelde voor zichtjaar 2027. Zo is het voor 13 waterlichamen onzeker dat de macrofauna gaat voldoen aan de eisen. Niet voor alle waterlichamen wordt fytoplankton gemeten (waterschap Brabantse Delta, 2021a).

Maas	Macrofauna	Waterflora	Vissen	Fytoplankton	Fosfaat	Stikstof	Temperatuur
Aa of Weerij	onzeker	onzeker	onzeker		onzeker	onzeker	vrijwel zeker
Bavelse Leij	onzeker	onzeker	onzeker		onzeker	vrijwel zeker	onzeker
Bijloop - Turfvaart	onzeker	onzeker	onzeker		onzeker	onzeker	onzeker
Boven Mark	redelijk zeker	redelijk zeker	onzeker		onzeker	onzeker	redelijk zeker
Chaamse beken	onzeker	vrijwel zeker	onzeker		onzeker	onzeker	onzeker
Cruislandse krekken	onzeker	onzeker	vrijwel zeker	onzeker	redelijk zeker	onzeker	onzeker
Donge	onzeker	onzeker	onzeker		onzeker	onzeker	onzeker
Dongekanal	vrijwel zeker	onzeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker
Galdersche beek	onzeker	onzeker	onzeker		vrijwel zeker	onzeker	onzeker
Gat van den Ham	onzeker	onzeker	onzeker	vrijwel zeker	onzeker	onzeker	vrijwel zeker
Ligne	vrijwel zeker	redelijk zeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker
Mark en Vliet	vrijwel zeker	onzeker	onzeker		onzeker	onzeker	onzeker
Merkske	onzeker	onzeker	onzeker		vrijwel zeker	onzeker	onzeker
Molenbeek	onzeker	vrijwel zeker	onzeker		onzeker	redelijk zeker	vrijwel zeker
Molenkreek complex	vrijwel zeker	onzeker	onzeker	onzeker	onzeker	onzeker	vrijwel zeker
Oude Maasje	onzeker	onzeker	onzeker		vrijwel zeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker
Roode Vaart	vrijwel zeker	onzeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker
Strijbeekse beek	onzeker	onzeker	onzeker		redelijk zeker	onzeker	onzeker
Tonnekreek complex	onzeker	onzeker	onzeker	onzeker	redelijk zeker	redelijk zeker	vrijwel zeker
Schelde							
Agger	onzeker	onzeker	onzeker		vrijwel zeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker
Binnenschelde	onzeker	onzeker	onzeker	onzeker	onzeker	onzeker	onzeker
Markiezaatsmeer	vrijwel zeker	onzeker	onzeker	onzeker	vrijwel zeker	onzeker	onzeker
Rietkreek-Langewater	onzeker	onzeker	onzeker	onzeker	onzeker	onzeker	vrijwel zeker
Vennen Grote Meer	onzeker	vrijwel zeker		redelijk zeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker	vrijwel zeker
Zoom/Beekloop	vrijwel zeker	vrijwel zeker			onzeker	onzeker	vrijwel zeker

3.2.4 Acties genomen door het waterschap

De waterkwaliteit en daarmee het effect van de maatregelen worden niet alleen beïnvloed door maatregelen van het waterschap, maar door meerdere externe factoren en door maatregelen van anderen. In de interviews is een aantal acties genoemd die binnen de invloedssfeer van het waterschap liggen:

- De eerste en belangrijkste is het uitvoeren van de maatregelen zoals gepland in het WBP. IN de afgelopen jaren is geleerd om (bijvoorbeeld bij Bouwen met Natuur) te beginnen met kleinere maatregelen en/of maatregelen waar geen grondverwerving voor nodig is.
- Extra aandacht voor beheer en onderhoud en peilbeheer en voor inzetten op het terugdringen van nutriënten via akkerrandenbeheer. Uit de interviews blijkt dat er overleg is geweest met TBO's om het beheer van de waterkanten zo uit te voeren dat de biologie leidend is.
- Hydrologisch maatwerk om de relatie tussen onttrekkingen en watervoerendheid te verbeteren, bijvoorbeeld door eerder uitvaardigen van onttrekkingsverboden zodat beken langer blijven stromen.
- In 2020 heeft waterschap Brabantse Delta een technische doelaanpassing doorgevoerd (Technische actualisaties Kaderrichtlijn Water, besluit AB 25 maart 2020), onder andere van doelen voor biologie, stikstof en fosfaat in veel waterlichamen. Een aantal krekken zijn getypeerd als sloot, vaart of kanaal, waar andere doelen voor gesteld zijn. Deze worden hierdoor reëler, beter passend bij beschikbare effectieve maatregelen en het water- en landgebruik. Voorbeeld zijn nieuwe doelen voor de fosforconcentraties voor Markiezaatsmeer, Molenkreek complex en Rietkreek/Lange water. Reden hiervoor was de

verhoogde achtergrondconcentratie voor fosfor van minimaal 70% van de maximaal toegestane concentratie. Gezien de grootschalige doelaanpassing in 2020 ligt het niet voor de hand om hier de komende jaren weer op in te zetten.

3.2.5 Toestand en voortgang overige focuselementen

Voor de focuselementen die in 1.1 zijn benoemd en niet onder de KRW-toestandbepaling vallen is het niet in alle gevallen al mogelijk de voortgang in beeld te brengen, onder andere omdat de doelen zijn vastgelegd in het onlangs vastgestelde WBP en de uitvoeringsperiode start in 2022. Dat geldt onder andere voor de 2 **klimaatbestendige waterlandschappen** en de maatregelen voor **RWZI's**.

Voor **grondwater** en de **sponswerking** van de bodem is de Periodieke Trendanalyse Grondwater Brabant een belangrijke informatiebron. Deze analyse wordt uitgevoerd door de provincie in samenwerking met de 3 Brabantse Waterschappen. De trendrapportage van 2020 laat zien dat de grondwaterstanden in het gebied van het waterschap ofwel een dalende trend laten zien, ofwel constant blijven. De droge jaren 2018-2020 zijn daar mede debet aan. Het WBP geeft als doel dat de dalende trend wordt omgezet in een stijgende.

Het WBP geeft aan dat er extra inspanningen bij **vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)** gewenst zijn om waterkwaliteitsdoelen te halen. Informatie over aantallen controles en naleefgedrag zijn opgenomen in de detailevaluatie Handhavings-uitvoeringsprogramma, waarvan de meest recente rapportage die over 2018 is. Het Beleidsplan Vergunningen, Toezicht en Handhaving 2020-2024 geeft doelen voor onder andere naleefgedrag kwaliteit van dienstverlening en samenwerking en beschrijft de instrumenten. Het Beleidsplan benoemt geen concrete acties zoals personele uitbreiding. De Ex Ante Analyse herhaalt de conclusie van de commissie Van Aartsen dat het huidige stelsel van VTH fragmentarisch en vrijblijvend is waardoor omgevingsdiensten hun rol niet goed kunnen vervullen. Maatregelen zijn onder andere capaciteitsverhoging voor VTH, met name bij de omgevingsdiensten en betere informatie-uitwisseling en samenwerking.

3.2.6 Afgevalen maatregelen

Bij het samenstellen van het KRW-maatregelenpakket zijn maatregelen afgevalen, de KRW geeft hiervoor richtlijnen. In het onderzoek is nagegaan in hoeverre afhankelijkheid van anderen reden was voor het afvallen van maatregelen. Hiervoor zijn de factsheets van de verschillende waterlichamen geanalyseerd zie waterschap Brabantse Delta (2021a). De belangrijkste redenen zijn onevenredig hoge kosten, beperkte effectiviteit en schade aan gebruiksfuncties of leefomgeving. Afhangelijkheid van derden speelt een rol bij:

- Het beperken van piekafvoeren in bovenlopen van het agrarisch gebied: dit kan leiden tot een waterstandverhoging, wat weer kan leiden tot schade aan gewassen en een beperkte berijdbaarheid van de percelen van agrariërs.
- Het laten hermeanderen van beken in agrarisch en stedelijk gebied: afhankelijkheid van (vrijwillige) grondaankoop.
- Verwijderen van waterkeringen: schade door overstroming die kan optreden bij agrariërs.

Voor die afgevalen maatregelen zijn alternatieve maatregelen en middelen beschouwd. Deze waren in alle gevallen niet uitvoerbaar vanwege onevenredig hoge kosten, onmogelijk door het beperkte beschikbare grondareaal of omdat alternatieven meer negatieve effecten hebben op het milieu. De afhankelijkheid ligt met name bij het verkrijgen van een goede grondpositie (zie 4.2.1) en bij het

voorkomen van natschade bij agrariërs. Alternatieve maatregelen zijn bijvoorbeeld schaderegelingen, gebiedsfunctiewijzigingen of het verplaatsen van bedrijven.

3.3 Informatie aan en sturing door het Algemeen Bestuur

3.3.1. Voortgangsrapportage

Het belangrijkste middel voor rapportage over de voortgang aan het Algemeen Bestuur (AB) is de jaarlijkse Kadernota. Daarnaast krijgt het AB 3-4 maal per jaar een Managementletter die vooral gericht is op de financiële ontwikkeling. Verder is in de verschillende stukken ter voorbereiding van het KRW-maatregelenpakket en het WBP uitgebreider informatie over de toestand en voortgang te vinden. Deze stukken zijn onderdeel van de 6-jarige plancyclus:

- De (samenvatting van de) watersysteemanalyses heeft de toestand van de waterlichamen in beeld gebracht aan de hand van de Ecologische Sleutel Factoren (ESF). Dit is afgelopen planperiode voor het eerst gedaan.
- De Adviesnota KRW-pakket (Langbroek & Santbergen, 2020) bevat een overzicht van uitgevoerde maatregelen. De nota geeft geen informatie over het KRW-doelbereik.
- Het WBP geeft informatie over voortgang, doelbereik en maatregelen. Bij deze maatregelen is per type maatregelen een KPI aangegeven. Het WBP geeft in de paragrafen over monitoring voortgangsindicatoren voor doelbereik:
 - Het % KRW-meetpunten dat voldoet aan de gestelde doelen voor algen, waterplanten, ongewervelde waterdieren en vissen en overall (op basis van one out, all out).
 - Het % KRW-meetpunten dat voldoet aan de gestelde normen voor algemeen fysische en chemische parameters (biologie-ondersteunende kwaliteitselementen zoals stikstof, fosfaat, zuurstof, chloride en temperatuur) en een aantal aangewezen verontreinigende en als prioritair benoemde chemische stoffen
 - Het % KRW-waterlichamen dat voldoet aan chemische KRW-doelen voor prioritaire stoffen, specifiek verontreinigende stoffen en nutriënten (stikstof, fosfaat).
 - Het % van de onderzochte overige wateren dat voldoet aan de chemische KRW-doelen voor prioritaire stoffen, specifiek verontreinigende stoffen en nutriënten (stikstof, fosfaat).
 - % van normoverschrijdingen van gewasbeschermingsmiddelen in oppervlaktewateren.

De Managementletter heeft een financiële insteek en rapporteert over lasten, exploitatiebegroting en stand van zaken van de programma's watersystemen, waterveiligheid en zuiveringsbeheer, zonder verdere onderverdeling. De toelichting gaat in op afwijkingen in lasten en baten. Daarmee biedt de Managementletter op dit moment geen inzicht in de voortgang van doelen en maatregelen voor waterkwaliteit.

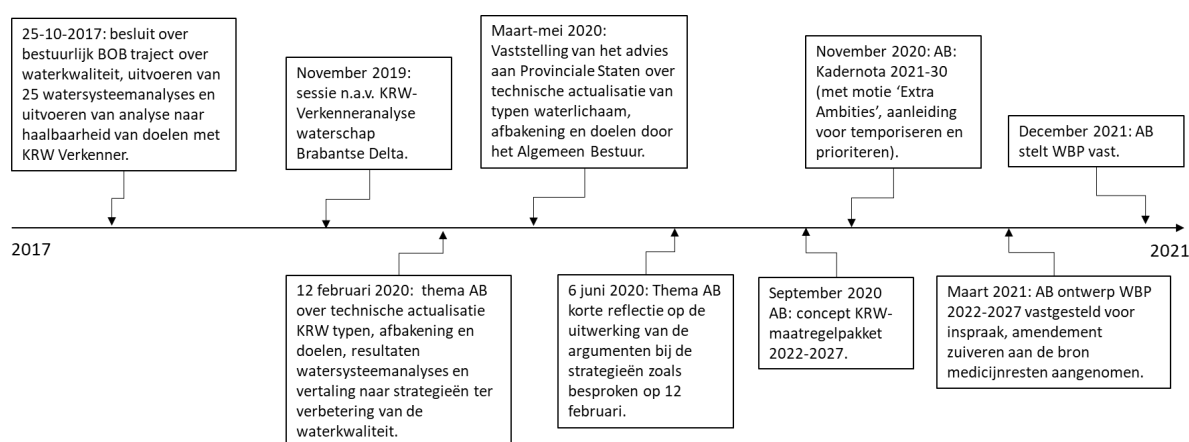
De Kadernota geeft aan welke ontwikkelingen van invloed zijn op de manier waarop het waterschap zijn taken uitvoert en legt die naast de afspraken uit het bestuursakkoord en het WBP. De nota geeft een tijdshorizon van 10 jaar, de meest recente betreft 2022-2031 (Hond & Slaats, 2021). Hierdoor kan het bestuur bijsturen waar nodig. De nota beschrijft nieuwe en actuele ontwikkelingen, de ontwikkeling van lasten en tarieven, risico's en de voortgang van de projecten. Ook beschrijft de Kadernota welk deel van de maatregelen is gerealiseerd (per type maatregel in tabel en kaart) en het % meetgegevens van het totaal aan biologische metingen dat een goede toestand geeft. Dit is dus veel beperkter dan de voortgangsindicatoren die het WBP aangeeft. Analyse van de rapportages laat zien dat de voortgangsrapportages aan het AB een redelijk en globaal inzicht geven in de uitvoering van

maatregelen en heel beperkt over de ontwikkeling van de waterkwaliteit. Wie zich wil verdiepen vindt in de KRW-nota's en het WBP meer informatie, deze is éénmaal per plancyclus van 6 jaar beschikbaar. Wel worden de KRW-factsheets elk jaar openbaar gemaakt.

Er zijn binnen waterschap Brabantse Delta wensen om de voortgangsrapportage te verbeteren. Hierbij wordt gedacht aan meer toelichting bij de Managementletter en de Kadernota. De Managementletter zou niet alleen informatie over afwijkingen van uitvoeringsprojecten en voortgang van de maatregeltypen moeten bevatten maar ook over de algemene ontwikkeling. Ook een betere toelichting over de voortgang is gewenst. Daarnaast is de wens meer verdiepende informatie over met name grote projecten op te nemen. Verder wordt gekeken naar een dashboard om de voortgang in beeld te brengen.

3.3.2. Rol AB bij opstellen KRW-maatregelenpakket en WBP

De belangrijkste stappen bij het opstellen van het KRW-maatregelenpakket zoals dat ook is opgenomen in het WBP zijn weergegeven in onderstaande tijdlijn.

De belangrijkste momenten waarop het AB een kaderstellende/sturende rol heeft gespeeld zijn het BOB-traject in 2017, de strategische themavergadering van juni 2020 en de discussie over de Kadernota 2021-30.

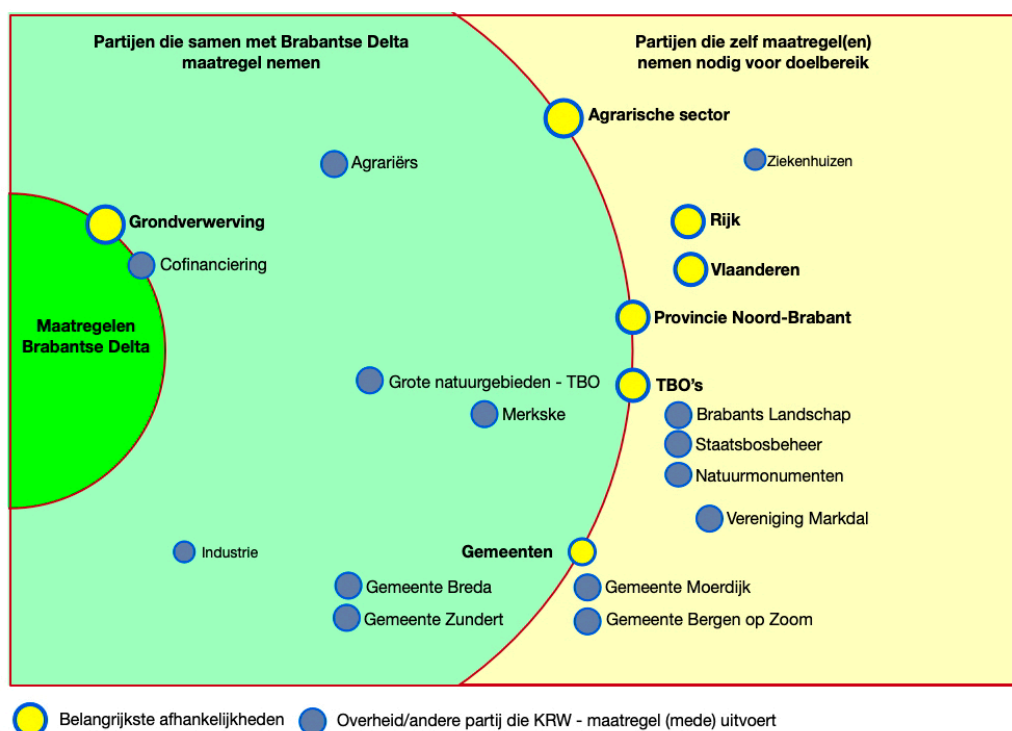
Het BOB-traject in 2017 werd gewaardeerd door de AB-leden. De conclusie was dat een extra inspanning gewenst was ten opzichte van het toenmalige programma (tandje erbij), maar dat een maximale inspanning om alle KRW-doelen te halen te ver zou gaan. Er werd gepleit voor een actieve rol in het stedelijk gebied, bij samenwerking met terreinbeherende organisaties en met Vlaanderen. Bij een extra inspanning door de landbouw was een deel van het AB terughoudender (bron: stukken en verslag AB 25-10-2017)¹³. In het AB van februari 2020 zijn vijf strategieën besproken voor verbetering van de waterkwaliteit in het werkgebied van dit waterschap. De strategieën varieerden: van een 100% doelbereik (en zeer hoge kosten) tot meer tijd voor volledig doelbereik, maar zorgen voor meer verbinding met de buitenwereld en differentiatie in de aanpak. De uitkomst was een combinatie van strategieën. De discussie over de Kadernota heeft geleid tot een latere opleveringsdatum van een aantal projecten.

¹³ <https://ris2.ibabs.eu/Agenda/Details/BrabantseDelta/46b22b7b-cfd6-4224-9267-a1a484fa317a>

Ook tussendoor is het AB geïnformeerd en zijn discussies over kleinere punten gevoerd. Een voordeel is dat een flink aantal AB-leden al langer betrokken was en daardoor goed op de hoogte zijn. Het beoordelen van informatie over waterkwaliteit en de KRW in het bijzonder vraagt het nodige aan (voor)kennis over deze onderwerpen.

4. Afhankelijkheden en samenwerking

De zeven belangrijkste samenwerkingsrelaties en/of afhankelijkheden voor het bereiken van de KRW-doelen zijn: 1) grondvererving, 2) agrariërs en agrarische sector, 3) Vlaanderen, 4) de Rijksoverheid, 5) Provincie Noord-Brabant, 6) terreinbeherende organisaties (TBO's) en 7) gemeenten. Figuur 4 geeft dit schematisch weer. Dit overzicht komt voort uit een analyse van de KRW-maatregelenpakket en de factsheets en is getoetst in de interviews. In paragraaf 3.2 worden deze afhankelijkheden verder uitgewerkt. Hierbij wordt grondvererving apart behandeld als belangrijke, mogelijk vertragende factor. De afhankelijkheid van gemeenten speelt slechts bij enkele waterlichamen. Maatregelen voor medicijnresten zijn onderdeel van de landelijke Ketenaanpak Medicijnresten uit water. Brabantse Delta heeft hier een rol bij mogelijke aanpassing van RWZI's en het stimuleren van maatregelen bij ziekenhuizen. Dit is geen onderdeel van de KRW.

Figuur 4 Andere partijen waarmee samenwerking voor het uitvoeren van maatregelen nodig is of waarvan waterschap Brabantse Delta afhankelijk is. Deze zijn aangegeven op basis van de maatregelentabel van het KRW-maatregelenpakket en in het WBP. Er is onderscheid gemaakt tussen maatregelen die waterschap Brabantse Delta helemaal zelf kan uitvoeren (groene cirkel links), maatregelen die waterschap Brabantse Delta uitvoert waarbij samenwerking met een andere partij nodig is (lichtgroene cirkel) en maatregelen die andere partijen moeten uitvoeren zodat de doelen voor waterkwaliteit worden gehaald. De gele bollen geven de belangrijkste samenwerkingsrelaties/afhankelijkheden aan. Deze worden hieronder verder besproken. “Merkske” geeft een groep Nederlandse en Vlaamse overheden, instellingen en bedrijven aan die betrokken zijn bij een maatregel in dit gebied.

4.1 Beschouwing afhankelijkheid en samenwerken

Voor het realiseren van de waterkwaliteitsdoelen is het nodig dat zowel waterschap Brabantse Delta als haar partners in Nederland en Vlaanderen maatregelen uitvoeren. Ook voor de uitvoering van maatregelen door waterschap Brabantse Delta zelf is vaak medewerking van derden noodzakelijk.

In de onderzoeksvraag (zie hoofdstuk 1) wordt gesproken over afhankelijkheid van derden en het beheersen daarvan. Het begrip “beheersen van afhankelijkheden” is echter slechts beperkt bruikbaar

om sturing te geven aan de opgave. Voor het bereiken van de KRW-doelen moeten verschillende overheden en andere partijen maatregelen nemen, elk vanuit eigen verantwoordelijkheid. Er is dus eerder sprake van gezamenlijke verantwoordelijkheid waarin partijen als partners optrekken. Het waterschap kan in grotere of kleinere mate invloed uitoefenen op de partners om deze te bewegen haar bijdrage te leveren. Het waterschap heeft een handelingsrepertoire met een aantal mogelijkheden om partners ertoe te bewegen de gewenste bijdrage te leveren. Een inventarisatie in documenten en in de interviews geeft een palet aan mogelijkheden, waaronder:

- Stimulering en agendering;
- Initiëren projecten en gebiedsprocessen;
- Kennis inbrengen/adviseren/voorlichting;
- Regelgeving (bv via keur, of via vergunningverlening, toezicht en handhaving);
- (Mede) financieren;
- Sluiten beheerovereenkomst (bijvoorbeeld ANLb);
- Sluiten van (bestuurs)overeenkomsten of samenwerkingsovereenkomsten;
- Initiëren van en deelnemen aan (Europese) projecten;
- Relatiebeheer.

Doorgaans is er geen sprake van het “beheersen” van een afhankelijkheid. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de afhankelijkheid van het Rijk, van de Vlaamse overheden en bijvoorbeeld ook bij bovenwettelijke, vrijwillige maatregelen. De vraag is dan: Welke mogelijkheden heeft waterschap Brabantse Delta om haar partners ertoe te brengen hun bijdrage te leveren?

Waterschap Brabantse Delta ziet een zeer grote meerwaarde, maar ook noodzaak om samen te werken met andere partijen voor het realiseren van de doelen. Dat blijkt uit het WBP en ook uit andere beleidsuitspraken. Het onderzoek “Grip houden of loslaten” (Rekenkamercommissie waterschap Brabantse Delta, 2021) geeft een analyse van samenwerking met derden en benoemt een aantal succesfactoren.

1. Een gedeelde ambitie
2. Respect voor elkaars belangen en doelen
3. Afbakenen en vastleggen doelen en rollen
4. Een goede onderlinge relatie
5. Het kiezen van de juiste organisatievorm
6. Het kiezen van een passende wijze van aansturen, structureren en organiseren

Uit de interne en externe interviews komt het beeld naar voren dat de eerste 4 factoren goed in de werkwijze van waterschap Brabantse Delta aanwezig zijn. Bij de laatste twee punten is het niet duidelijk in hoeverre deze voldoende expliciet aandacht krijgen. Eén van de mogelijke instrumenten is een gezamenlijke voorverkenning, zoals genoemd in het Beleidskader Participatie. De aanbevelingen uit “Grip houden of loslaten” over het ontwikkelen van een breed instrumentarium en handelingsrepertoire blijven onverminderd van belang en het realiseren van de waterkwaliteitsopgave zal hier volop kansen voor bieden. Het is aan te bevelen om van tijd tot tijd intern tijd vrij te maken voor gesprekken om lessen te trekken over de manier van samenwerken en deze verder te ontwikkelen.

4.2 Belangrijkste afhankelijkheden

4.2.1 Grondverwerving

Grondverwerving is veelvuldig genoemd als vertragende factor in het uitvoeren van het WBP-programma. Het is in interviews zelfs genoemd als kritieke factor bij het realiseren van de opgaven voor 2027. In de meeste gevallen gaat het om gronden van agrariërs, maar het kan ook gaan om gronden van andere eigenaren. De gronddruk is hoog door ruimtelijke claims en intensivering van de landbouw.

De mogelijkheden tot grondverwerving worden deels beïnvloed door de vertrouwensband tussen agrariërs en overheden. Verdere polarisatie is een risico en kan op termijn een groter probleem worden. Echter, de toekomst brengt ook kansen. De ontwikkeling van het nieuwe landbouwbeleid (o.a. NSP, Nationaal Strategisch Plan) en stikstofbeleid gaat naar alle waarschijnlijkheid meer (financiële) mogelijkheden bieden voor beëindigen of verplaatsen van bedrijven en voor beheerafspraken. Hoe dat uitwerkt is op dit moment nog onduidelijk en zal waarschijnlijk pas vanaf 2023 echt effect hebben. Bedrijven die stoppen krijgen hierdoor een ander perspectief. Maar ook bij niet-stoppers zijn er kansen: rondom uitbreiding en vastlopende vergunningen zijn er soms ook goede afspraken te maken met individuele bedrijven. Daar moet dan wel (beleids)ruimte voor zijn. Daar heeft het waterschap vaak andere overheden voor nodig, zowel gemeenten als provincie. Het is dan ook zeer belangrijk dat overheden elkaar ondersteunen in ruimtelijke opgaven. Dit is een kwestie van soms geven, soms nemen, goed afstemmen en duidelijke keuzes durven maken. Niet alles zal overal kunnen.

Op dit moment is Provincie Noord-Brabant de belangrijkste partner in het verbeteren van de grondpositie. Afgelopen jaren zijn er waardevolle lessen geleerd, waarbij de provincie als katalysator werd genoemd in een aantal interviews. Een voorbeeld is het project Westelijke Langstraat. Doordat de provincie het proces van grondverwerving leidde, werd er vooruitgang geboekt. Dit proces heeft overigens meerdere jaren gekost om tot resultaat te komen. Voor projecten die nu nog in de beginfase zitten kan die benodigde tijd gaan schuren met de KRW-deadline van 2027. De provincie wil de komende jaren een Brabantbreed samenhangend grondbeleid realiseren dat leidt tot voldoende beschikbaarheid van grond (Regionaal Water- en Bodemprogramma en de Koepelovereenkomst Groenblauw, die ook instrumenten benoemt). Ook de ervaringen van de vereniging Markdal bieden aanknopingspunten.

In verschillende interviews werd aangegeven dat er binnen het waterschap stappen worden gezet om de afhankelijkheid van grondpositie te verminderen. Belangrijk is samenwerking met andere overheden. Om de kosten te beperken en het draagvlak voor herinrichting te vergroten zoekt het waterschap bij het uitvoeren van inrichtingsmaatregelen naar combinaties met plannen van derden. De pilot omgevingswet Zundert is hiervan een voorbeeld. Daarnaast zijn er mogelijkheden om grond niet aan te kopen, maar beheerafspraken/ -overeenkomsten te maken met de grondeigenaren. Een voorbeeld is de aanpak van Brabants Landschap aan de voet van de Brabantse Wal. Een sleutel ligt bij gebiedsgerichte aanpak. Een voorbereidingsteam is gestart met de focus op grondverwerving om geprogrammeerde projecten tot en met 2027 tot uitvoering te kunnen brengen (bron: managementletter 2021-1).

4.2.2 Agrarische sector

Agrariërs en het waterschap hebben een lange traditie van samenwerking. In de KRW-opgave is er een wederzijdse afhankelijkheid. Deltaplan Agrarisch Waterbeheer is een belangrijk instrument voor agrariërs om te werken aan de wateropgaven en zij leveren zo een bijdrage aan de KRW-opgave (zie

paragraaf 2.2.2.). Uit het interview met ZLTO en het Agrarisch Collectief Brabant-West, blijkt dat de samenwerking met het waterschap als constructief wordt ervaren. Er is sprake van een goede band: Er zijn korte lijnen, er is wederzijds begrip en bereidheid tot meedenken. De medewerkers en bestuurders van waterschap Brabantse Delta zien agrarisch belang als een belang dat ertoe doet. Bij het opstellen van het Gebiedsdocument Agrarisch Waterbeheer (GAW) is vooral samengewerkt met de projectorganisatie DAW (ZLTO en het waterschap). Afspraken over rolverdeling, verantwoordelijkheden, uitvoering en financiering van maatregelen zijn geen onderdeel van het GAW. Deze komen wel in het uitvoeringsprogramma (DAW-UP) waar nu aan wordt gewerkt. Dit had eind 2021 gereed moeten zijn. De geïnterviewden schatten nu in dat het DAW-UP in de loop van 2022 gereed is. Bij het opstellen van het DAW-UP is ook het agrarisch collectief West-Brabant betrokken. Het collectief kan en wil een rol spelen in de uitvoering. Op dit moment heeft het collectief 650 leden en verwacht de komende jaren verder te groeien en het werk te verbreden. In Noord-Brabant is ongeveer tweederde van de boeren lid van ZLTO. DAW is van en voor alle boeren, dus ook niet-leden van de ZLTO kunnen meedoen met DAW-projecten. Maatregelen door het collectief zijn gericht op eigen leden. Naast ZLTO en het collectief gaan de telersorganisatie Treeport en Fruitport en het Brabants Agrarisch Jongeren Kontakt mogelijk een rol spelen.

De groep agrariërs die tot nu toe meedoen met (waterschaps)projecten bestaat vooral uit “koplopers”. Waterschap Brabantse Delta is bezorgd dat het “peloton” niet altijd mee lijkt te komen. Het uitvoeringsprogramma (DAW-UP), bevat stappen om op te schalen en gebiedsgericht de impact te vergoten. Verschillende agrarische organisaties, waaronder ZLTO en het Agrarisch Collectief Brabant-West, gaan helpen in het DAW-UP om projecten op te schalen van “koplopers” naar “peloton” door zoveel mogelijk agrarische ondernemers mee te nemen. Zowel ZLTO, het agrarisch collectief, als medewerkers van het waterschap geven aan dat dit alleen kan door de meerwaarde van dergelijke ontwikkelingen op het eigen agrarische bedrijf duidelijk te maken. Het voordeel voor de ondernemer dus koppelen aan het voordeel voor de maatschappij c.q. de maatschappelijke doelen. Dit betekent in de praktijk dat maatschappelijke (blauwe) diensten aantrekkelijk moeten worden. Er is meerdere malen genoemd in de interviews dat er daarbij moet worden gezocht naar verschillende mogelijkheden, zodat individuele ondernemers hun bedrijfsvoering kunnen aanpassen op een manier die bij hen past. Ook samenwerking met een breed scala aan agrarische organisaties (zoals Treeport of Caring Farmers maar ook ketenpartijen zoals loonwerkers en zuivelbedrijven draagt bij aan het verbreden van deelname.

Het is evident dat de projecten in het DAW-UP van grote invloed zijn op de KRW opgaven. Dit moet nog wel helderder en concreter worden in het DAW-UP. DAW heeft als opzet dat het aanhaakt bij uitvoeringsprogramma's van partners. Zowel bepaalde inrichtingsmaatregelen als stimuleringsregelingen (bijvoorbeeld akkerranden) kunnen invloed hebben op het (niet) nemen van DAW-maatregelen. Door hier actief in te sturen en samen te werken in het DAW-UP kan de bijdrage vanuit de agrarische sector om de KRW-doelen te halen significant worden vergroot.

Mogelijkheden om beter samen te werken met agrariërs:

Een betere samenwerking kan worden bereikt door de meerwaarde van maatregelen en ontwikkelingen op het eigen agrarische bedrijf duidelijk te maken. Het is daarbij van belang het voordeel voor de ondernemer te koppelen aan het voordeel voor de maatschappij c.q. de maatschappelijke doelen. De voornaamste instrumenten van het waterschap om meerwaarde van maatregelen en ontwikkelingen op het agrarische bedrijf te realiseren zijn 1) aantrekkelijke regeling om mee te doen 2) (mede)financiering van maatregelen om zo maatschappelijke (blauwe)diensten

aantrekkelijk te maken en 3) betrokkenheid bij uitwerking om te sturen op doelen en te belonen op KPI's, zoals momenteel door het Ministerie van LNV wordt uitgedacht (Erisman et al., 2020).

In het DAW-UP worden afspraken gemaakt over rolverdeling, verantwoordelijkheden, uitvoering, financiering en monitoring van maatregelen. Dit betekent dat op dit moment het waterschap aan tafel zit met gebiedspartners om deze samenwerkingsovereenkomst op te stellen. Het waterschap heeft daarmee invloed op de focus van projecten binnen het DAW-UP en daarmee op de maatregelen die agrariërs (kunnen) nemen. Zo heeft het waterschap grote invloed op de potentiële bijdrage vanuit de landbouw. Daarbij is het van belang dat het waterschap goed kijkt naar de effectiviteit van maatregelen. Het recente rapport van de Algemene Rekenkamer over de aanpak van weidevogelbescherming (Waar is de grutto? Dec. 2021) is een duidelijke illustratie van een aanpak waarin veel geld is gestoken, maar niet de juiste maatregelen zijn genomen. Ook de ervaringen bij de beheerovereenkomsten tussen collectieven en de provincie bieden aanknopingspunten om de effectiviteit van DAW-maatregelen te beoordelen.

Voor veel agrariërs geldt dat waterbeschikbaarheid van groot belang is voor bedrijfsvoering. Dit wordt voornamelijk benaderd vanuit een kwantitatief oogpunt: voldoende water op het juiste moment, op de juiste plek. In het kader van klimaatrobustere landschappen wordt ingezet op de sponswerking van het bodem- en watersysteem. Dit betekent water lokaal vasthouden, meer infiltreren en daardoor beter bestand zijn tegen droogte. Een verbeterde sponswerking heeft ook positief effect op de kwaliteit van het water: Meer water verdunt de nutriëntenvrucht en gewasbeschermingsmiddelen en werkt verkoelend. Door in te zetten op verbeterende sponswerking, waarbij er directe baten zijn voor de agrariër, wordt indirect ook de waterkwaliteit meegekoppeld. Inzetten op een betere waterbeschikbaarheid zal voor veel agrariërs motiverender werken dan alleen inzetten op verbeteren van waterkwaliteit, terwijl deels dezelfde doelen worden nagestreefd.

In samenwerking met de provincie kan worden gezocht naar het koppelen van opgaven en dossiers. Als er in een gebied bijvoorbeeld opgaves liggen voor zowel zoetwatervoorziening als voor emissies, dan kan het voor een bedrijf vaak aantrekkelijk zijn deze in één keer integraal aan te pakken. De Koepelovereenkomst Groenblauw biedt hiervoor mogelijkheden en beschrijft instrumenten. Een integrale blik op beheerafspraken, groenblauwe diensten en vergunningen kan daar ruimte voor bieden. Het is ook de moeite waard de mogelijkheden te verkennen om agrariërs en anderen die zich hiervoor inzetten te compenseren als zij geen of minder water onttrekken voor o.a. beregening.

Monitoring:

Het is op dit moment lastig te beoordelen in welke mate DAW-projecten bijdragen aan de KRW-opgaven. Monitoring van zowel output (aantal boeren, projecten) als outcome (effect) zijn belangrijke thema's binnen DAW. Het streven is om helderder te krijgen in welke mate de projecten binnen het DAW-UP bijdragen aan gebiedsopgaven. Het DAW vraagt hierbij een actieve rol van waterschappen om hier actief in te sturen en bij te dragen aan de ontwikkeling van instrumenten om de effecten van maatregelen beter inzichtelijk te maken. Hierin zit met name een uitdaging in de regionale effecten van lokale maatregelen. Beter in kunnen schatten wat de regionale potentie is van lokale maatregelen maakt dat het waterschap beter grip kan krijgen op dit proces en de meerwaarde voor haar opgaven beter kan bepalen. Het is belangrijk de uitkomsten van de DAW-monitoring mee te nemen in de voortgangsinformatie en indien nodig zelf voor aanvullende monitoring van de output en outcome van DAW te zorgen.

Beleid buiten de invloedssfeer van het waterschap

Zoals bekend komt er veel op agrariërs af. Het beleid dat nu wordt gevormd zal waarschijnlijk grote impact hebben op de bedrijfsvoering en daarmee ook op de KRW-opgave. Denk bijvoorbeeld aan het stikstofdossier dat hoog op de politieke agenda staat, het 7de nitraat actieprogramma met ingrijpende maatregelen, en het Nationaal Strategisch Plan (de Nederlandse aanpak om met gelden uit de Europese Unie te stimuleren en te sturen). Het is niet duidelijk in hoeverre dit beleid invloed zal hebben op 1) KRW-doelen en 2) samenwerking tussen agrariërs en waterschap.

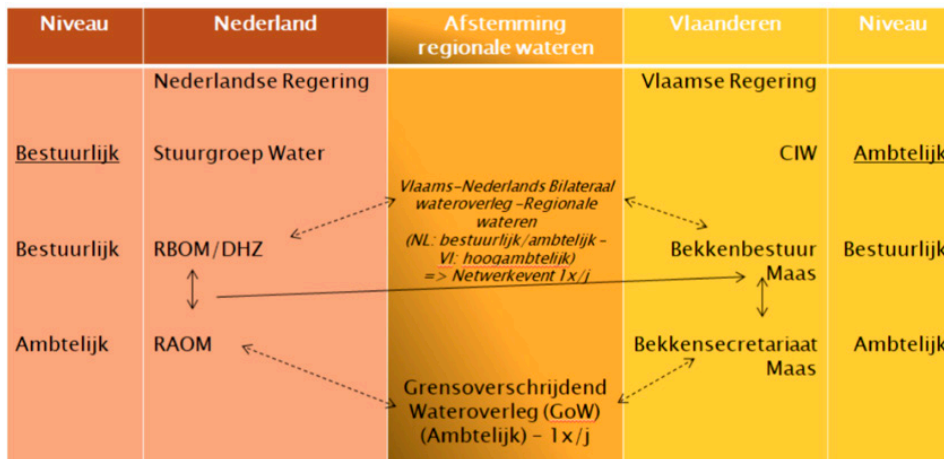
4.2.3 Vlaanderen

De afhankelijkheid van Vlaanderen is groot. De stroomgebieden lopen in elkaar over. Er is directe overloop bij 7 oppervlaktewateren (Boven Mark (en indirect op Mark-Dintel-Vliet), Aa of Weerij, Merkske, Strijbeekse Beek, de Molenbeek en het Vennencomplex Groote Meer) en ook bij grondwater. Een groot deel van het water en ook de nutriënten komt uit Vlaanderen (tabel Grensoverschrijdende wateren, bijlage 5). Hierdoor is waterschap Brabantse Delta in grote mate afhankelijk van Vlaamse partners om haar doelen te halen. Deze afhankelijkheden zijn goed in beeld bij het waterschap. De voornaamste afhankelijkheden zijn:

- nutriëntenbelasting
- andere stoffen (uit RWZI's, gewasbescherming)
- ecologische inrichting en beheer
- verdroging
- zuurstofgehalte
- vispassages (hier is Vlaanderen ook afhankelijk van maatregelen in Nederland)

De samenwerking met Vlaanderen

Er zijn behoorlijke verschillen tussen de Nederlandse en Vlaamse aanpak. Het verschil zit deels in de samenwerkingsstructuur (Bestuursgroep Maasbekken-Noord) en verantwoordelijkheden van verschillende partijen (zie Figuur 5). Ook verschillen de KRW-doelen, vooral voor de normen voor stikstof voor oppervlaktewater. Dit werd kort samengevat in één van de interviews: "Wij focussen op nutriënten, zij doen dat minder en hebben minder stringente doelen. Dat heeft invloed op het halen van onze eigen doelen."

Figuur 5: Organisatie afstemming met Vlaanderen voor regionale wateren in Schelde en Maas CIW=Commissie Integraal Waterbeleid. Nederlandse ambtenaren nemen namens de bestuurders deel aan het Bekkenbestuur Maas.

Vanuit het waterschap is het onmogelijk om direct te sturen en deze afhankelijkheid te “beheersen”. Het ministerie van I&W heeft in een zienswijze op de Vlaamse SGBP’s onder andere aandacht gevraagd voor de belasting met nutriënten en andere vervuilende stoffen. Het waterschap was betrokken bij het opstellen van de zienswijze. Toch is er in de samenwerking heel veel mogelijk. De instrumenten om invloed uit te kunnen oefenen op Vlaanderen zit hem voornamelijk in kennis uitwisselen, relatiebeheer, samenwerkingsovereenkomsten sluiten en agenderen. In de samenwerkingsaanpak Vlaanderen staat centraal: 1) relatiebeheer, 2) blik verbreden en aansluiten op urgente kwesties, 3) agenderen, mede door gericht samen optrekken met de Nederlandse Maaspartners en 4) Europese samenwerkingsprojecten.

- Relatiebeheer: samenwerken begint met elkaar goed leren kennen. Dit is in de Vlaamse cultuur een vanzelfsprekend gegeven. Investeren in het leren kennen van de Vlaamse cultuur en gebruiken is zeer belangrijk. Versterken van bestaande contacten en zoeken naar nieuwe, potentiële samenwerkingspartners is nodig om de samenwerkingsinspanningen te vertalen naar tastbare resultaten. De zoektocht naar nieuwe partners wordt samengedaan met bestaande Vlaamse en Nederlandse partners.
- Verbreden van de horizon: door aan te sluiten op prioritaire kwesties bij de Vlaamse bureaus ontstaan combinatieperspectieven voor waterkwesties aan Nederlandse zijde. Zo is Vlaanderen de vragende partij om samen op te trekken bij de aanpak van ‘waterschaarste’ in droge perioden als gevolg van klimaatverandering. Dit biedt kansen voor het bespreekbaar maken van waterkwaliteitsissues omdat maatregelen voor de aanpak van droogte en waterkwaliteit vaak synergie kennen.
- Door de samenwerking met Vlaanderen sterker te coördineren met de Nederlandse Maas partners kunnen issues gericht worden geagendeerd bij de juiste Vlaamse gesprekspartners. Via deze coördinatie wordt ook de samenhang met het werk van de Internationale Maas Commissie versterkt. Belangrijk is om problemen helder zichtbaar te maken. Via het RBOM is een werkgroep Buurlanden actief. Hierin werken de Nederlandse Maaspartners samen om hun samenwerkingsacties met Duitsland, Wallonië en Vlaanderen meer kracht bij te zetten, elkaar te versterken. Brabantse Delta verzorgt het voorzitterschap van deze werkgroep. Daarnaast heeft het waterschap belangrijke waterbeheerkwesties in het grensgebied met Vlaanderen in een notitie ingebracht bij de Bestuursgroep Maasbekken Noord/Bekkenbestuur Maas.

- Europese subsidieprojecten zijn een belangrijk vliegwiel gebleken om Vlaams-Nederlandse samenwerkingsintenties te vertalen naar concrete activiteiten en maatregelen. Daarnaast zijn deze projecten ook een instrument om kennis uit te wisselen en van en met elkaar te leren.

De Samenwerkingsagenda 2019-2023 “Samen grenzen overbruggen” (Brabantse Delta, juni 2019) geeft een agenda van hoofdthema’s en prioriteiten, een overzicht van bestaande overleggen en een aanpak met concrete acties en een basiselementen voor succesvolle samenwerking.

Uit de interviews komt het beeld dat de samenwerking met Vlaanderen steeds beter gaat. Deze samenwerking is een langjarig proces, dat valt of staat met een bestuurlijk en ambtelijk netwerk. Het is niet mogelijk om direct invloed op elkaar uit te oefenen maar door de hierboven genoemde sporen is er al veel bereikt. Voor de komende jaren lijken riooloverstorten, lozingen en het verschil tussen beide landen in streefwaarden van veel stoffen (wanneer is het “goed”, zie bijlage 5 voor de normen voor nutriënten en de concentraties bij de grens) nog voor de nodige uitdagingen te zullen zorgen. Waterschap Brabantse Delta kan hierbij nog beter problemen met de waterkwaliteit vanuit Vlaanderen zichtbaar maken. Dit wordt al gedaan door continue te meten op de grens, maar het lijkt nog onvoldoende te lukken om dit op de agenda’s te krijgen in Vlaanderen. Het is van belang om bestaande contacten warm te houden en de (versnipperde) Vlaamse samenwerkingsstructuur goed te doorgronden. Dat geldt ook voor de wijze van (bestuurlijke) besluitvorming. Overleg met en betrokkenheid van bestuurders aan Vlaamse zijde blijft een aandachtspunt. In Vlaanderen duurt het lang tot er een bestuurlijk besluit is, maar hebben ambtenaren daarna wel mandaat. In Nederland zijn de lijntjes korter maar is er meer afstemming nodig. De provincie Antwerpen neemt een grote rol bij de opgaven. Er is veel geïnvesteerd in goede contacten met deze provincie en ook met de Vlaamse Milieumaatschappij. Het al bestaande netwerk is de basis om hieraan te blijven werken.

Het Merkske is een integraal samenwerkingsproject dat is gestart op initiatief van het Bakkensecretariaat Maasbekken. Dit is een ambtelijke samenwerking die goed loopt. Langjarige relaties en onderling vertrouwen zijn succesfactoren. Er is een gezamenlijke systeemanalyse die aangeeft waar de opgaven liggen. Positief is dat de Vlaamse overheid dit gebied als speerpuntgebied heeft aangewezen waarvoor de maatregelen in 2027 moeten zijn genomen. In een aantal andere gebieden heeft Vlaanderen aangegeven pas na 2027 aan de slag te gaan. Het is nog niet duidelijk hoe de Europese Commissie hierop gaat reageren.

Mogelijkheden om beter samen te werken met Vlaamse partners

In de samenwerking met de Vlaamse partners is het in de eerste plaats belangrijk om de huidige inzet en manier van samenwerken voort te zetten. Het Regionaal Bestuurlijk Overleg Maas (RBOM) wil inzetten op versterken van contacten en uitbouw van de grensoverschrijdende netwerken en daartoe als Nederlandse partners meer samen optrekken (21RBOM-01-08). Voor Brabantse Delta is onder meer van belang:

- Vasthouden aan de huidige deelname van het dagelijks bestuurslid van Brabantse Delta aan de Bestuursgroep Maasbekken-Noord.
- Waterschapsbestuurders verder kennis laten maken met actoren voorbij de waterwereld.
- Bestuurlijk en ambtelijk aansluiten bij binnenlandse, buitenlandse en grensoverschrijdende overleggen gericht op gesignaleerde prioritaire thema’s als RO, klimaatadaptatie, etc.

Maatregelen van de Vlaamse partners zullen naar verwachting zorgen voor verbetering van de waterkwaliteit in de grensoverschrijdende wateren. De samenwerking leidt tot agendering en ook afspraken oer maatregelen (zoals bij het Merkske). Het is echter de vraag of de grensoverschrijdende

belasting in 2027 zo ver is teruggedrongen dat de KRW-doelen voor de aangrenzende wateren in het gebied van het waterschap worden gehaald. Dat geldt zeker voor de twee Vlaamse waterlichamen waarvoor het doelbereik is uitgesteld tot na 2027. Het is gewenst dat het bestuur van waterschap Brabantse Delta overweegt hoe hiermee om te gaan, bijvoorbeeld door -samen met het Rijk en de partners in het RBOM) aan te dringen op hogere prioriteit in Vlaanderen, of te rapporteren dat in de aangrenzende waterlichamen in het gebied van het waterschap het halen van de KRW-doelen niet haalbaar is (dossiervorming, zie 2.3.2).

4.2.4 Rijk

Het Rijk is verantwoordelijk voor de implementatie van de KRW en heeft dat opgenomen in nationale wet- en regelgeving. Via die wet- en regelgeving en door beleid op verwante gebieden zoals het landbouwbeleid heeft het Rijk grote invloed op het bereiken van een goede waterkwaliteit in 2027. Verder staat het Rijk aan de lat voor de maatregelen in Rijkswateren. Naast de KRW is een twaalftal andere Europese richtlijnen van belang voor waterkwaliteit, waaronder de Zwemwaterrichtlijn, de Vogel- en Habitatrichtlijn, de Nitraat- en de Drinkwaterrichtlijn.

Waterbeheerders zijn voor het bereiken van een goede waterkwaliteit mede afhankelijk van rijksbeleid op het gebied van:

- Mestwetgeving (inclusief het 7e Nitraat Actie Programma).
- Stikstofaankpak (via regelgeving, deze biedt ook kansen onder andere door financieringsmogelijkheden).
- Landbouwbeleid, met beoogde transitie naar kringlooplandbouw. In 2023 moet het Nationaal Strategisch Plan (NSP) ingaan. Onderdeel hiervan is een grotere (financiële) ruimte voor ecosysteemdiensten, wat van belang is voor stimuleren van maatregelen op bedrijven.
- Beleid gericht op terugdringen van uitstoot van gewasbeschermingsmiddelen (zie Nota Gezonde Groei, Duurzame Oogst (Ministerie van Economische zaken en Klimaat, 2013) en Toekomstvisie gewasbescherming 2030 (Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij, 2020)), inclusief het toelatingsbeleid van middelen.
- Regelgeving voor schadelijke stoffen, zoals metalen, PAK's en PFAS (verbod in voorbereiding).
- Ruimtelijk Beleid (na een periode van gebrek aan sturing is de verwachting dat het Rijk weer meer een regierol op zich zal nemen).

Daarnaast zijn de maatregelen van het Deltaprogramma Zoetwater van belang voor waterkwaliteit. Het Rijk overlegt over deze onderwerpen regelmatig met regionale overheden, zoals de waterschappen. Dat neemt niet weg dat waterbeheerders afhankelijk zijn van Rijksbeleid. Dat is ook de constatering in de interviews.

Mogelijkheden om beter samen te werken met het Rijk

Mogelijkheden om samen te werken of invloed uit te oefenen liggen vooral op het vlak van agenderen en lobby. Een belangrijk platform hiervoor is het Regionaal Bestuurlijk Overleg Maas (RBOM), dat – samen met de andere RBO's- actief aandacht vraagt voor onder andere mest- en landbouwbeleid. Een voorbeeld is ook een rapport van het RBOM over het juridisch instrumentarium dat invloed heeft gehad op het beleid. Waterschap Brabantse Delta is lid van het RBOM en ook van het RBO Schelde. Een ander belangrijk overlegkanaal met het Rijk is de Unie van Waterschappen (UvW). Deze is ook vertegenwoordigd in de landelijke Stuurgroep Water, die een rol heeft bij het vaststellen van landelijke kaders voor waterbeleid. Een voorbeeld is het vastleggen van de afspraken van de Delta-Aanpak Waterkwaliteit.

Daarnaast is beïnvloeding mogelijk via deelname aan pilots en studiegroepen, waarvan de resultaten kunnen doorwerken in beleid. Medewerkers van waterschap Brabantse Delta zijn hierin regelmatig actief. Via het RBOM de werkgroep stoffen Maas worden issues verkend en uitgediept. Ook is er inbreng in de afspraken van de Delta-Aanpak, dit is interessant omdat daar ketenpartners (ook stoffenindustrie, farmacie) aan deelnemen. Deze inbreng loopt vaak via de Unie van Waterschappen. Verder zijn er samen met Vewin contacten met Bureau Brussel voor het beïnvloeden van het Europese krachtenveld. Daarnaast speelt de werkgroep Buurlanden Maas hier een rol, waar ook het Rijk aan deelneemt.

De Stuurgroep Water stelt de landelijke kaders vast voor de regionale uitvoering in de 4 Nederlandse stroomgebieden. Deelnemers aan dit overleg zijn het rijk, vertegenwoordigers van de Regionale Bestuurlijke Overleggen, de koepelorganisaties van provincies (Interprovinciaal Overleg), waterschappen (Unie van Waterschappen), gemeenten (Vereniging van Nederlandse Gemeenten) en de drinkwatersector. De Stuurgroep Water wordt voorgezeten door de minister van Infrastructuur en Waterstaat.

4.2.5 Provincie

Provincie Noord-Brabant heeft taken op het gebied van ruimtelijke inrichting, landbouw en natuurherstel en –ontwikkeling. Water is een belangrijke drager voor het bereiken van de natuurdoelen. Daarmee is de provincie een belangrijke partner van het waterschap. Eén van de onderwerpen waar provincie en waterschap in de afgelopen jaren steeds meer samenwerken is grondverwerving. Eén van de voorbeelden waarbij dit goed is gelopen is de Westelijke Langstraat, waar de provincie de grondwerving heeft gedaan. Dat werd in de interviews meerdere malen genoemd als katalysator van de voortgang.

Een belangrijke samenwerkingsovereenkomst is de recent afgesloten Koepelovereenkomst GroenBlauw 2021-2027 (Provincie Noord-Brabant, 2021). Hierin staat dat waterschappen samen met de provincie adaptief gaan programmeren, waardoor zij beter op mogelijkheden en kansen kunnen sturen in de regio. Dit betekent dat er niet meer per sé vastgehouden wordt aan een bepaalde locatie om maatregelen uit te voeren. Door meer op doelrealisatie in te zetten kunnen er sneller stappen worden gezet, waarbij de provincie en waterschap samen aan doelen werken. In de koepelovereenkomst is ook afgesproken hoe de financiering wordt verdeeld. De overeenkomst bevat ook een overzicht van instrumenten die kunnen verleiden en stimuleren (zoals financiële bijdrage of kavelruil) en ook uiterste instrumenten die kunnen afdwingen, zoals gedoogplicht, landinrichting of onteigening. De provincies vragen –en krijgen- een regierol bij de gebiedsprocessen die een geïntegreerde aanpak van waterkwaliteit, natuur en stikstof gaan vormgeven.

Ook het netwerk van de provincie met agrarische collectieven is van belang. De provincie coördineert het agrarisch natuurbeheer door de collectieven. Hierbij voeren agrariërs groenblauwe diensten uit op eigen land en worden daarvoor vergoed vanuit de provincie (met Europees geld). Dit netwerk en ervaringen zijn zeer relevant voor het uitvoeringsprogramma (DAW-UP) van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW). De Provincie is al wel betrokken bij Bodem-UP. Echter, in het regionaal water en bodemprogramma van 2022- 2027 (Provincie Noord-Brabant, 2021) wordt DAW niet genoemd.

Mogelijkheden om beter samen te werken met Provincie Noord-Brabant

De taken en verantwoordelijkheden van de provincie overlappen met die van het waterschap. Zowel de ontwikkeling van natuur als de ontwikkeling van de landbouw heeft directe invloed op het halen

van de KRW-doelen. De Koepelovereenkomst GroenBlauw is een belangrijke formalisering van de samenwerking. Naar verwachting zal de samenwerking in gebiedsprocessen verder intensiveren. Samen experimenteren met adaptief programmeren zal voor zowel de provincie als het waterschap in de komende jaren een belangrijk leerproces zijn.

Een uitdaging voor de samenwerking is dat mogelijkheden van de provincie om gronden te verwerven als de middelen om natuur-en landbouwbeleid te voeren afhankelijk zijn van landelijk beleid. Deze afhankelijkheid in combinatie met coalitieperikelen in de provincie (de nu zittende coalitie is al de derde in deze bestuursperiode) maakt dat het moeilijk is om in korte tijd op bestuurlijk niveau zaken te doen. Dit maakt een actief netwerk tussen bestuurders maar ook tussen ambtenaren van groot belang.

4.2.6 Gemeenten

Afhankelijkheid van gemeenten bij KRW-maatregelen is beperkt tot een viertal plaatselijke projecten (zie Maatregelenpakket KRW 2022-2027). Gemeenten hebben wel een rol bij het ruimtelijk mogelijk maken van inrichtingsmaatregelen, zoals Ecologische Verbindingszones. Dit levert geen grote knelpunten op. Voor de meeste gemeenten in het gebied van waterschap Brabantse Delta is waterkwaliteit een onderwerp dat beperkt aandacht heeft. In overleggen over water, zoals de waterkringen, ligt de focus op klimaatadaptatie (DPRA) met onderwerpen als wateroverlast en water vasthouden bij droogte. Dit komt mede doordat de budgetten voor DPRA bij de werkregio's liggen. Er is een duidelijke relatie tussen klimaat en waterkwaliteit, maar daar ligt geen focus op. Het gaat wel over afkoppelen van het rioolstelsel en afval.

De samenwerking met het waterschap ervaren gemeenten als goed. Er zijn in het gebied van waterschap Brabantse Delta 3 waterkringen waarin gemeenten en waterschap kennis en ervaringen uitwisselen. Starten en uitvoeren van projecten gebeurt via bilateraal overleg tussen gemeente en waterschap. Vertegenwoordigers van waterschap Brabantse Delta geven in de interviews aan dat de rol van gemeenten bij waterkwaliteit groter is dan gemeenten zelf beseffen. Maatregelen die ook een bijdrage leveren aan waterkwaliteit worden niet altijd als zodanig benoemd. Gemeenten hebben een rol bij riolering en afkoppelen, een grote rol bij ruimtelijk en milieubeleid en ook bij klimaatmaatregelen en grondbeleid. De rol van gemeenten zal in de toekomst groter worden, onder andere vanwege de Omgevingswet.

Mogelijkheden om beter samen te werken met gemeenten

Wat gemeenten betreft mag het waterschap een actievere rol spelen bij het agenderen van waterkwaliteit. Het waterschap is hier, volgens een vertegenwoordiger van een gemeente "ook best bescheiden in". Rijk en waterschap zouden wat meer handvaten mogen aanreiken hoe gemeenten aan deze opgaven moeten werken. Dit is nodig omdat de meeste gemeenten maar heel weinig menskracht hebben voor waterbeleid, bij kleinere gemeenten vaak niet meer dan een halve fte.

4.2.7 Terreinbeheerders (TBO's)

De terreinbeherende organisaties (TBO's: Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Brabants Landschap) spelen een belangrijke rol bij inrichting en beheer van (natte) natuurgebieden. Waterkwantiteit en -kwaliteit spelen daar altijd een rol. Zij zijn nauw betrokken bij KRW-maatregelen in die gebieden. Er ligt een focus op gebieden in de "Naad van Brabant", daarnaast zijn gebieden zoals het stroomgebied van de Boven Mark en de Turfvaart/Bijloop van belang.

De TBO's werken intensief samen met waterschap Brabantse Delta. De TBO's spelen ook een rol bij de aankoop en/of beheer van gronden voor natuurbeheer. Zij zijn vaak de partij waarmee een grondeigenaar een beheerovereenkomst afsluit. De samenwerking is goed, vooral ambtelijk. Ze ervaren wel enkele beperkingen vanuit bestuurlijke besluiten. Een voorbeeld daarvan is het (niet) accepteren van natschade op landbouwbedrijven, eventueel tegen vergoeding. Voor vernatting van natuurparels is het vanuit natuurbeheer gewenst om ook op aanliggende landbouwpercelen een hogere waterstand te hebben, met natschade voor de landbouw als gevolg. Het beleid van waterschap Brabantse Delta is dat natschade op bedrijven ongewenst is. Een andere beperking die de TBO's ervaren is de onmogelijkheid van onteigening. Het gaat dan om kleine stukjes, vaak als laatste onderdeel van een project. Dit ligt buiten de bevoegdheid van het waterschap, maar maakt het volgens de TBO's wel lastig om door te pakken. Mogelijk biedt de Koepelovereenkomst Groenblauw (ie 4.2.5) hier mogelijkheden.

Naad van Brabant

In een groot deel van de provincie Noord-Brabant komt een kwelzone voor op de grens van de hoge pleistocene zandgronden naar de holocene kleipolders. Regenwater dat op de zandgronden in zijgt komt via grondwaterstromen als baserijk kwelwater in deze zone boven. Door de permanent natte omstandigheden is er in deze kwelzone in het verleden op uitgebreide schaal veenvorming opgetreden. De Naad van Brabant ligt tussen de Oosterschelde en Oss (rose kleur). Er liggen talrijke bijzondere floristische natuurgebieden in met zeldzame plantensoorten.

Mogelijkheden om beter samen te werken met terreinbeherende organisaties

De terreinbeherende organisaties zijn een belangrijke samenwerkingspartner voor waterschap Brabantse Delta bij het realiseren van de opgaven voor waterkwaliteit. De samenwerking is goed, de opgave voor komende jaren is vooral deze te optimaliseren. De TBO's vragen waterschap Brabantse Delta daarbij wat vaker "door te pakken". Zij signaleren als knelpunt een gebrek aan menskracht, zowel bij het waterschap als in de eigen organisatie en ook bij aannemers en andere uitvoerders (bron: interview).

5. Conclusies

In hoeverre in het gebied van waterschap Brabantse Delta de KRW-doelen worden gehaald of benaderd is onzeker. Doelbereik in 2027 hangt in belangrijke mate af van investeringen van alle partijen, waaronder het waterschap, agrariërs, provincie en bijdragen vanuit het Rijk. Verder zal Rijksbeleid van een nieuw kabinet voor o.a. stikstof, landbouw en natuurherstel veel invloed gaan hebben op de te verwachten waterkwaliteit. Hierbij zal er hoogstwaarschijnlijk explicieter worden ingezet op gebiedsgericht werken, waardoor de rol van waterschappen wellicht kan veranderen. Ook is er (nog steeds) geen eenduidig beeld van het effect van (combinaties van) maatregelen en is er onzekerheid over de gevolgen van klimaatverandering op waterkwaliteit. Bovendien leiden maatregelen pas enkele jaren na uitvoering tot merkbare resultaten.

Ondanks aanzienlijke verbeteringen in de komende jaren zullen de KRW-doelen in 2027 niet allemaal worden gehaald. Die verwachting blijkt uit de interviews met betrokkenen bij waterschap Brabantse Delta, met externe partijen en het is ook de conclusie van de landelijke Ex Ante Analyse van het Stroomgebiedbeheerplan. Daarbij is het goed te vermelden dat dit niet per definitie betekent dat het waterschap haar opgave in de vorm van de geplande maatregelen niet heeft vervuld. Niet halen van de KRW-doelen kan gevolgen hebben in de vorm van boetes en/of dwangsommen van de Europese Commissie. De (Nederlandse) verwachting is dat dit risico beperkt is als alle noodzakelijke maatregelen in 2027 zijn uitgevoerd. Eventuele sancties zullen ruim na 2027 aan de orde zijn (bron: Kamerbrief november 2021, Freriks en Van Rijswijk, 2021).

Waterschap Brabantse Delta verwacht wel een duidelijke verbetering van de waterkwaliteit en de ambitie om de doelen te halen blijft staan, al wordt het later dan 2027. Het Waterbeheerprogramma (WBP) zet daarom in op het volledig uitvoeren van het KRW-maatregelenpakket uiterlijk 2027 en streeft daarmee naar een “sterk toegenomen” ecologische kwaliteit van de KRW-waterlichamen. Het WBP geeft geen criteria voor het beoordelen van die sterke toename. In aanbeveling 3 geven de onderzoekers een voorstel om die sterk toegenomen waterkwaliteit te concretiseren.

5.1 De opgave voor waterkwaliteit

- a. Gezien het brede en complexe palet aan opgaven is het gewenst focus aan te brengen bij doelen voor het bereiken van een goede waterkwaliteit. Hierbij staan de KRW-doelen en – maatregelen centraal. Daarnaast zijn enkele aanvullende opgaven van groot belang voor een goede waterkwaliteit: zoetwatervoorziening (sponswerking bodem), grondwater, aanpassing van RWZI's en vergunningverlening en handhaving.
- b. Biodiversiteit en overig/stedelijk water zijn van belang maar stellen geen aanvullende opgave voor de KRW doelen.
- c. Naast de aanpak van nutriënten ligt voor wat betreft stoffen de belangrijkste opgave in het gebied van waterschap Brabantse Delta bij zink, ammonium en gewasbeschermingsmiddelen. Naast het Rijk hebben het waterschap en de landbouwsector hier een flinke opgave. Hoe deze opgave moet worden ingevuld is nog onvoldoende duidelijk.
- d. De opgaves voor waterkwaliteit en voor zoetwatervoorziening kunnen niet los van elkaar worden gezien. Daarbij gaat het onder andere om watervoerendheid van beken (van belang voor vissen en ander waterleven), sponswerking van de bodem en concentratie van nutriënten en andere stoffen bij geringe afvoer. De droogte in de jaren 2018-2020 heeft een

negatieve impact gehad op de waterkwaliteit. De verwachting is dat droge jaren vaker gaan voorkomen.

- e. De opgave voor grondwater is van belang voor de waterkwaliteit, zeker op langere termijn en vraagt nadrukkelijk aandacht. Het gaat in de eerste plaats om een evenwicht tussen onttrekking en aanvulling (kwantiteit), en daarnaast om chemische kwaliteit (vergrijzing). Ecologische kwaliteit van grondwater (bodemleven) lijkt ook aandacht te vragen, maar daarover is nog te weinig bekend.
- f. Klimaatverandering heeft op verschillende manieren invloed op de waterkwaliteit. Waterschap Brabantse Delta werkt hieraan via het spoor Klimaatrobuuste Watersystemen.
- g. Een deel van de opgave is grensoverschrijdend. 7 KRW-waterlichamen ontspringen in Vlaanderen. 5 Van deze waterlichamen krijgen in Vlaanderen prioriteit, 2 komen pas na 2027 aan bod.

5.2 Voortgang en toestand

- a. Het waterschap zet in op het uitvoeren van het eigen maatregelenpakket. Daarnaast stimuleert het waterschap andere partijen om hun maatregelen te nemen. Een voorbeeld is de steun aan het DAW. De uitvoering van de eigen maatregelen heeft in fase 2 vertraging opgelopen. Dat komt onder meer doordat een aantal grote projecten traag op gang is gekomen. Deze projecten maken inmiddels goede voortgang en de interne medewerkers geven in de interviews aan te verwachten dat de vertraging weer wordt ingelopen. Gunstige ontwikkelingen hierbij zijn voortgang in de grondverwerving en een verbeterde interne organisatie.
- b. Een belangrijke maatregel waarvan de uitvoering in de periode 2016-2021 is vertraagd, is realisatie van de Natte Natuur Parels (NNP). In het stroomgebied van de Maas is van de opgave van 1974 ha slechts 10% (193.3 ha) op tijd gerealiseerd. Deze opgave is bijna volledig doorgeschoven naar de komende planperiode. De doorschoven opgave NNP vormt het overgrote deel (80%) van de opgave voor de periode 2022-2027 (zie 3.1).
- c. Veel gebiedsgerichte projecten lopen goed, zoals het Merkske en de Noordrand-Midden. In enkele gebieden stagneert de ontwikkeling, een voorbeeld is het noordelijk deel van het Markdal. De vraag is of het beter is de energie in te zetten op de gebieden die kansrijk zijn of dat er een extra inspanning gewenst is in de gebieden die stagneren. Deze vraag speelt ook voor de waterlichamen waar de belasting uit Vlaanderen te hoog zal blijven (zie 4.2.3).
- d. Geen enkele van de 25 waterlichamen in waterschap Brabantse Delta voldoet in 2021 aan alle KRW-doelen. Dat geldt zowel voor de ecologische als de chemische doelen. Veel indicatoren laten wel een vooruitgang zien sinds 2015, maar te weinig om de doelen te halen. Bij waterplanten, stikstof en temperatuur is bij een tiental waterlichamen achteruitgang geconstateerd in het stroomgebied van de Maas. Een duidelijke trend in achteruitgang is niet waar te nemen voor de waterlichamen in de Schelde. Dit kan mede veroorzaakt zijn door de droge jaren 2018-20.
- e. De verwachting is dat doelbereik in 2027 voor ongeveer 2/3 van de waterlichamen van waterschap Brabantse Delta onzeker is. De landelijke Ex Ante Analyse schat dat in 2027 ongeveer 70% van de waterlichamen aan de ecologische doelen zal voldoen. Voor wat betreft de chemische kwaliteit is de verwachting dat de doelen voor een aantal stoffen (o.a. ammonium, zink, enkele PAK's en gewasbescherming) niet worden gehaald.
- f. Met het oog op transparante onderbouwing van het doelbereik richting provincie, Rijk en EU is het noodzakelijk om te zorgen voor goede dossiervorming per waterlichaam (zie 2.3.2). Dit

is een elementair onderdeel van het KRW-programma en de verantwoording richting de Europese Commissie.

- g. In 2023-4 zal een landelijke tussenevaluatie van het KRW-doelbereik plaatsvinden. Hieruit kunnen extra maatregelen voortkomen, ook voor waterschap Brabantse Delta.
- h. Integrale gebiedsprocessen zullen naar verwachting een grotere rol gaan spelen. Het Rijk zal de komende jaren gaan inzetten op een brede aanpak met onder andere een koppeling van de stikstofopgave, natuur en waterkwaliteit (zie regeerakkoord) met nadruk op een gebiedsgerichte aanpak. Water en bodem worden sturend bij ruimtelijke planvorming, dit heeft ook betekenis voor de rol en inzet van het waterschap en intensiever samenwerking gaan vragen met partners, waaronder gemeenten.

Belangrijke momenten 3e KRW-periode

(op basis van vooruitzicht december 2021)

> zomer 2022: 1e inzicht in verdeling extra gelden Rijk en inzet Nationaal Programma

Landelijk Gebied

> 2023-2024: landelijke tussenevaluatie KRW

> 2024: officiële mid-term rapportage aan Brussel (toestand waterlichamen, uitvoering maatregelen)

> 31-12-2027: einde 3e KRW-periode, alle maatregelen uitgevoerd, rapportage aan Brussel

5.3 Proces

- a. De voortgangsrapportages aan het AB geven een redelijk en globaal inzicht in de uitvoering van maatregelen en heel beperkt over de ontwikkeling van de waterkwaliteit. De voortgangsrapportage vindt vooral plaats via de Managementletters en de Kadernota. Daarnaast geven het WBP en de KRW-nota informatie over de voortgang.
- b. Belangrijke momenten in sturing door AB waren het BOB-traject in 2017, de strategiediscussie in februari 2020 en de Kadernota 2022-2030. De algemene richting van de sturing was het leveren van een extra inspanning voor een betere waterkwaliteit.
- c. Externe partijen, zowel ZLTO als ook het agrarisch collectief geven aan dat de relatie met het Waterschap als langlopend en constructief wordt ervaren. Een goede relatie is een belangrijke voorwaarde voor samenwerking. Onder andere de gebiedsadviseurs worden als positieve factor genoemd.

5.4 Afhankelijkheden en samenwerking

- a. Voor het bereiken van een goede waterkwaliteit is de inzet nodig van verschillende overheden en partijen. De belangrijkste samenwerkingspartners zijn Rijk, Provincie Noord-Brabant, Vlaanderen, de agrarische sector en de terreinbeherende organisaties (TBO's). De rol van gemeenten voor het behalen van de KRW-doelen is beperkt. De instrumenten om deze samenwerking vorm te geven zijn: stimulering en agendering, initiëren projecten en gebiedsprocessen, kennis inbrengen/adviseren/voorlichting, regelgeving (bv via keur, of via vergunningverlening, toezicht en handhaving), (mede)financieren, sluiten beheerovereenkomst (bijvoorbeeld ANLb), sluiten van een (bestuurs)overeenkomst of samenwerkingsovereenkomst en relatiebeheer.
- b. De grondpositie wordt gezien als een van de kritieke factoren waarvan het realiseren van maatregelen afhankelijk is. Blijft een knelpunt, onder andere door ruimtelijke claims en door intensivering van teelten. Er wordt ingezet op een meersporenaanpak: meer samenwerking

tussen overheden (o.a. rol provincie bij grondaankoop), meer flexibiliteit met betrekking tot de plaats van grondverwerving en meer inzetten op beheerovereenkomsten in plaats van aankoop. Het zou volgens terreinbeheerders helpen als onteigenen een optie is in incidentele gevallen, zodat een project niet door een klein perceel te verwerven grond stagneert. Mogelijk komen er na 2023 meer mogelijkheden als duidelijk is hoe het nieuwe landbouwbeleid gaat uitwerken.

- c. Samenwerken tussen waterschap en agrariërs en hun organisaties wordt op dit moment geconcretiseerd in het uitvoeringsprogramma van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW-UP). Hierin worden afspraken gemaakt over rolverdeling, verantwoordelijkheden, uitvoering, financiering en monitoring van maatregelen. Door hier actief in te participeren kan de bijdrage vanuit de agrarische sector om de KRW-doelen te halen significant worden vergroot. Er is sprake van tweezijdige afhankelijkheid: agrariërs en waterbeheerder zijn van elkaar afhankelijk om hun eigen en de gemeenschappelijke doelen te behalen. De impact van landelijk beleid op agrarische bedrijfsvoering is groot. Het is niet duidelijk in hoeverre dit beleid invloed zal hebben op KRW-doelen en op samenwerking tussen agrariërs en waterschap om aan die doelen te werken.
- d. Maatregelen in Vlaanderen hebben grote impact op het realiseren van de doelen in het gebied van waterschap Brabantse Delta. De samenwerking met de verschillende partijen in Vlaanderen loopt steeds beter. Factoren zijn inzicht in de (versnipperde) organisatie en werkwijze van de Vlaamse partners, investeren in relaties en netwerk en zichtbaar maken van problemen (bijvoorbeeld door monitoring op de grens). Samenwerken in Europese projecten zoals PROWATER is ook een belangrijke stimulans.
- e. Samenwerking met gemeenten zal vooral plaatsvinden via het spoor van klimaatadaptatie (DPRA).
- f. Uitvoering van maatregelen is mede afhankelijk van cofinanciering door andere partijen. Hier liggen voldoende kansen, onder andere bij de provincie Noord-Brabant. Ook de gelden voor de stikstofaanpak van het Rijk bieden waarschijnlijk mogelijkheden. Benutten van deze kansen vraagt om aandacht maar is geen knelpunt in de opgave.

5.5 Conclusies met betrekking tot de onderzoeksvragen

- a. Wat is de opgave voor het waterschap en welke doelen ten aanzien van de waterkwaliteit (KRW) zijn daarbij geformuleerd? De basis hiervoor zijn de doelen in het Waterbeheerplan bij de onderdelen gezond en schoon water. Daarbij is in het WBP onderscheid gemaakt in de periode voor en na 2027. De kern van de opgave bestaat uit de KRW-doelen. Er zijn aanvullende opgaven vanuit de Delta-Aanpak, zoetwater, grondwater, klimaat en ook de Ex Ante Analyse van de Stroomgebiedbeheersplannen.
- b. In welke mate wordt de opgave volgens planning gerealiseerd? En mocht dit niet het geval zijn, wat zijn de redenen voor deze onderrealisatie? In de periode 2016-2021 is een achterstand in de uitvoering ontstaan, vooral bij inrichtingsmaatregelen. De verwachting binnen waterschap Brabantse Delta is dat deze in de komende periode wordt ingelopen, omdat een aantal grote projecten nu op stoom is gekomen en omdat maatregelen zijn genomen. De opgave voor de periode 2022-2027 blijft fors. Het is gewenst om hier de vinger aan de pols te houden. De verwachting binnen en buiten waterschap Brabantse Delta is dat de KRW-doelen niet allemaal in 2027 zullen zijn gerealiseerd. Hiervoor is, naast de inzet van het waterschap, de inzet van andere overheden en stakeholders nodig. Ook voor zoetwater

en grondwater is de opgave flink. Uit de interviews, zowel intern als extern, komen signalen dat gebrek aan menskracht de realisatie van opgaven kan vertragen.

- c. Heeft het waterschap voldoende inzicht in de mate waarin ze afhankelijk zijn van andere partijen en/of kaders (stakeholders-analyse)? De belangrijkste partners om de opgave te realiseren zijn het Rijk, Vlaanderen, de agrarische sector, de terreinbeherende organisaties en de provincie. Bij het Rijk is sprake van afhankelijkheid, de andere partijen zijn eerder samenwerkingspartners. Verder is de grondverwerving een afhankelijkheid. Binnen waterschap Brabantse Delta is een goed beeld van deze afhankelijkheden.
- d. In welke mate speelt de factor 'afhankelijkheid' een rol in de prioritering van de KRW-doelstellingen? Deze heeft beperkt een rol gespeeld. De belangrijkste punten bij het kiezen van maatregelen zijn de wens om natschade bij agrarische bedrijven niet toe te laten en de grondverwerving.
- e. Hoe probeert het waterschap de afhankelijkheden met derden te beheersen? De belangrijkste middelen zijn relatiebeheer, agenderen, kennis inbrengen, sluiten van bestuurs- en beheerovereenkomst en samenwerken in projecten? Regelgeving en handhaving zijn niet genoemd. Externe partijen zijn tevreden over de samenwerking met waterschap Brabantse Delta.
- f. Wat kan het waterschap doen om deze beheersing te optimaliseren? In grote lijnen is het advies: doorgaan met de huidige werkwijze. Aandachtspunten zijn voldoende menskracht, vooral voor ondersteuning van gebiedsprocessen, en nadrukkelijker agenderen richting Rijk.

6. Aanbevelingen

Dit onderzoek geeft inzicht in de feitelijke stand van zaken voor wat betreft de realisatie van de KRW-opgaven en geeft inzicht in de wijze waarop waterschap Brabantse Delta nu samenwerkt met derden en wat de mogelijkheden zijn om dit te verbeteren. Dit heeft geleid tot de conclusies in hoofdstuk 4. Op basis van dit inzicht, uitspraken uit de interviews, een nadere analyse en de expertise van de onderzoekers zijn 22 aanbevelingen opgesteld. Sommige aanbevelingen zijn gericht op bestuurlijke punten, anderen meer op uitvoering en organisatie en op hoe waterschap Brabantse Delta andere partijen kan stimuleren hun aandeel in de opgaven uit te voeren. Deze aanbevelingen hebben als doel om tot een zo groot mogelijke realisatie van de KRW-doelstellingen te komen in 2027.

Opmerking: op landelijk niveau zijn op dit moment veel ontwikkelingen gaande, zoals de uitwerking van het regeerakkoord, het beschikbaar stellen van extra geld voor waterkwaliteit, het opzetten van een Nationaal Programma Landelijk Gebied en het aanpassen van het 7^e Nitraat Actie Programma. Dit zal invloed hebben op het werken aan waterkwaliteit, ook in het gebied van Waterschap Brabantse Delta, maar hoe groot die invloed zal zijn en op welke termijn valt op dit moment nog niet te zeggen. Ondertussen blijven doelen, ambities en de termijn van 2027 van kracht en moet het werk gewoon doorgaan.

6.1 Aanbevelingen over bestuurlijke punten

Deze aanbevelingen zijn gericht op het Algemeen en Dagelijks Bestuur, met het oog op het in beeld brengen van de opgave voor waterkwaliteit en de voortgang bij de realisatie, en op het agenderen van strategische discussies.

Algemeen bestuur:

1. Houd rekening met de verwachting dat er in 2027 wel een verbetering van de waterkwaliteit zal zijn gerealiseerd, maar dat in 2027 niet alle KRW-doelen zullen zijn bereikt. (conclusie 5.2e). Blijf inzetten op een aanzienlijke verbetering van de waterkwaliteit in 2027 en volledig KRW-doelbereik op een latere datum.
2. Agendeer deze verwachting in het Algemeen Bestuur en bespreek daarbij de mogelijke strategie die waterschap Brabantse Delta daarbij gaat volgen. Mogelijke richtingen voor zo'n strategie zijn:
 - a. extra maatregelen nemen vóór 2027;
 - b. partners aanspreken op hun aandeel in de maatregelen en/of;
 - c. inzetten op doelbereik na 2027;
 - d. inzetten op doelverlaging in 2027.

De laatste twee richtingen vragen een gedegen onderbouwing.

Agendeer een eerste bespreking hierover in 2022 met het oog op de voorbereiding op de tussenevaluatie van 2023/24. Naar verwachting zal zowel de noodzaak van extra maatregelen als de beschikbaarheid van extra (financiële) middelen hier aan de orde komen.

3. Het Waterbeheerprogramma geeft als doelstelling voor 2027 “een aanzienlijke verbetering van de waterkwaliteit”. Dit vraagt concretisering. Wij bevelen het Algemeen Bestuur aan op de volgende manier invulling te geven aan deze “aanzienlijke verbetering van de waterkwaliteit”:

- f. De maatregelen zoals beschreven in het WBP zijn uitgevoerd, inclusief de maatregelen voor voldoende water (pag. 51 en 58 WBP).
- g. In ieder waterlichaam zijn de biologische KRW-doelen vis, waterplanten en waterdieren ofwel bereikt, ofwel tenminste één klasse vooruitgegaan.
- h. Tenminste 2 klimaatbestendige waterlandschappen zijn gerealiseerd.
- i. Het aantal normoverschrijdingen voor gewasbeschermingsmiddelen is gehalveerd.
- j. Er is in beeld wat er nodig is om wateronttrekking en –aanvulling in balans te brengen en is de dalende trend in grondwaterstanden omgebogen in een stijgende trend (zoals aangegeven in het WBP (pag. 60).

Het Algemeen Bestuur kan hiermee toetsen of de doelstelling “een aanzienlijke verbetering van de waterkwaliteit” wordt gerealiseerd.

Dagelijks bestuur:

4. Start zo spoedig mogelijk een tijdige voorbereiding van de tussenevaluatie. Bekijk daarbij wat er vanuit het waterschap nodig is voor die tussenevaluatie. Houd rekening met aanvullende opgaven/maatregelen, in het bijzonder voor de RWZI's. Er komen extra middelen beschikbaar vanuit het Rijk¹⁴.
5. Zorg voor goede dossiervorming om later of lager doelbereik in 2027 te onderbouwen. Start hiermee –voor zover dat nog niet is gebeurd- op korte termijn.
6. Bespreek in het bestuur hoe om te gaan met gebieden, waar de gebiedsprocessen stagneren en naar verwachting niet voor 2027 tot resultaat zullen leiden, onder meer vanwege de grondpositie. De bestuurlijke vraag is dan of het realistisch is hier extra energie in te steken of te accepteren dan de KRW-doelen in deze gebieden pas na 2027 gehaald zullen worden. Deel de conclusies met het Algemeen Bestuur.
7. Bespreek in het bestuur hoe om te gaan met de constatering dat Vlaanderen in een aantal grensoverschrijdende waterlichamen de KRW-doelen en -maatregelen pas na 2027 gaat realiseren. Het is gewenst om in bestuurlijk overleg met Vlaamse partners te benoemen dat hierdoor ook de KRW-doelen in een aantal Nederlandse waterlichamen niet kunnen worden gehaald. Ook kan het waterschap samen met het Rijk en de partners in het RBOM aandringen op hogere prioriteit in Vlaanderen en zorgen voor dossiervorming om het niet halen van doelen in 2027 te onderbouwen. Het waterschap is volgens de KRW-regels overigens wel gehouden om de maatregelen op eigen gebied te nemen, ook al leidt dat niet tot volledig doelbereik.

¹⁴ In het Regeerakkoord is een intensivering voorzien voor de KRW van €811 mln.: € 670 mln. voor de periode 2022-2030 en € 141 mln. voor de periode 2030-2035.

8. Leg bij het in beeld brengen en volgen van de voortgang bij de waterkwaliteitsopgaven de focus op:
 - a. De biologische KRW-doelen voor vis, waterplanten en waterdieren (macrofauna).
 - b. De doelen voor ondersteunende parameters stikstof, fosfaat en temperatuur.
 - c. De doelen voor de stoffen ammonium, zink en gewasbeschermingsmiddelen.
 - d. Uitvoering van de KRW-maatregelen (per categorie maatregelen (KPI's zoals opgenomen in WBP en rapportage voor welke waterlichamen het complete pakket maatregelen in uitgevoerd).
 - e. Aanvullende maatregelen voor RWZI's.
 - f. Vergunningverlening en handhaving (VTH).
 - g. Verbeteren sponswerking bodem.
 - h. Evenwicht tussen onttrekking en aanvulling grondwater.

Door hierop de focus te leggen ontstaat een goed beeld van de opgave en de voortgang bij het realiseren van de opgave (voor achtergrond zie 2.1). Gebruik deze focus om de opgave en de voortgang bij de realisatie hiervan te rapporteren aan het Algemeen Bestuur en waar relevant ook aan samenwerkingspartners. Een dashboard dat de toestand en voortgang aangeeft op bovenstaande punten kan hierbij helpen. Een proeve van zo'n dashboard is opgenomen in bijlage 6. Dit kan onderdeel worden van de voortgangsrapportage. Als dit algemene beeld voor het bestuur aanleiding geeft voor vragen of zorgen over het realiseren van de opgave kan dit reden zijn voor een diepgaander analyse of voor een of meer aanvullende maatregelen.

9. Zorg voor een concrete en heldere rapportage over de voortgang aan het Algemeen Bestuur. Geef naast rapportage over de voortgang van de maatregelen ook aandacht aan de ontwikkeling van de waterkwaliteit (zie 3.3). Gebruik hiervoor de focus-elementen uit aanbeveling 3 en 8. Geef in de managementletter gedetailleerder informatie over de voortgang van maatregelen.

6.2 Samenwerking met andere overheden en stakeholders

Deze aanbevelingen zijn zowel relevant voor het bestuurlijk niveau als op organisatieniveau.

10. Koester en onderhoud relatie met agrarische sector. Op dit moment geven zowel ZLTO als ook het agrarisch collectief aan dat de relatie met het Waterschap al langlopend en constructief is. Dit is een belangrijke voorwaarde voor samenwerking. Deze relatie met agrarische sector dient goed gekoesterd en goed onderhouden te worden. Kijk hierbij breder dan ZLTO en collectieven. De gebiedsadviseurs zijn hierbij een belangrijke factor, maar ook bestuurlijke aandacht blijft nodig.
11. Blijf investeren in de relatie met de verschillende Vlaamse partners. Neem hier de tijd voor, ook als het resultaat niet op korte termijn zichtbaar is. Het is zaak dat zowel de ambtelijke organisatie als de (dagelijks) bestuurders hierin blijven investeren.
12. Zoek ook intensievere samenwerking met gemeenten en andere partners. Integrale gebiedsprocessen zullen naar verwachting een grotere rol gaan spelen en water en bodem worden meer sturend bij ruimtelijke planvorming. Dit heeft ook betekenis voor de rol en inzet van het waterschap.

6.3 Uitvoering en organisatie

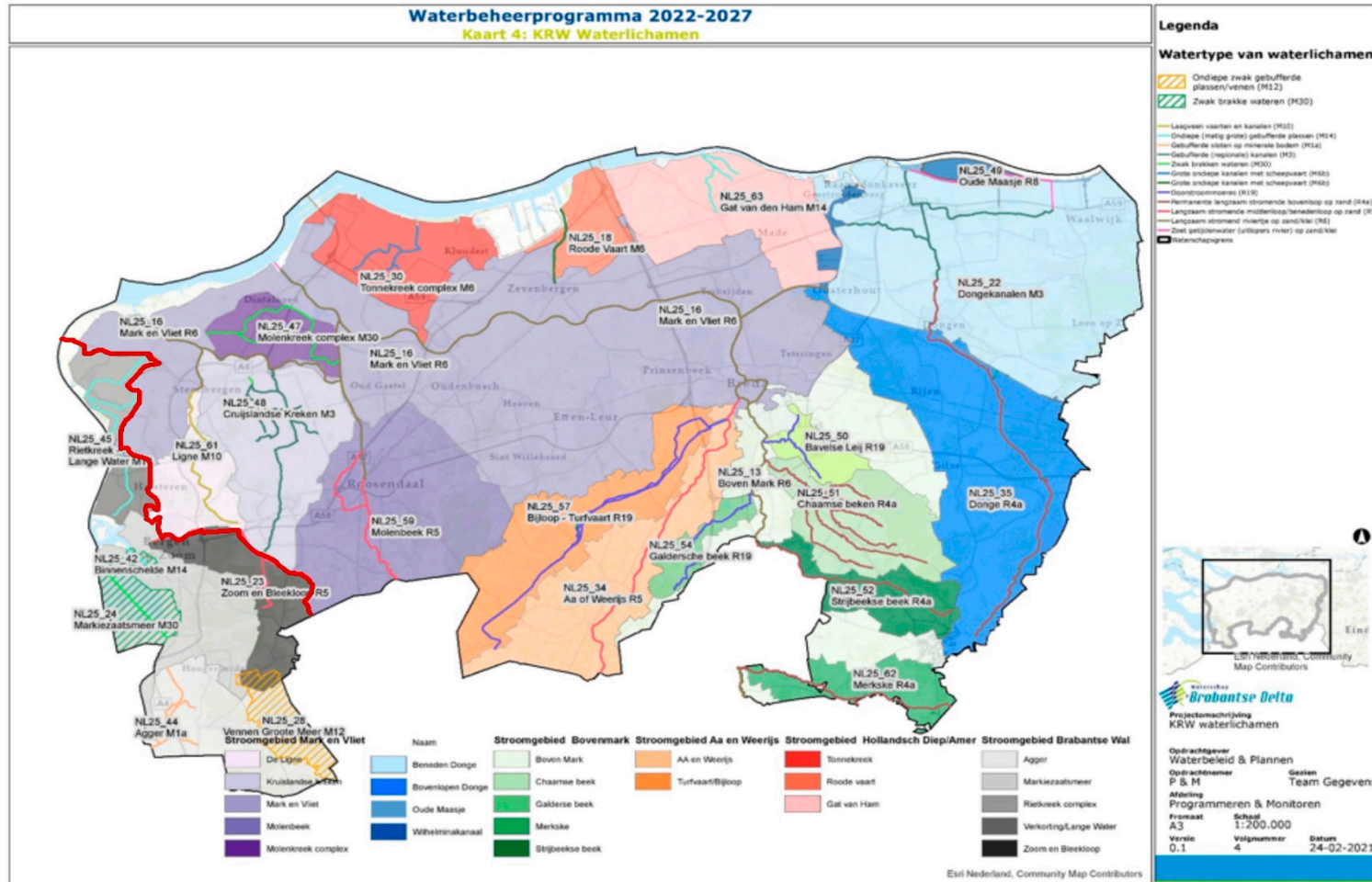
Deze aanbevelingen zijn gericht op de ambtelijke organisatie en bedoeld om bij te dragen aan een zo groot mogelijke realisatie van de doelen voor waterkwaliteit.

13. Voldoende personele capaciteit (in fte's en vaardigheden) is een succesfactor voor het realiseren van de opgaven. Uit de interviews, zowel intern als extern, komen signalen dat gebrek aan menskracht de realisatie van opgaven kan vertragen. Ook in het Waterbeheerprogramma wordt gebrek aan uitvoeringskracht als factor benoemd. Speciaal voor gebiedsprocessen moeten voldoende medewerkers beschikbaar zijn die daar bedreven in zijn. Ook uitbreiding van het aantal gebiedsadviseurs (met vaardigheden zoals bij huidige adviseurs) is sterk aan te bevelen.
14. Gebiedsprocessen, in de meeste gevallen in samenwerking met provincie en gemeenten, zijn een belangrijk middel om integraal te werken aan de opgaven voor waterkwaliteit, natuur en stikstof. Hierbij wordt het bodem- en watersysteem gezien als basis. Wat dit gaat vragen van het waterschap is nog niet volledig duidelijk, zeker is dat het een nadrukkelijker rol en meer inzet zal vragen. Het is in elk geval van groot belang dat het waterschap kennis en inzicht over het functioneren van het bodem en watersysteem breed deelt met partners in het gebiedsproces. Aandachtspunt hierbij is dat partners een ander perspectief kunnen hebben op functioneren van het systeem en de knelpunten.
15. Er komen extra kansen voor grondverwerving via intensiever samenwerking met provincie en terreinbeherende organisaties. Ook het nieuwe rijksbeleid zal kansen bieden. Zet echter niet volledig in op het in eigendom verwerven van grond. Zet actief in op mogelijkheden waarbij door middel van samenwerking met grondgebruikers de KRW-opgave wordt ingevuld. Uit de interviews, zowel intern als extern, blijkt dat hier goede kansen liggen. Hierbij kan worden geleerd van de ervaringen van collectieven en provincie Noord-Brabant in het agrarisch natuurbeheer. Bij een samenwerking, waarbij een agrariër maatschappelijke diensten uitvoert op zijn/haar eigen gronden is continuïteit een belangrijk aandachtspunt dat langjarig vastgelegd kan worden in beheerovereenkomsten. De regelingen voor ecosysteemdiensten in het nieuwe NSP vanaf 2023 zullen hiervoor waarschijnlijk ook kansen bieden.
16. De komende planperiode heeft nog een opgave van bijna 2000 ha Natte Natuur Parels (NNP), waarvan al een deel in uitvoering is (zie 3.1). Ook bij deze opgave telt dat deze hectares niet per se in bezit hoeven te zijn van het waterschap maar dat deze ook kunnen worden gerealiseerd in samenwerking met agrariërs. Ook al zijn de verwachtingen voor tijdige realisatie positief, de opgave blijft fors. Zet zo nodig extra personele capaciteit in.
17. Zet, ook vanuit een KRW-oogpunt, actief in op het verbeteren van de sponswerking van het systeem en op evenwicht tussen onttrekking en aanvulling van het grondwater (zie 2.2.3 en 1.2.6). Zorg voor een totaalbeeld van onttrekking door verschillende partijen en de aanvulling van grondwater. Hiervoor kan de bestaande samenwerking in het kader van de Periodieke Trendanalyse Grondwater Brabant worden benut. Verken de mogelijkheid om agrariërs en anderen die zich hiervoor inzetten te belonen als zij geen of minder water onttrekken voor o.a. beregening.

18. Neem een actieve rol in het verder ontwikkelen van monitoringsinstrumenten. Dit is met name van belang bij diffuse bronnen en in de samenwerking met de agrarische sector. Feedback aan agrariërs over de impact van hun bedrijfsvoering op de waterkwaliteit is voor hen een sterke stimulans om maatregelen te nemen. Binnen het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer wordt ingezet op impactmonitoring (zie 2.2.2). Hier kan het waterschap op aanhaken en aan bijdragen met validatie door eigen metingen maar ook door actief te sturen en bij te dragen aan de ontwikkeling van instrumenten om de effecten van lokale maatregelen beter inzichtelijk te maken.
19. Kijk bij het stimuleren van DAW-maatregelen nadrukkelijk naar de maatregelen die effect hebben op de waterkwaliteit.
20. Ga na of de gewasbeschermingsmiddelen waarvan de Ex Ante Analyse aangeeft dat zij de grootste toxicologische impact hebben (deltamethrin, lambda-cyhalothrin en esfenvaleraat) extra aandacht en/of prioriteit in de aanpak nodig hebben.
21. Voer in de komende planperiode een inventariserend onderzoek uit naar het grondwaterecosysteem in West-Brabant (zie 2.2.5).
22. Blijf de aanpak van ammoniak en zink agenderen bij het Rijk, zodat uiterlijk bij de tussenevaluatie van 2023-24 een handelingsperspectief beschikbaar is.

Bijlage 1. Overzicht stroomgebieden waterschap Brabantse Delta

De zes stroomgebieden in het westen van het gebied, links van de rode lijn, vormen de waterlichamen die in het stroomgebied van de rivier de Schelde liggen. De overige gebieden, rechts van de rode lijn liggen in het stroomgebied van de rivier de Maas.

Bron: Waterschap Brabantse Delta. 2021b.

Bijlage 2. Overzicht van de maatregelen per waterlichaam

De totale opgave per waterlichaam is in deze tabel onderverdeeld in kleinere opgaven per waterlichaam (Waterschap Brabantse Delta, 2020). De waterlichamen die liggen in het stroomgebied van de rivier de Schelde zijn de Agger, Binnenschelde, Markiezaatsmeer, Rietkreek-Langewater, Vennen Grote Meer en de Zoom/Beekloop.

Waterlichaam	NNP (ha)	BKH (km)	BMN (km)	EVZ (km)	Vis-passages (st)	Onderzoek/pilots (st)	Waterketen	Extensief onderhoud (km)	Akkerlanden-beheer (km)	Overig (st)
Aa of Weerij				1,9				24,5		1
Bavelse Leij	54	1		2		1		7,5		1
Dongekanal	624		5,7	12,2	3			24	78	1
Bijloop - Turfvaart	45	7	29	1,6		2		33		3
Boven Mark	121	6			2		1	15		
Chaamse beken	98	8	18	2				43		
Cruislandse krek						1		29	54	
Donge	342	5,7	23	11,2	2	2	1	42		3
Galdersche beek			0,4					9		
Gat van den Ham		4,4				1		8,6	195	1
Ligne	80	7		9,7		1		12,4		2
Mark en Vliet	716			13,4		1		77	399	1
Merkske	145	14,4		2,7				7,6		1
Molenbeek		5,4		4				14,4	6	1
Molenkreek complex								29	21	
Oude Maasje						3		13		
Roode Vaart								5	70	1
Strijbeekse beek	15	2,9	7					15,2		
Tonnekreek complex				4		1		8,6	87	
Agger		1,5				1		13,4	7	
Binnenschelde										2
Markiezaatsmeer						1				
Rietkreek-Langewater		4,3		1,2		2	2	19,6	71	
Vennen Grote Meer										2
Zoom/Bleekloop			2	1,2				16	11	
Alle waterlichamen						3				
TOTAAL	2240	68	85	67	7	20	4	467	999	20

Bijlage 3. Gewasbeschermingsmiddelen aangetroffen in het oppervlaktewater

Hieronder is een overzicht gegeven van de stoffen die afgelopen jaren het meest zijn aangetroffen in het beheersgebied van waterschap Brabantse Delta (Bestrijdingsmiddelenatlas, 2021, download 25 jan 2022). De index die is aangegeven is de som van mate van overschrijding (gemeten/norm) gedeeld door het aantal meetstations waar de stof is aangetroffen. Vergelijking met de index voor de periode 2016-2018 laat zien of er sprake is van voor- of achteruitgang. Er is echter een grote marge van onzekerheid, omdat met de huidige analysemethoden veel pesticiden onvoldoende betrouwbaar kunnen worden gemeten in het oppervlaktewater.

STOFNAAM	STOFNUMMER	AANTAL MEETPUNTEN	INDEX 2018-2020	INDEX 2016-2018
imidacloprid	231	20	1.35	1.531
isoxaben	1180	3	0.857	0.5
deltamethrin (groepstof)	4742	20	0.366	
esfenvaleraat (groepstof)	4747	14	0.333	0.833
thiacloprid	1056	20	0.325	0.938
diethyltoluamide (DEET)	524	20	0.244	0.206
dichloorvos	6	20	0.244	0.455
spinosad (groepstof)	2275	14	0.207	0.375
dinoterb	76	6	0.182	0.063
bifenox	481	14	0.167	0.385
cypermethrin (groepstof)	4741	14	0.167	
permethrin (groepstof)	4817	14	0.167	
dimethenamide (groepstof)	2107	20	0.15	0.138
pirimicarb	150	20	0.146	0.147
methiocarb	125	20	0.125	0.156
fipronil	932	20	0.122	0.152
carbendazim	43	20	0.1	0.281
azoxystrobin	489	20	0.098	0.088
foramsulfuron	1328	8	0.077	
metazachloor	137	20	0.073	0.265
pendimethalin	147	20	0.073	0.182
chlorantraniliprole	1788	20	0.05	0.133
chloorthalonil	51	14	0.033	
acetamiprid	841	20	0.025	0.031
boscalid	859	20	0.025	0.103
methoxyfenozide	977	20	0.025	0.031
thiamethoxam	1057	20	0.025	0.031
fluoxastrobin (, trans-)	1357	20	0.025	0.038

Bijlage 4. Overzicht status van biologische en fysisch-chemische waterkwaliteit

Hieronder is de status van de van alle biologische en fysisch chemische waterkwaliteit weergegeven. Aan de hand van dit overzicht is het eindoordeel van de waterkwaliteit in kaart gebracht. De kleuren zijn indicatief voor de status. Rood staat voor onvoldoende, oranje voor ontoereikend, geel voor matig en groen voor goed. De categorie 'zeer goed' is niet aanwezig.

Toestand KRW 2020	Biologie				Fysisch-chemische						
	Macrofauna	Overige waterflora	Vis	Fytoplankton	Nitraat totaal	Fosfaat totaal	Chloride	Temperatuur	Zuurstof	Zuurgraad	Doorzicht
Maas stroomgebied											
Aa of Weerij				n.v.t.							
Bavelse Leij				n.v.t.							
Bijloop-Turfvaart				n.v.t.							
Boven Mark				n.v.t.							
Chaamse Beken				n.v.t.							
Cruislandse Kreken				n.v.t.							
Donge				n.v.t.							
Dongekanal				n.v.t.							
Galdersche Beek				n.v.t.							
Gat van den Ham				n.v.t.							
Ligne				n.v.t.							
Mark en Vliet				n.v.t.							
Merkske				n.v.t.							
Molenbeek				n.v.t.							
Molenkreekcomplex				n.v.t.							
Oude Maasje				n.v.t.							
Roode Vaart				n.v.t.							
Strijbeekse Beek				n.v.t.							
Tonnekreek complex				n.v.t.							

Schelde stroomgebied											
Agger (NL25-44)				n.v.t.							
Binnenschelde (NL25-42)				n.v.t.							
Markiezaatsmeer (NL25-24)				n.v.t.							
Rietkreek Lange Water (NL25-45)				n.v.t.							
Vennen Groote Meer (NL25_28)				n.v.t.							
Zoom en Bleekloop (NL25-23)				n.v.t.							
Legenda											
technisch aangepast doel											
technisch aangepaste P norm											
technisch aangepast: doorzicht											
KRW klasse goed											
KRW klasse matig											
KRW Klasse ontoereikend											
KRW klasse slecht											

Bijlage 5: Grensoverschrijdende wateren

Onderstaande tabel geeft de relevante wateren weer waarvan met redelijke zekerheid wordt ingeschat dat doelen voor fosfaat en stikstof in 2027 niet gehaald worden (mede) door nutriëntenbelasting vanuit het buitenland. Bron is tabel 2 in Stuurgroep Water (2020)

Waterlichaam in NL	Nationale norm	Concentratie bij grens	Water(lichaam) in buurland
Aa of Weerijds	2,3 mgN/l en 0,11 mgP/l	3,82 mgN/l en 0,16 mgP/l	Weerijsebeek
Boven Mark	2,3 mgN/l en 0,11 mgP/l	5,73 mgN/l en 0,32 mgP/l	Mark
Molenbeek	2,3 mgN/l en 0,11 mgP/l	4,65 mgN/l en 0,36 mgP/l	Kleine Aa

Bijlage 7 : Bestuurlijke reactie

Rekenkamercommissie Waterschap Brabantse Delta
De heer W. van Deursen, voorzitter
per e-mail

Uw schrijven van : 9 maart 2022
Uw kenmerk : 514952
Zaaknummer : 515201
Ons Kenmerk : 519358
Behandeld door : de heer L. Santbergen/A. Merks
Doorkiesnummer : 076 564 10 62
Datum : 29 maart 2022
Verzenddatum : 5 april 2022

Onderwerp: Bestuurlijke reactie onderzoek KRW

Geachte heer Van Deursen,

Het dagelijks bestuur heeft met interesse het KRW-onderzoeksrapport 'Oog op waterkwaliteit' gelezen. De geschetste KRW-aanpak van Brabantse Delta, de voortgang met de KRW-maatregelen, afhankelijkheden van andere partijen en de genoemde knelpunten voor het bereiken van de doelen in 2027 zijn herkenbaar. De hoofdlijn van het advies 'doorgaan met de huidige werkwijze' bevestigt het beeld dat het waterschap werkt met een adequate KRW-uitvoeringsstrategie. Het dagelijks bestuur zet in op voortzetting van deze strategie tot eind 2027. Het dagelijks bestuur dankt de rekenkamercommissie voor de prettige samenwerking met medewerkers en partners van het waterschap. De technische opmerkingen en suggesties zijn naar tevredenheid verwerkt. In deze reactie geeft het dagelijks bestuur aan hoe het met de aanbevelingen wil omgaan.

Aanbevelingen voor het algemeen bestuur

1. Verwachtingenmanagement voor het halen van KRW-doelen in 2027.

Het Waterbeheerprogramma 2022-2027 (p33) onderbouwt de verwachting dat 100% KRW-doelbereik in 2027 niet waarschijnlijk is. Dit heeft te maken met een drietal factoren:

- Afhankelijkheid van de investeringen van alle belanghebbenden voor gezond water. Bijvoorbeeld in welke mate nemen agrarische ondernemers effectieve maatregelen (o.a. Bodem-Up en Deltaplan Agrarisch Waterbeheer)? En welke maatregelen treffen Vlaamse partners?
- Onzekerheid over het effect van maatregelcombinaties en onvoldoende kennis over de gevolgen van klimaatverandering op waterkwaliteit.
- Na het treffen van maatregelen kan het nog een aantal jaren duren voordat de positieve effecten op het waterleven merkbaar zijn.

Het waterschap blijft zich met partners in Vlaanderen en Nederland maximaal inzetten voor verdere verbetering van de waterkwaliteit. De KRW-maatregelen zijn een belangrijk onderdeel van een integrale aanpak van wateropgaven richting klimaatbestendige waterlandschappen met duurzaam bodem- en watergebruik en -beheer.

2. Agenderen van mogelijke richtingen voor de te volgen KRW-strategie.

De onderzoekers schetsen vier mogelijke richtingen. Het waterschap werkt al aan een combinatie van deze vier sporen:

- a) Met de partners in de stroomgebieden van Maas en Schelde (Rijk en regio) voert het waterschap een verkenning uit naar mogelijke extra maatregelen vóór 2027. Een eerste stap is de Maasverkenning (2022) naar het resterende 'doelgat' voor de KRW-lichamen als alle voorgenoemde maatregelen tot 2027 zijn uitgevoerd. Voor de financiering van eventuele extra maatregelen zijn de extra KRW-gelden in het nationale stikstoffonds (€811 miljoen voor 2022 t/m 2035) interessant. Deze gelden worden uitgekeerd via de provincies. Het waterschap is hierover in gesprek met de provincie Noord-Brabant
- b) Het waterschap werkt met de provincie en andere partners aan invulling van de gebiedsgerichte aanpak (GGA: uitwerking maatwerkovereenkomst). In de 'impulsgebieden' voor maatregelen uit het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer stimuleert het waterschap met de ZLTO het treffen van maatregelen door agrarische ondernemers (perceel- en erfniveau). Het waterschap zet onverminderd in op uitvoering van de Vlaams-Nederlandse samenwerkingsagenda.

- c) Met de tweesporen-aanpak van het waterbeheerprogramma (KRW 2027 en klimaatbestendige waterlandschappen – horizon 2050) werkt het waterschap aan doelbereik voor en na 2027. De KRW-maatregelen tot 2027 zijn een belangrijk stap richting klimaatbestendige waterlandschappen.
- d) Met Maas en Schelde partners werkt het waterschap, onder regie van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, aan de opbouw van een argumentatielijn voor eventuele doelverlaging in 2027. Of het later bereiken van KRW-doelen (na 2027).

3. Concretiseren van de WBP doelstelling voor 2027.

De voorgestelde elementen voor concretisering van “een aanzienlijke verbetering van de waterkwaliteit” sluiten goed aan op de doelstellingen en kpi’s voor gezond water (hoofdstuk 5) en voldoende water (hoofdstuk 6) in het Waterbeheerprogramma 2022-2027. Daarmee komt het integrale karakter van de waterkwaliteitsopgave expliciet in beeld. Het dagelijks bestuur zal bekijken hoe deze elementen in combinatie met de focuspunten (aanbeveling 8) kunnen worden verwerkt in de P&C producten voor het algemeen bestuur (managementletters en de nieuwe programmaplannen in de Kadernota) Voor de twee voorbeeldgebieden voor klimaatbestendige waterlandschappen geldt een belangrijke nuancerings. In de planperiode werken we met partners in twee prioritaire gebieden aan een verdere uitwerking van een gebiedsgerichte aanpak zoals verwoord in de uitvoeringsstrategie van het waterbeheerprogramma (paragraaf 9.2.2). Tot welke resultaten zo’n aanpak leidt is niet op voorhand te voorzien. Voor gewasbeschermingsmiddelen volgt het waterschap de doelstellingen uit het landelijk beleid. Voor de mate waarin “een aanzienlijke verbetering van de waterkwaliteit” zal worden bereikt blijft het gestelde onder aanbeveling 1 van toepassing.

Aanbevelingen voor het dagelijks bestuur

4. Zo spoedig mogelijk starten met de voorbereiding van de tussenevaluatie.

Het waterschap is al gestart met de voorbereidingen voor de tussenevaluatie. Zie hiervoor het gestelde onder aanbeveling 2. In navolging van de landelijke ex ante waterkwaliteitsanalyse (2021) vraagt de rekenkamercommissie aandacht voor mogelijke extra maatregelen in de waterketen (rwzi’s). Deze landelijke analyse toont voor het Maas stroomgebied aan dat ‘rwzi’s’ samen met ‘buitenland’ en ‘landbouw’ de top drie van emissiebronnen vormt voor stikstof en fosfor in oppervlaktewater. Voor het Schelde stroomgebied gaat het vooral om de bronnen ‘buitenland’ en ‘landbouw’. Uit de watersysteemanalyses blijkt dat aanvullende zuivering voor drie van de zeventien rwzi’s in het beheergebied van Brabantse Delta (Baarle-Nassau, Rijen en Halsteren) een belangrijke bijdrage kan leveren aan KRW-doelbereik voor stikstof en fosfor.

De waterkwaliteitsopgave en de waterketenopgave zijn echter veelomvattender dan het verminderen van de vrachten aan stikstof en fosfor. Zo staat de waterketen de komende decennia voor de uitdaging circulair te worden. Hierbij ligt de focus op een breed scala van verontreinigende stoffen gericht op een omslag ‘van afval naar grondstof’. Dat kan inhouden dat er voor 2050 een wezenlijk andere zuiveringsinfrastructuur nodig is. In deze context prioriteert het tactisch plan waterketen uit 2021 de zuiveringen die op korte termijn aangepakt moeten worden. Naast een urgentie voor instandhoudingsinvesteringen en verbetering van de waterkwaliteit (KRW-doelen), zijn er kansen voor verduurzaming. In 2022 worden de eerste plannen gemaakt en vertaald in een voorstel voor investeringsbudgetten vanaf 2023. Onderdeel van de planvorming in 2022 is het verkennen van mogelijke alternatieven voor het verder verminderen van de lozingen van stikstof, fosfor en N, P en microverontreinigingen bij de rwzi’s Baarle-Nassau, Halsteren en Rijen (hoeveel reductie is mogelijk tegen welke kosten). Hierop vooruitlopend is de rwzi Rijen als te overwegen optie genoemd in de tweede tranche (2024-2027) aan te pakken zuiveringen van het nationaal programma ‘medicijnresten uit rwzi-afvalwater’ van de waterschappen (met Rijkssubsidie). Winstwaarschuwing hierbij is dat het alleen verwijderen van microverontreinigingen niet zinvol is als je tegelijkertijd niets doet aan de lozing van stikstof en fosfor. Alle drie aanpakken kost veel geld. De Rijkssubsidie is beperkt.

5. Dossiervorming voor lager of later doelbereik na 2027.

Het waterschap bouwt sinds 2010 een KRW-dossier op. Zo zijn de motiveringsgronden voor het nog niet halen van de KRW doelen per waterlichaam uitgewerkt in het waterkwaliteitsportaal, conform de landelijke spelregels. De KRW tussenevaluatie (2023-2024), onder regie van het Rijk, is een eerste stap richting het ontwikkelen van een argumentatielijn voor eventuele doelverlaging in 2027 en/of later doelbereik na 2027. Alle waterschappen volgen hierbij de landelijke voorschriften en handreikingen. Dit is belangrijk voor bestuurlijk-juridische consistentie.

6. Bestuurlijk bespreken hoe om te gaan met stagnerende gebiedsprocessen.

Grondpositie, uitvoeringscapaciteit en het verkrijgen van maatschappelijk draagvlak zijn kritische factoren voor het tijdig (voor eind 2027) uitvoeren van de KRW-maatregelen uit het waterbeheerprogramma. Het waterschap zet daarom in op adaptieve programmering zoals uitgewerkt in de maatwerkovereenkomst met de provincie Noord-Brabant. De provincie en de waterschappen werken aan een instrumentenkoffer om tijdige uitvoering van KRW-maatregelen te bevorderen. Het organiseren van een voldoende grondpositie door grondverwerving of afspraken met eigenaren en gebruikers is hierbij een belangrijk onderdeel. Over dit thema in relatie tot de doelrealisatie KRW was reeds een commissie watersystemen voorzien in mei 2022.

Voor de KRW-resultaatsverplichting is het belangrijk dat het waterschap het afgesproken volume maatregelen (kilometers en hectares) voor het gehele beheergebied realiseert. Verschuivingen tussen waterlichamen zijn daarbij toegestaan, mits de maatregelen effectief en doelmatig zijn voor KRW-doelbereik. Zo kan het voorkomen dat het niet lukt om KRW-maatregelen in een bepaald gebied uitgevoerd te krijgen voor 2027, terwijl er zich wel kansen voordoen voor maatregelen in een ander gebied die voor na 2027 zijn voorzien.

Voor het waterschap is het belangrijk om de kansen van de diverse landelijke fondsen uit het regeerakkoord te verzilveren. Het nationaal programma landelijk gebied is hiervoor een belangrijke route, onder regie van de provincie Noord-Brabant. Het waterschapbestuur zet zich maximaal in voor inzet van extra rijksmiddelen voor KRW-maatregelen (onderdeel van het stikstoffonds) in de Brabantse Delta. Bijvoorbeeld voor extensiveringszones langs beken op de zandgronden. Dergelijke zones zijn onderdeel van het [addendum op het 7^e Actieprogramma Nitraat](#) en zullen een belangrijke impuls geven aan een integrale aanpak van droogte en verbetering van waterkwaliteit.

7. Agenderen van KRW-termijnverschil met Vlaanderen.

Vlaanderen gaat voor een aantal waterlichamen in het grensgebied uit van een vierde KRW-uitvoeringstermijn (2028-2033). Het Rijk en de regionale Maas- en Scheldepartners agenderen het risico van dit termijnverschil voor het tijdig halen van de KRW-doelen in Nederland bij het Vlaams Gewest. Dit volgens de bestuurlijke afspraken over de Delta-aanpak Waterkwaliteit van de Stuurgroep Water (zie bijlage 1). In mei 2020 heeft waterschap Brabantse de 'afwentelopgave' voor de waterlichamen in het grensgebied geagendeerd in de (Vlaamse) Bestuursgroep Maasbekken Noord.

8. Focuspunten bij het volgen van de voortgang in de waterkwaliteitsopgaven.

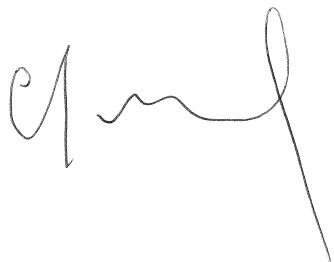
Bij het volgen van de voortgang is de bestuurlijke rapportage- en sturingssystematiek (managementrapportages, programmaplannen en kadernota) leidend. De doelen en gerelateerde KPI's uit het waterbeheerprogramma's zijn hiervoor het centrale vertrekpunt. Het dagelijks bestuur zal bekijken hoe de aanbevolen focuspunten, waar nodig, zichtbaarder kunnen worden verwerkt in de rapportages. Een dashboard is daarbij een interessante gedachte die nader zal worden verkend. De organisatie is al gestart met een rapportagetool, vanaf ML2 operationeel, die de benodigde informatie genereert voor sturing. Ook hier speelt de gedachte van een dashboard.

9. Concrete en heldere voortgangsrapportages voor het algemeen bestuur.

In de huidige rapportages aan het algemeen bestuur ligt sterk de nadruk op de voortgang in uitvoering van diverse maatregeltypen. De waterkwaliteit (per KRW-waterlichaam) is te volgen op [Brabant InZicht](#). De voortgang in doelrealisatie wordt gemonitord teneinde, indien nodig, de programmering van projecten bij te stellen. Daarnaast rapporteert het waterschap jaarlijks over de voortgang van KRW-maatregelen en de waterkwaliteit via het landelijke waterkwaliteitsportaal van het Informatiehuis Water (<https://www.waterkwaliteitsportaal.nl>). Via het publieksdeel van dit portaal zijn factsheets per KRW-waterlichaam voor elk KRW-waterlichaam beschikbaar. Op deze manier kunnen algemeen bestuursleden en andere belanghebbenden de voortgang volgen. Zoals aangegeven onder aanbeveling 8 zal het dagelijks bestuur de dashboard gedachte nader verkennen. Het is immers belangrijk om de beschikbare informatie in een handzaam format te kunnen presenteren.

Afsluitend danken wij de rekenkamercommissie voor de gedegen analyse. Het waterschap gaat door op de ingeslagen weg en blijft zich maximaal met partners inzetten voor gezond water in het beheergebied van Waterschap Brabantse Delta. De aanbevelingen helpen om de focus waar nodig aan te scherpen en zo transparant en duidelijk mogelijk te rapporteren over de voortgang.

Hoogachtend,
Het dagelijks bestuur,
De dijkgraaf

A handwritten signature in black ink, consisting of a cursive 'C' followed by a series of loops and a long vertical stroke extending downwards.

drs. C.J.G.M. de Vet

De secretaris-directeur

A handwritten signature in black ink, featuring a large, sweeping oval shape with a smaller loop inside, and a long horizontal stroke extending to the right.

dr. A.F.M. Meuleman

Bijlage 8: Nawoord

Zaaknr. : 453937
Kenmerk : 524257

Nawoord

De rekenkamercommissie bedankt het dagelijks bestuur voor de bestuurlijke reactie. We zijn verheugd over de gedetailleerde reactie en dat het dagelijks bestuur de aanbevelingen ter harte neemt. Graag brengen wij bij de reactie op de aanbevelingen nog de volgende punten onder de aandacht.

1. **Verwachtingenmanagement voor het halen van KRW-doelen in 2027**

In de reactie wordt op een goede manier ingegaan op de verwachtingen ten aanzien van het doelbereik en factoren die daarop van invloed zijn. De uitspraak dat het waterschap zich maximaal zal inzetten voor verbetering van de waterkwaliteit is positief. Het RKC-rapport beveelt ook aan die gewenste verbetering van de waterkwaliteit te concretiseren (zie aanbeveling 3).

2. **Agenderen van mogelijke richtingen voor de te volgen KRW-strategie**

De vier strategieën worden goed opgepakt. Wat nog ontbreekt in de reactie is de aanbeveling dit punt in het algemeen bestuur te agenderen, bij voorkeur al in 2022.

3. **Concretiseren van de WBP doelstelling voor 2027**

Het concretiseren van de aanzienlijke verbetering van de waterkwaliteit is van belang voor het algemeen bestuur, en overigens ook voor communicatie naar samenwerkingspartners en inwoners. Ook bij onzekerheden over realisatie, zoals ook genoemd bij punt 1, is het belangrijk om een concrete maatstaf te hebben. We zien met belangstelling uit naar de uitwerking en de reactie van het algemeen bestuur hierop.

4. **Zo spoedig mogelijk starten met de voorbereiding van de tussenevaluatie**

De tussenevaluatie is al duidelijk opgepakt door het waterschap. Het zal ongetwijfeld de komende jaren nog discussie vragen in dagelijks- en algemeen bestuur. Het is positief dat de aanpak van RWZI's al concreet is uitgewerkt.

5. **Dossiervorming voor lager of later doelbereik na 2027**

Wij hebben geen aanvullende opmerkingen op de bestuurlijke reactie op dit punt.

6. **Bestuurlijk bespreken om te gaan met stagnerende gebiedsprocessen**

De bestuurlijke reactie geeft een heldere werkwijze aan. Ook de uitwerking van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) zal hierop van invloed zijn. Ook met deze extra impuls blijft het van belang om tijdig een beeld te hebben waar gebiedsprocessen stagneren en naar verwachting niet voor 2027 tot resultaat zullen leiden. En deze informatie te delen met het algemeen bestuur.

7. **Agenderen van KRW-termijnverschil met Vlaanderen**

Het is positief dat het actief agenderen samen met partners wordt doorgezet. Het is belangrijk dit waar nodig te blijven doen en in voortgangsrapportages ontwikkelingen met betrekking tot de afwentelopgave, op te nemen. Daarnaast is het van belang om de activiteiten die zijn ondernomen op dit punt, mee te nemen in de dossiervorming.

8. en 9. **Informeren van het algemeen bestuur**

We willen nogmaals het belang van een goede focus bij het in beeld brengen en volgen van de voortgang bij de waterkwaliteitsopgaven benadrukken. De factsheets van het Informatiehuis Water bieden veel informatie. Deze informatie is voor algemeen bestuursleden, maar ook voor anderen, lastig te duiden. Brabant in Zicht biedt nuttige informatie, maar te weinig specifiek voor waterschap Brabantse Delta. Het is daarom goed dat het bestuur gaat bekijken hoe de focuspunten zichtbaarder kunnen worden verwerkt in de rapportages en de mogelijkheden van een dashboard gaat bezien.

Het bestuur is in haar reactie ingegaan op de aanbevelingen gericht op algemeen en dagelijks Bestuur. De aanbevelingen over samenwerking en voor de organisatie zijn buiten beschouwing gebleven. Betekent dat dat het dagelijks bestuur deze aanbevelingen omarmt? De toonzetting en intentie van de bestuurlijke reactie wekken wel deze indruk, maar het zou goed zijn dit expliciet te vermelden. Aandachtspunten in die aanbevelingen zijn onder andere de aandacht voor grondwater, de personele inzet, monitoring en gewasbescherming.

Wij danken de onderzoeker van Wijzer Adviesbureau en de onderzoekers van Aequator Groen & Ruimte, voor de uitstekende wijze waarop dit onderzoek is uitgevoerd. Onze dank gaat ook uit naar de medewerkers en de portefeuillehouder van het waterschap en de vertegenwoordigers van ZLTO, Agrarisch Collectief West-Brabant, Staatsbosbeheer (namens de TBO's) en de gemeente Roosendaal voor hun medewerking aan dit onderzoek.

Graag lichten wij het rapport toe in de commissievergadering van het algemeen bestuur.

Met vriendelijke groet,

William van Deursen
Voorzitter rekenkamercommissie

Referenties

Achtergrondliteratuur waterschap Brabantse Delta

- Beers, M., & Santbergen, L. (2020). *Technische actualisaties Kaderrichtlijn Water - Geactualiseerde voorstellen voor technische aanpassing van biologische doelen en doorzicht- en fosfornormen voor waterlichamen in de Brabantse Delta*. Breda: Waterschap Brabantse Delta <https://www.brabantsedelta.nl/watersysteemanalyses-kaderrichtlijn-water-krw>
- Berg, V. v. d., & Santbergen, L. (2010). *Waterbeheerplan Brabantse Delta 2010-2015; water beweegt*. Breda: Waterschap Brabantse Delta <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR300963>
- Berg, V. v. d., & Santbergen, L. (2015). *Waterbeheerplan 2016-2021 Grenzeloos verbindend*. Breda: Waterschap Brabantse Delta <https://www.brabantsedelta.nl/waterbeheerplan-2016-2021>
- Hond, Y. d., & Slaats, S. (2021). *Kadernota 2022-2031 - Weloverwogen aan de slag*. Breda: Waterschap Brabantse Delta <https://www.brabantsedelta.nl/flysystem/media/kadernota-2022-2031.pdf>
- Langbroek, E. M., & Santbergen, L. (2020). *Adviesnota KRW maatregelenpakket 2022-2027 en 1e aanzet Klimaat Robuust Watersysteem*. Breda: Waterschap Brabantse Delta
- Nooteboom, L. (2020). *Voortgang uitvoering aanpak samenwerkingsagenda Vlaanderen (SAMEN grenzen overbruggen) versie: 17 juni 2020*. Breda: Waterschap Brabantse Delta <https://ris2.ibabs.eu/Agenda/Details/BrabantseDelta/c2c8b200-4e68-4ea4-b9c9-d867235eb1ee>
- Rekenkamercommissie waterschap Brabantse Delta. (2021). *Grip houden én loslaten - Een onderzoek naar de samenwerking door waterschap Brabantse Delta met zijn partners*. Breda: Waterschap Brabantse Delta <https://www.brabantsedelta.nl/flysystem/media/rapport-grip-houden-en-loslaten-onderzoek-samenwerking-brabantse-delta-met-partners-mei-2021.pdf>
- Slaats, G. M. J. (2021). *Adviesnota Waterbeheerprogramma 2022-2027*. Breda: Waterschap Brabantse Delta
- Stuurgroep Water. (2020). *Bestuurlijke afspraken Delta-aanpak Waterkwaliteit - Ter vaststelling in Stuurgroep Water van 9 december 2020*.
- Waterschap Brabantse Delta. (2015). *Waterbeheerplan - Kaarten*. Breda: Waterschap Brabantse Delta
- Waterschap Brabantse Delta. (2019). *SAMEN grenzen overbruggen Aanpak samenwerkingsagenda Vlaanderen Versie: 26 juni 2019*. Breda: Waterschap Brabantse Delta <https://ris2.ibabs.eu/Agenda/Details/BrabantseDelta/b94e303f-2223-4f76-b5cd-2bf0c017a214>
- Waterschap Brabantse Delta. (2020). *Maatregelenpakket KRW 2022-2027 en 1e aanzet Klimaat Robuust Watersysteem* (312295). Breda: Waterschap Brabantse Delta
- Waterschap Brabantse Delta. (2021a). *Factsheet KRW - Stroomgebiedbeheerplan SGBP 2022-2027 v5*. Breda: Waterschap Brabantse Delta https://www.waterkwaliteitsportaal.nl/WKP.WebApplication/General/DownloadFile?path=CustomReports/December2020Publiek/Oppervlaktewater/factsheet_OW_25_Waterschap_Brabantse_Delta_2021-03-09-03-01-47.pdf
- Waterschap Brabantse Delta. (2021b). *Klimaatbestendig en veerkrachtig waterlandschap Waterbeheerprogramma 2022-2027*. Breda: Waterschap Brabantse Delta <https://www.brabantsedelta.nl/flysystem/media/waterbeheerprogramma-2022-2027-wsbd-def-getekende-versie-9-december-2021.pdf>
- Waterschap Brabantse Delta. (2021c). *Krekervisie*. Zie <https://www.brabantsedelta.nl/krekervisie>

Overige achtergrondliteratuur

- Bestrijdingsmiddelenatlas. (2021). Atlas bestrijdingsmiddelen in oppervlaktewater. Zie <https://www.bestrijdingsmiddelenatlas.nl/atlas/1/1>
- Delta Programma IJsselmeergebied. (2013). Resultaten fase 3 van het Deltaprogramma IJsselmeergebied, Onderbouwing van de strategie. *Het Nieuwe Peil*, pp. 22-28.
- Deltaplan Agrarisch Waterbeheer. (2021). Zie <https://agrarischwaterbeheer.nl/>
- Erisman, J. W., & Verhoeven, F. P. M. (2020). *Integraal op weg naar kringlooplandbouw 2030: Een voorstel voor kritische prestatie indicatoren systematiek*. Bunnik: Louis Bolk Instituut <https://www.louisbolk.nl/publicaties/integraal-op-weg-naar-kringlooplandbouw-2030>
- Freriks, A., & Rijswick, M. v. (2021). *Doelrealisatie Kaderrichtlijn water - Het spanningsveld tussen de ambitie doelen op tijd te halen of bij voorbaat te kiezen voor doelverlaging*. Utrecht: Utrecht University, Centre for Water, Oceans and Sustainability Law <https://www.omgevingsweb.nl/publicaties/doelrealisatie-kaderrichtlijn-water-het-spanningsveld-tussen-de-ambitie-doelen-op-tijd-te-halen-of-bij-voorbaat-te-kiezen-voor-doelverlaging/>
- Helpdesk Water. (2021a). *Bestuurlijke afspraken - Delta-aanpak Waterkwaliteit*. Retrieved from <https://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/wetgeving-beleid/delta-aanpak/delta-aanpak-water/>
- Helpdesk Water. (2021b). Delta-aanpak waterkwaliteit. Zie <https://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/wetgeving-beleid/delta-aanpak/>
- Hoijtink, R., Vroege, M., & Schreuders, R. (2020). Den Haag: Rijkswaterstaat Water, Verkeer en Leefomgeving <https://www.helpdeskwater.nl/@211466/protocol-monitoring/>
- Hooijdonk, A. v. (2021). Minister Visser vaag over aanvullende maatregelen om KRW-doelen te halen. Zie <https://www.waterforum.net/minister-visser-vaag-over-aanvullende-maatregelen-om-krw-doelen-te-halen/>
- Informatiepunt Leefomgeving. (2021). Ketenaanpak 'Medicijnresten uit Water. Zie <https://iplo.nl/thema/water/oppervlaktewater/delta-aanpak-waterkwaliteit/ketenaanpak-medicijnresten-water>
- Knoben, R., Verhagen, F., Schoffelen, N., & Rost, J. (2021). *Ex Ante Analyse Waterkwaliteit*. Amersfoort: Royal Haskoning DHV <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/09/28/ex-ante-analyse-waterkwaliteit>
- Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. (2013). *Gezonde Groei, Duurzame Oogst - Tweede nota duurzame gewasbescherming periode 2013 tot 2023*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2013/05/14/gezonde-groei-duurzame-oogst-tweede-nota-duurzame-gewasbescherming>
- Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. (2021). *Ontwerp Stroomgebiedbeheerplannen Rijn, Maas, Schelde en Eems 2022-2027*. Den Haag: Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/03/18/2-ontwerp-stroomgebiedsbeheerplannen-2022-2027>
- Ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit. (2020). *Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030*. <https://open.overheid.nl/repository/ronl-b42c6a0f-ade6-4c4e-8301-64cffbed3dcd/1/pdf/bijlage-toekomstvisie-gewasbescherming-2030.pdf>
- Postma, J., Keijzers, R., Slootweg, J., & Posthuma, L. (2021). *Toxiciteit van Nederlands Oppervlaktewater in de jaren 2013-2018* (2021-43). Amersfoort: STOWA <https://www.stowa.nl/sites/default/files/assets/PUBLICATIES/Publicaties%202021/STOWA%202021-43%20Toxiciteit.pdf>
- Provincie Noord-Brabant. (2016). *Provinciaal Milieu- en Waterplan 2016-2021 - Samen naar een duurzaam gezonde en veilige leefomgeving in Brabant*. 's Hertogenbosch: Provincie Noord-

- Brabant <https://www.brabant.nl/onderwerpen/water/waterbeleid-provinciaal-milieu-en-waterplan/provinciaal-milieu-en-waterplan-2016-2021>
- Provincie Noord-Brabant. (2020). *De Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 1.0 - Uitvoeringsagenda 2020 - 2023*. 's-Hertogenbosch: provincie Noord-Brabant
<https://www.brabant.nl/bestuur/provinciale-staten/statenstukken/ps/20210312/download?qvi=1780717>
- Provincie Noord-Brabant. (2021). *Regionaal water- en bodem programma Provincie Noord-Brabant 2022-2027*. 's-Hertogenbosch: Provincie Noord-Brabant
<https://www.brabant.nl/onderwerpen/water/waterbeleid-provinciaal-milieu-en-waterplan/regionaal-water-en-bodem-programma>
- Provincie Noord-Brabant, Waterschap Aa en Maas, Waterschap Brabantse Delta, Waterschap de Dommel, & Waterschap Rivierenland. (2021). *Koepelovereenkomst GroenBlauw 2021-2027 - Samen op weg naar een klimaatbestendig en robuust watersysteem en natuurnetwerk in Brabant*. 's Hertogenbosch: Provincie Noord-Brabant
<https://noordbrabant.bestuurlijkeinformatie.nl/Document/View/b3ac3d0d-d1fd-4e15-9a9e-527965ba53c1>
- Sanders, M. E., Henkens, R. J. H. G., & Slijkerman, D. M. E. (2019). *Convention on Biological Diversity - Sixth National Report of the Kingdom of the Netherlands*. Wageningen: Statutory Research Tasks Unit for Nature & the Environment
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/12/17/convention-on-biological-diversity-sixth-national-report-of-the-kingdom-of-the-netherlands-wur>
- Stuurgroep Water. (2020). *Bestuurlijke afspraken Delta-aanpak Waterkwaliteit - Ter vaststelling in Stuurgroep Water van 9 december 2020*.
- Unie van Waterschappen. (2021). *Een blauw-groen netwerk voor versterking van de biodiversiteit*. Den Haag: Unie van Waterschappen <https://www.uvw.nl/publicatie/een-blauwgroen-netwerk-voor-versterking-van-de-biodiversiteit/>
- Visser, B. (2021). *kamerbrief over voortgang Kaderrichtlijn Water*. Den Haag: Ministerie van infrastructuur en Waterstaat
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/11/16/ex-ante-analyse-waterkwaliteit>
- Waterschap Brabantse Delta. (2021d). *Managementletter 2021-1*. Breda: Waterschap Brabantse Delta
- Waterschap Brabantse Delta. (2021e). *Managementletter 2021-2*. Breda: Waterschap Brabantse Delta
- Waterschap Brabantse Delta. (2021f). *Nota van antwoord - Bijlage bij Waterbeheerprogramma 2022-2027 – Waterschap Brabantse Delta*. Breda: Waterschap Brabantse Delta

Geraadpleegde personen

- Beleidsmedewerker Vlaamse samenwerking
- KRW-regisseur
- Programmaleider van het regieteam Gezond Water
- Programmadirecteur watersystemen
- Beleidsmedewerkers landbouw
- Portefeuillehouder KRW
- Vertegenwoordiger ZLTO
- Vertegenwoordigers Agrarisch collectief West Brabant
- Vertegenwoordiger gemeente
- Vertegenwoordiger terreinbeherende organisaties (TBO's: Staatsbosbeheer, Brabants Landschap, Natuurmonumenten)

Waterschap Brabantse Delta

Waterschap Brabantse Delta zorgt voor veilige dijken en kades, zuivert rioolwater, verbetert en bewaakt de kwaliteit van het oppervlaktewater en regelt de hoogte van het water in Midden- en West-Brabant. Bij de uitvoering van deze taken werken wij samen met inwoners, agrariërs, bedrijven en anderen. Hierbij houden we rekening met de belangen van de samenleving en bereiden ons voor op toekomstige ontwikkelingen.

Waterschap Brabantse Delta
Postbus 5520, 4801 DZ Breda
T 076 564 10 00
info@brabantsedelta.nl
www.brabantsedelta.nl